

תוכנית הלימודים בספרות לכיתות ז-י"ב

לבית הספר העל-יסודי
הממלכתי-דתי | ירושלים

בְּלִי יִהְיֶה אִתְּכֶם כָּאִלּוּ הִתְקַדְלָתְכֶם וְשִׁמְיוֹתֵיכֶם
בְּעוֹלָם בְּחַיֵּיכֶם וְכִבּוּדֵיכֶם בְּפִי כָל צוּר יִשְׂרָאֵל.
(ישעיהו, כט)

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על ספרות

תוכן העניינים

4	פתח דבר
5	מבוא
6	מטרות הוראת המקצוע
9	הוראת ספרות - הנחות יסוד
17	תכנית הלימודים לכיתות ז-ח
28	הצעות לארגון הלמידה ז-ח
38	תכנית הלימודים לכיתות ט'-י'
48	עקרונות לבניית יחידת ההשכלה הכללית
59	תכנית הלימודים ליחידת החובה כיתות יא' יב'
72	תכנית הלימודים להגבר

ועדת המשנה לכתיבת התוכנית בספרות ממלכתי-דתי:

- יו"ר ועדת המשנה: ד"ר אסתר הורוביץ, מכללת הרצוג
- מרכזת ועדת המשנה: מפמ"ר ספרות ממלכתי-דתי - ד"ר טלי יניב, משרד החינוך
- ממונה ת"ל באגף חברה ורוח: נינה בן אהרון, משרד החינוך
- עורכת ומביאה לדפוס: שרה חדד, אולפנת נוח חנה
- מר אמיתי הראש, תיכון הרטמן לבנים
- ד"ר רחל נוימן, תיכון מקיף ממ"ד ראשון לציון
- גב' תמר קריגר ערמוני, תיכון הימלפרב ומכון כרם
- ד"ר חנה שפירא, מכללת ירושלים ומכללת אמונה

קראו והעירו:

- גב' אלירז קראוס, ראש אגף רוח וחברה במזכירות הפדגוגית, משרד החינוך
 - ד"ר אברהם ליפשיץ, ראש המנהל לחינוך הממלכתי-דתי
 - ד"ר משה וינשטוק, מנהל תוכנית "לב לדעת"
 - פרופ' אפרים חזן, יו"ר ועדת המקצוע, אוניברסיטת בר אילן
 - חברי ועדת המקצוע, תשע"ה:
 - ד"ר רחל ארז, אוניברסיטת בן גוריון, תיכון אמי"ת באר שבע
 - ד"ר חנה הנדלר, אוניברסיטת בר אילן
 - גב' מירי זנודה, אולפנת צפירה
 - גב' רחל טויג, אולפנת אורט טבריה
 - פרופ' טובה כהן, אוניברסיטת בר אילן
 - גב' חניתה לרנר, אולפנת עפרה
 - הרב חיים סבתו, ישיבת ברכת משה
 - ד"ר רחל עופר, מכללת הרצוג ומכללת אפרתה
 - הרב דוד עצמון, מפקח תוכניות לימודים חמ"ד
 - ד"ר תמר קדרי, אוניברסיטת בר אילן
 - מר עמינדב רוטנברג, תיכון הימלפרב
- לנגד עיני הוועדה עמדה טיוטת תוכנית הלימודים בספרות לחינוך הממלכתי-דתי בשנים 2001-2007 ועדה בראשותם של המפמ"ר לספרות לשעבר גב' אסתר קולומבוס ושל פרופ' יהודה פרידלנדר. הטיוטה שימשה בסיס לכתיבת שכתבה המבואות ותוכנית הלימודים לחטיבה העליונה. תוכנית הלימודים על הסיפור החסידי מבוססת על תוכנית לימודים שכתבו ד"ר חנה הנדלר ופרופ' צבי מארק, אשר פורסמה ב-2008. ההדגשים והנחות היסוד בהוראת הספרות מתבססים על תוכנית הלימודים בספרות של בית הספר הממלכתי, תש"ס.

פתח דבר

תוכנית הלימודים בספרות המובאת בזאת לפניכם מיועדת לשש שנות לימוד, מכיתה ז' ועד י"ב, בבית הספר הממלכתי-דתי. התוכנית מציעה למורה מגוון יצירות כדי לאפשר לו לבחור את אלו המתאימות לו ולתלמידיו. במתכונתה זו היא יוצרת רצף בין התוכנית לחטיבת הביניים לבין התוכנית לחטיבה העליונה. שילוב שתי התוכניות במסמך אחד נועד לאפשר למורים המלמדים את כל רמות הגיל להכיר את מלוא היקפם של לימודי הספרות בבית הספר העל-יסודי. רצף זה של שתי התוכניות יסייע לצוותי המורים לתכנן במשותף תוכנית לימודים בית ספרית רב-שנתית, תוך התחשבות בשיקולים שונים: דירוג ברמות קושי וברמת המורכבות, גיוון בארגון ההוראה והימנעות מחזרה על אותן יצירות עצמן בשנות הלימוד השונות. ראייה כוללת מסוג זה תאפשר גם מעקב אחר רכישתן ההדרגתית של מיומנויות אוריינות מכיתות היסוד ומעלה.

"הספרות, ציורה וחיטובה עומדים להוציא אל הפועל כל המושגים הרוחניים, המוטבעים בעומק הנפש האנושית. וכל זמן שחסר עוד גם שרטוט אחד הגנוז בעומק הנפש שלא יצא אל הפועל, עוד יש חובה על עבודת האומנות להוציאו".

(הרב קוק, הקדמה לשיר השירים)

החינוך הממלכתי-דתי מכוון מראשיתו ליצירת מערכת מסועפת של גשרים - בין מסורת אבות לבין התרבות העברית המתחדשת במדינת ישראל, ובין שני אלה לבין תרבות העולם. חינוך יהודי דתי הושתת בכל הדורות, וכאז כן עתה, על הקשר העמוק בין אדם לבוראו, ועל המחויבות לערכי הרוח של תורת ישראל. בצד זאת, הציבור הדתי-לאומי בחר באופן מודע, לכתחילה ולא בדיעבד, להשתלב בחברה הישראלית ובעולם המודרני על אתגריהם. לפיכך, החינוך הממלכתי-דתי מחייב היכרות מעמיקה, רצינית ומתמדת עם המתרחש בתרבות ובחברה, ופיתוח פְּרָנוֹת ביקורתית כלפי הנכתב והמושמע.

רבות מן היצירות המוצעות בתוכנית הלימודים משקפות ערכים שיצר והנחיל לעולם העם היהודי, מתקופת המקרא ועד ימינו. הרצף הספרותי-התרבותי של העם היהודי לאורך הדורות - מדרש, פיוט, שירת ימי הביניים, הסיפור החסידי וספרות העת החדשה - יזמן עיסוק בערכים אלו ויאפשר העמקה של עולמו הדתי של הלומד. מתוך מודעות לרבגוניות הקיימת במוסדות החמ"ד, מציעה התוכנית מגוון יצירות המשקפות מנעד של תפיסות עולם ועמדות, אם כי לא נכללו בה יצירות שיש בהן סתירה בוטה לערכי החינוך הדתי. מתוך מגוון זה יוכל המורה לבנות תוכנית המתאימה להשקפת עולמו, והעולה בקנה אחד עם התפיסות החינוכיות-רוחניות של הקהילה הבית ספרית שאליה הוא שייך.

אם יבחר המורה יצירות המתאגרות את עולמו/ה של הצעיר/ה הדתי/ת, הרי שמפגש מבוקר עם יצירות אלו בהנחייתו/ה המושכלת של המורה לספרות יהווה הזדמנות להתמודדות עם דעות שונות ולחשיבה ביקורתית. בעידן התקשורת הגלובלית והרשתות החברתיות נחשפים התלמידים מחוץ לכותלי בית הספר למציאות מורכבת, להפצה נמרצת של רעיונות ושל עמדות שונים היוצרים בלבול ומבוכה. שיעורי הספרות יכולים לשמש דוגמה להתמודדות אמיצה עם מבוכה זו, לדיון ולעימות מושכל עם הלכי רוח משתנים, ובכך יתרמו לגיבוש השקפת עולם דתית בעולם הולך ומשתנה.

מטרות הוראת המקצוע

כיום יותר מתמיד עומד מקצוע הספרות בחזית המאמץ להעמדת דור של קוראים אוהבי ספרות, שהקריאה היא לחם חוקם. מטרתו של המורה לספרות היא בראש ובראשונה לחבב את המילה הכתובה על התלמידים, ולעורר אצלם מוטיבציה והתלהבות לקריאה נוספת, מעבר לנלמד בכיתה.

מטרות על

מטרות העל מתוות ציוני דרך כלליים, ומציגות את מה שראוי להתכוון אליו בתכנון ההוראה, גם אם קשה לכמת במדויק את מידת השגתן. המטרות נוסחו בצורה אחידה לכל שכבות הגיל, ועל המורה להתאימן לתלמידיו, וליישמן על פי גילם וכישוריהם.

התלמידים

יגלו עניין בקריאת ספרות יפה בתור התנסות מהנה ומעשירה, העשויה לעורר מעורבות רגשית, מחשבה ותובנות אנושיות, וליצור מוטיבציה לקריאה עצמאית; ירכשו הרגלי קריאה של ספרים על פי תחומי העניין שלהם ובהתאם לגילם; יעשירו את עולמם הרוחני-דתי מתוך התמודדות עם טקסטים ספרותיים; יעמיקו את זיקתם למורשת התרבותית ולזהות היהודית והישראלית, הבאות לידי ביטוי ביצירה העברית; יגבשו תפיסת עולם הנשענת על ערכים אנושיים כמו צדק חברתי, כבוד האדם ורגישות לצרכיו של האחר; יתחקו אחר גורלות אנוש ויגלו את האדם על חלומותיו, מאבקיו והישגיו; יפתחו קריאה ביקורתית של טקסטים ספרותיים על הרעיונות המובעים בהם, ויהיו מסוגלים להתמודד עם יצירות ספרות, גם אם אינן תואמות את השקפתם; ירחיבו את האופק התרבותי שלהם בכך שיכירו יצירות של יוצרים בעלי שם, המייצגים תחנות מגוונות בספרות העברית והכללית; יכירו בכך שספרות, כחלק מן היצירה הרוחנית האנושית, משלבת חידוש ומסורת, וידעו לזהות ביצירה הספרותית עקבות של מקורות קודמים; ישפרו את דרכי הבעתם בכתב ובעל-פה בעקבות קריאה ביצירות ספרות ודיון בהן.

מטרות אופרטיביות

המטרות האופרטיביות מחברות בין מטרות העל לבין המציאות היומיומית בכיתה. התייחסות מושכלת למטרות אלה במהלך תכנון ההוראה תביא עימה יישום של מטרות העל, המגדירות את ההישגים המצופים מן הלומדים בתחום הידע והחשיבה ובתחום המיומנויות הייחודיות למקצוע הספרות. מטרות אלה תשמשנה את המורים בהכנת תוכנית ההוראה. ביישום המטרות המפורטות להלן יושם דגש על בהירות, על רהיטות ועל תקינות ההבעה בעל-פה וכתב. על המורים לתכנן את ההוראה בכיתה כך שיובלטו הקשרים בין מטרות הלימוד הנמנות כאן ובין יצירות הספרות הנלמדות.

1. התלמידים ירכשו כלים לקריאה מושכלת של היצירה הספרותית לסוגיה, תוך שימוש במושגים ובמונחים ההולמים את תחום הדעת.

- יזהו את מאפייני הסוגה של היצירה, וידונו בה גם מתוך נתינת הדעת למסגרת הסוגה;
- יתארו ויעריכו את הקשר בין תוכן לצורה;
- יסבירו את השפעת דרכי העיצוב של היצירה על משמעותה ועל ערכה האסתטי.

2. התלמידים ישלטו באסטרטגיות אורייניות ויכירו דרכי קריאה מגוונות.

- יעיינו ביצירה מהיבטיה השונים: תוכן, לשון, מבנה ומגמת הכתיבה, יגבשו את תובנותיהם על פי היבטים אלה, וידגימו אותן;
- יפעילו אסטרטגיות חשיבה שונות ברמתן: דליית מידע, פרשנות והיסק, הערכה וביקורת, ויעסקו בפעילויות המשתמעות מהן: הצגת שאלות, השוואה, מיון, הכללה, העלאת טיעונים;
- יזהו מבנים ותבניות ביצירה ויבהירו את תפקידם: פתיחה, סיום, כותרות, מוטיבים, קשרים לוגיים, אנלוגיות והשוואות, אזכורים ועוד;
- יסתייעו בידע חוץ-ספרותי מתחומי דעת שונים לשם הבנת היצירה;
- יכירו אסטרטגיות קריאה שונות (קריאה מרפרפת, קריאה מעמיקה, קריאה בררנית לאיתור פרטים מסוימים), ויבחרו באסטרטגיה המתאימה לשלב הקריאה וליעד שהציבו לעצמם בקריאת היצירה.

3. התלמידים ישייכו יצירה ליוצר על סמך מאפיינים תמטיים ופואטיים.

- יגלו זיקות בין יצירות אחדות של יוצר, ויוכלו לאפיין אותן ולהשוות ביניהן;
- יזהו קווים אחדים - תמטיים ופואטיים - המייחדים יוצר (גם על סמך לקסיקונים ומאמרים);
- יפתחו ציפיות ותובנות בקריאת יצירה על סמך היכרות קודמת עם היוצר, ויבחינו במאפיינים דומים ושונים בין יצירות של אותו יוצר.

4. התלמידים ינתחו את המורכבות ואת השונות במצבים אנושיים המעוצבים ביצירה.

- יתארו את מערכות היחסים בין הדמויות ואת העימותים המתגלים ביצירה וינתחו אותם;
- יאפיינו את התהליכים הרגשיים והתודעתיים של הדמות בשלבי העלילה השונים;
- יעריכו את התנהגותה ואת הכרעותיה של הדמות, ויבטאו את התובנות שלהם עליה, בהתבסס על היצירה הנלמדת.

5. התלמידים יחשפו רעיונות, גישות והשקפות עולם הגלומים ביצירה וינקטו עמדה מנומקת כלפיהם.

- יביעו בעל-פה ובכתב את התייחסותם המנומקת ליצירה: ינסחו את לבטיהם, את יחסם לדמויות, את הערכתם לתכונותיהן ולדרכי התנהגותן, למסרים ולאדיאאות שהן מבטאות, או את הסתייגותם מהם, ויבססו את עמדתם על דוגמאות מהטקסט;
- יזהו את הרובד האידיאי בבניית העלילה, ויבחנו את רעיונות היצירה על רקע התקופה שבה היא מעוגנת ובהתחשב בזמן כתיבתה;
- יסבירו את הדרכים שבהן מבטאת הדמות ביצירה מסרים ועמדות;
- יזהו את עמדת הכותב כלפי המסופר (אירונית, מטיפה, ביקורתית, הומוריסטית, אוהדת, מתריסה);
- יכירו אסטרטגיות קריאה חתרניות (מגדרית, פוסט קולוניאליסטית, פוסט סטרוקטורליסטית).

6. התלמידים יתמודדו עם הרעיונות שביצירה על יסוד השקפת עולמם היהודית.

- יבחנו הלימה ואי-הלימה בין המסופר והמתואר בה לבין אורח החיים הדתי;
- יביעו את עמדתם המנומקת כלפי היצירה על רקע השקפת עולמם הדתית.

7. התלמידים יקראו בקול יצירת ספרות (שיר, סיפור, דיאלוג במחזה) - בקריאה רהוטה ובאינטונציה המעידה על הבנת הטקסט ופירוש, ויגיבו על דרך הקריאה של קורא אחר.

- יבליטו בקריאתם בקול מסרים מפורשים וגם משמעויות נלוות, וינמקו את פרשנותם ואת בחירתם בדרך קריאה מסוימת;
- יגלו שליטה בסימני הפיסוק ובניקוד הטקסט;
- יכירו מגוון נימות דיבור, ויוכלו לבטאן בעת קריאת יצירות ספרות - במיוחד בדיאלוגים ובמונולוגים (כגון נימה אירונית, דרמטית, היתולית, קרירה, מהוססת, ספקנית).

8. התלמידים יכירו את סגולותיה של הספרות - אומנות המילה הכתובה, על פני אמנויות אחרות - חזותיות ושמיעתיות (ציור, תיאטרון, קולנוע, מוזיקה).

- יבחינו בייחודו של הטקסט הספרותי לעומת דרכי הביטוי של אמנויות אחרות (מילה לעומת צבע, קו, צורה, צליל, קול ותנועה);
- יערכו השוואה בין יצירת ספרות לבין עיבודה למחזה המוצג בתיאטרון;
- יצפו בסרטי קולנוע המבוססים על רומנים ספרותיים וידונו בעיבוד של התסריטאי, הבמאי והשחקנים ובפרשנותם, כמתבקש מן המדיום השונה;
- יאזינו ללחנים שנכתבו לשירים שנלמדו בכיתה, ויבטאו את התרשמותם מחוויית ההאזנה;
- יתבוננו בציורים ובאיורים ליצירת ספרות (או בציורים שנושאים דומה לזה של יצירת הספרות הנלמדת), תוך היכרות עם אמצעי ההבעה של המדיום החזותי;
- יגיבו לטקסט בכתובת יצירות משל עצמם בהנחייתו של המורה.

9. תוספת לתלמידי ההגבר

התלמידים ילמדו מבחר יצירות מסוגות שונות סביב תימה.

- יכירו עמדות שונות כלפי התימה, וייחשפו לדרכי ביטוי פואטיות מגוונות;
- יגבשו לעצמם השקפת עולם המבוססת על התובנות השונות העולות מן הטקסטים.
- ישוו בין יצירות שונות העוסקות באותה תימה.

10. התלמידים ידונו בתימות הנלמדות גם באמצעות מאמר עיוני שיקראו, ויביעו את התרשמותם מן היצירות בהתבסס על המאמר.

- יקראו קריאה עצמאית של מאמר עיוני, וידונו בתכניו ובדרכי עיצובו;
- ינסחו את הטיעונים המרכזיים שמעלה המאמר, ויביאו תימוכין מן היצירות שנלמדו;
- ילמדו כי הוגי דעות בעלי השקפות שונות עשויים להתייחס לתימות הנלמדות בדרכים שונות, ויכירו כי אי-הסכמות אלו הן מקובלות בתחומי הרוח והמחשבה.

הוראת ספרות - הנחות יסוד¹

למידה משמעותית

אחת המטרות המרכזיות של החינוך בכלל ושל הוראת הספרות בפרט, בכל שנות הלימודים בבית הספר, היא שהתלמידים יחוו למידה שיש לה משמעות אישית ורגשית עבורם, ויילמדו מתוך תחושת חדווה ויצירתיות. על לימודי הספרות ליצור שיח לימודי המקשר בין עולם הספר והשירה לבין סוגיות אישיות ודילמות עכשוויות. התוכנית מאפשרת חיבור בין עולמם של הלומדים והלומדות לבין עולמה של היצירה הספרותית. בתוכנית מושם דגש על נושאים המזמנים עיסוק בסוגיות אישיות, חברתיות, תרבותיות ואסתטיות. העיסוק בנושאים אלה יאפשר שיח רלוונטי ואותנטי במשולש המתקיים בין התלמידים, המורה ויצירות הספרות.

פתיחות פרשנית וגבולותיה

מטרה חשובה נוספת בהוראת הספרות היא לטפח לומדים בעלי חשיבה עצמאית, המסוגלים לקרוא יצירת ספרות בכוחות עצמם ולהציע לה פרשנות מנומקת משלהם. תפקידו של המורה הוא לגבש את דרכי הלמידה-הוראה לאור מטרה זו. כדי לפתח את ההבנה ואת יכולת הפרשנות של הלומדים כקוראים עצמאיים יש לשאוף להעביר אליהם את עיקר האחריות הפרשנית - לאפשר להם להשתתף בניתוח היצירה ולממש בכך פעיל את יכולתם. התלמידים הם אלה אשר אמורים להגיב על היצירה הנלמדת, להעלות בכיתה חוויות או אסוציאציות שעשויות להאיר את תכניה, להצביע על קשיים בהבנתה ולהציע דרכים לפרשנותה. כמורים עלינו להיות פתוחים להפתעות מרעננות, וקשובים לניסיונות פרשניים שונים של התלמידים, ולעודד אותם לחפש ראיות והנמקות מתוך הטקסט לביסוס פרשנותם.

עם זאת, לעתים קרובות תלמידים נוטים לחשוב שכאשר מדובר ביצירה ספרותית אפשר לקשר אליה כל רעיון העולה בדעתם. לכאורה - "הכול פתוח". גישה כזו יכולה לשמש כנקודת מוצא או אפילו כנקודת סיום, אבל לא כגישה כוללת. אחד מתפקידי המורה בעת דיון שמתנהל בין התלמידים על יצירה הוא מצד אחד לעודד פרשנויות אישיות של היצירה, אך מצד אחר "להגן" על זכויותיה; עליו לברר עם התלמידים האם ההסברים שלהם מעוגנים בה, או שמא פרטים מסוימים בה (או אפילו מועד כתיבתה) מונעים הסבר כזה ומכוונים לקריאה אחרת.

מקומם של המונחים הספרותיים בשיעור הספרות

במוקד הקריאה ולימוד הספרות בכל כיתות בית הספר העל-יסודי תעמודנה שתי מטרות מרכזיות: לעורר את אהבת המילה הכתובה, ולאפשר מפגש חווייתי עם העולמות הגלומים ביצירות הספרות - דמויות, מצבים אנושיים, רגשות וערכים מוסריים ואסתטיים. דרכי ההוראה ייגזרו אפוא ממטרות אלו. מכאן, שאין זה מומלץ שההוראה תתבסס רק על גישות אקדמיות ופורמליסטיות של "מדע הספרות", של "תולדות הספרות" או של "זרמים בספרות".

יחד עם זאת, הוראת ספרות אמורה לפתח בהדרגה רגישות לקשת רחבה של דרכי מבע המעצבות את היצירה הספרותית ומשפיעות על קוראיה. איתור דרכי המבע, ההנאה מהערכים האסתטיים הגלומים בהן והבנת תפקידן של דרכי מבע אלה בבניית המשמעות של היצירה וברישומה על קוראיה - כל אלה הם חלק מהותי מתהליך הדיון ביצירה. אולם, הוראת מאפיינים ספרותיים ומונחים מעולם הספרות אינם מטרה בפני עצמה, ויש להימנע מהפיכת הלימוד לשינון משמים של רשימת מושגים; אזכורם של מושגים אלו במהלך ההוראה - עליו לנבוע בטבעיות מהדיון במשמעויות היצירה.

1 עיינו עוד: תוכנית הלימודים בספרות לבית הספר הממלכתי, משרד החינוך, תש"ס

כן יש להקפיד שלימוד תופעה ספרותית באמצעות המונח המציין אותה ייעשה בזיקה הדוקה לרישומה של היצירה על הלומדים ובמסגרת דיון במשמעויותיה, ולא בנפרד מהם. דרך ההערכה הרווחת ביותר בבית הספר היא עדיין הבחינה המסכמת. אם המורה יבחר באופציה זו, ראוי שישים לב שהבחינה לא תבדוק רק שליטה בחומר הלימודים שהונחל לתלמידים כקוראים פסיביים. בהכנת הבחינה וניסוחה יש לבדוק גם את הכלים והיכולות שרכשו התלמידים כקוראים פעילים ואוטונומיים. יש לבחון את כישורי השפה של הלומדים בכתב ובעל-פה וגם את יכולת ההבנה של טקסט ספרותי שלא נלמד בכיתה.

על פי תוכנית הלימודים החדשה יוערכו חלקים מתוכנית הלימודים בדרכים חלופיות, המביאות בחשבון סגנונות למידה שונים של תלמידים, ומעניקות משקל רב יותר ללמידה עצמאית של התלמידים ולאחריותם כשותפים למוריהם. הערכה מסוג זה תיעשה כתהליך מתמשך ורב-ממדי, שבו הלומדים ישפרו את הישגיהם תוך קבלת משוב והפעלת חשיבה מטא-קוגניטיבית על תהליך הלמידה. כל ההערכות החלופיות ילוו במחווון מפורט שיבהיר למורים ולתלמידים כיצד ייקבע הציון.

השילוב של חלופות בהערכה בתהליך ההוראה-למידה יהדק את הקשר בין יעדי הוראת המקצוע לבין תוצריה, ויטפח לומדים בעלי הכוונה עצמית. דרכי הערכה אלה אף יגבירו את המוטיבציה של תלמידים בעלי סגנונות למידה שונים וייחודיים.

הצעות להערכה חלופית מוצגות [באתר המכפמ"ר](#) לספרות ממ"ד.

הדגשים בהוראת הספרות²

היותה של תוכנית הלימודים שש שנתית, מצריכה הבחנה בין הוראה בשלבים המוקדמים, קרי - בחטיבת הביניים, לבין הוראה בשלבים מתקדמים, קרי - בחטיבה העליונה. עם זאת, על המורה להפעיל שיקול דעת בהתאם להרכב כיתתו ולכישוריהם של תלמידיו. להלן פירוט ההדגשים בהוראת הספרות על פי הסוגות השונות:

סיפורת

הדמות הספרותית

הדמות הספרותית היא שמקשרת בין עולם הקוראים לבין העולם הבדוי. היא עשויה להיות מושא הזדהות רגשית ורעיונית; באמצעותה יכולים הקוראים 'להיכנס' לעולם המסופר, ודרכה הם עשויים לחוות את המורכבות של מצבי נפש ושל יחסי אנוש ואת הדינמיות שלהם. הדמות הספרותית עשויה להיות לפעמים גם כלי מבע לרעיונות או למסרים של היצירה.

בשלבים הראשונים של לימודי הספרות יתארו תלמידים את הדמות הספרותית ויעמדו על מאפייניה. הם יבטאו את יחסם הרגשי או הערכי כלפי מעשיה וכלפי התבטאויותיה ויסבירו מה ניתן ללמוד באמצעותה.

התלמידים יגלו הבנה לכך שהדמות מעוצבת בדרך כלל בהקשר חברתי-תרבותי מסוים כמו כן, יבינו כי דמויות ספרותיות עשויות להיות מורכבות, ויהיו מסוגלים לרדת לעומקם של קונפליקטים בנפשן של הדמויות וביחסיהן עם זולתן. הם יבחינו בין דמות ראשית לבין דמות משנית וידעו להסביר את תפקידיהן של דמויות משנה בזיקה לדמות הראשית ולסביבה החברתית המיוצגת ביצירה.

בשלבים המתקדמים של לימודי הספרות התלמידים יסבירו את הזיקות שבין הדמות לבין סביבתה ותקופתה. הם יזהו מאפיינים לשוניים-סגנוניים כגון לשון ציורית, מוטיבים חוזרים, אנלוגיות ותיאורי מרחב, שבאמצעותם מעוצבת הדמות ביצירה ובהשפעתם נבנית גם עמדתם של הקוראים כלפיה. התלמידים יבארו את תפקידה של הדמות (אם יש לה תפקיד כזה) בייצוג של עמדות ורעיונות ביצירה ובהובלתם.

העלילה

העלילה היא שפונה אל הסקרנות הטבעית שלנו כקוראי סיפורים ומדרבנת אותנו להמשיך ולקרוא. מידת המרכזיות של העלילה משתנית, כמובן, בסוגי סיפורת שונים. העלילה תהיה המרכיב העיקרי בסיפור מתח, בסיפור בלשי או ברומן הרפתקאות, אך בסיפורים אחרים היא עשויה להיות משנית לדמויות, לרעיון ולאווירה. ביצירות רבות מתרחשת העלילה בעיקר בתור מהלך פנימי בנפש הדמויות, ואינה מושתתת דווקא על התרחשויות יוצאות דופן בעולם החיצוני.

התחקות אחר העלילה היא החוט המוביל את תהליך הקריאה, ולכן חשוב מאוד להתבונן בעלילה במהלך הקריאה, וגם במבט לאחור - עם תום הקריאה.

בשלבים הראשונים של לימודי הספרות יתחקו התלמידים אחר העלילה וינסחו את ציפיותיהם לגבי אופן התפתחותה. עם תום הקריאה ישחזרו התלמידים את העלילה וימסרו בקצרה את ההתרחשויות המרכזיות. במבט לאחור יוכלו גם להסביר את תרומתה של הפתיחה ואת משקלה בהתוויית ציפיות הקוראים, ידעו לזהות נקודות מפנה

2 עיינו עוד: תוכנית הלימודים בספרות לבית הספר הממלכתי, משרד החינוך, תש"ס.

בעלילה, יסבירו גם את סיגור (סיום) העלילה, ויבטאו את רישומו עליהם כקוראים. בקריאת ספרים שלמים (רומנים או נובלות) יבחינו התלמידים, אם הדבר מתבקש, בין עלילה ראשית לבין עלילה משנית, ויסבירו את הזיקה ביניהן.

בשלבים המתקדמים יבחינו התלמידים בין מסירה כרונולוגית למסירה א-כרונולוגית של סיפור המעשה ויעמדו על תרומותיהן למשמעות היצירה. הם יזהו קשרים בין עלילות מקבילות ברומן, ויסבירו את משמעותם. תלמידים יזהו דרכי עיצוב נושאות משמעות של פתיחת הסיפור, של סיומו ושל נקודות מפנה או נקודות שיא בעלילה, ויסבירו את השפעתן על תהליך הקריאה ואת חלקן בבניית משמעות היצירה.

המספר ונקודת התצפית (מיקוד)

הסיפור מגיע לקוראיו (או לשומעיו) בתיווכו של המספר. כל סיפור יכול להיות מסופר באופנים שונים על ידי קשת רחבה של טיפוסי מספרים, מנקודות תצפית מגוונות ובקצב שונה.

בשלבים הראשונים של לימודי הספרות יש מקום להעלות אגב הקריאה שאלות כגון: מי מספר את הסיפור - הדמות הראשית? דמות משנית שהייתה עדה למתרחש? ואולי המספר נשמע כבן דמותו של הסופר עצמו, מעין שליח שלו בסיפור? מהי נקודת התצפית שממנה מוסר המספר את סיפורו - האם הוא נצמד לדמות יחידה או לדמויות אחדות? יש לשים לב כי בסיפור קצר ייצמד המספר בדרך כלל לנקודת תצפית אחת, זו של הדמות הראשית. ברומן או בסיפור ארוך, לעומת זאת, ייתכנו מעברים בין נקודות תצפית של דמויות אחדות המקיימות ביניהן מעין דיאלוג. נציין כי העיסוק בהבחנות אלה חשוב רק אם הוא תורם להבנת משמעות היצירה.

התלמידים יבחינו בין מספר בגוף ראשון לבין מספר בגוף שלישי, בין מספר שהוא דמות בסיפור לבין מספר שהוא מעין "קול". כמו כן, הם יבחינו בין נקודת תצפית של ילד לבין זו של מבוגר ויסבירו את המשתמע מכך.

בשלבים המתקדמים יזהו התלמידים מאיזו נקודת תצפית מובא סיפור המעשה, יבחינו במעברים מנקודת תצפית אחת לאחרת (אם יש כאלה) ויסבירו את השפעתה של נקודת התצפית על בניית משמעות היצירה. תלמידים יתארו את יחסו של המספר כלפי הדמות, ויסבירו כיצד הסיפור (הדרך שבה מסופר הסיפור) מעצב את יחס הקוראים לדמויות השונות. הם יגלו הבנה לכך שהמספר אינו בהכרח בן דמותו של המחבר (הממשי) של היצירה. כאשר הדבר משמעותי ומתבקש, יבחינו התלמידים בין מספר מהימן למספר בלתי מהימן. כמו כן, ביצירות שבהן הבחנה זו אכן נדרשת, יוכלו התלמידים להכיר בכך שהערכים שאותם מבטא המספר (גם אם הוא מספר בגוף ראשון), אינם מייצגים בהכרח את הערכים העולים מכלל היצירה.

הנושא והרעיונות

היבט זה נקשר לשאלה הבסיסית: במה עוסקת היצירה, מהו הנושא המרכזי (תימה מרכזית) או מהם הנושאים המרכזיים (תימות מרכזיות) שבהם היא עוסקת. שאלות אלו מצריכות יכולת הכללה והמשגה, והתשובות להן ניתנות לפרשנויות מגוונות. השלב הבא אחרי זיהוי הנושא המרכזי יהיה ניסוח העמדות העולות מכלל היצירה. כאן נדרשת יכולת הכללה תוך התייחסות לכלל מרכיבי היצירה.

בשלבים הראשונים של לימודי הספרות יוכלו התלמידים לנסח ברמת הכללה את נושא הסיפור או הספר (כגון: יחסים בתוך המשפחה; יחס כלפי האחר והשונה; התגברות על משבר), ולתאר את הזווית הייחודית של עיצוב נושא זה ביצירה המסוימת.

בשלבים המתקדמים יבחינו התלמידים בדרכים שונות - גלויות או סמויות - שבאמצעותן מיוצגות ומגולמות עמדות רגשיות או מוסריות ביצירות ספרות: באמצעות אמירה ישירה מפי דמויות או מפי המספר; באמצעות מהלך העלילה וסיומה; באמצעות אירוניה; באמצעות מטאפורות ומוטיבים חוזרים. הם יגלו הבנה לכך שייתכנו אפשרויות שונות בפיענוח העמדות הרגשיות או הערכיות המשתקפות ביצירה הספרותית בהיותה, במיטבה, מבע מורכב ורב-משמעי.

בהמשך להתבוננות המעמיקה יבטאו התלמידים את תגובתם ואת עמדתם כלפי המציאות המתוארת ביצירה וכלפי הרעיונות והעמדות העולים ממנה. כמו כן, הם ידונו ויעסקו בעולמן הפנימי של הדמויות, בדילמות ובאתגרים העומדים בפניהן, בלבטיותן ובהתרחשויות חייהן, ויביעו את דעתם על הזיקה בין תמונת מציאות זו או עמדות אלה לבין מציאות חייהם.

לשון וסגנון

הלשון והסגנון הם מהמאפיינים הראשונים שמהם מתרשם הקורא עם ראשית קריאתה של יצירה ספרותית. התלמידים יידרשו להתמודד עם שאלות לשוניות וסגנוניות כגון: האם סגנון היצירה נשמע סגנון של תקופה אחרת או שיש לו צלצול עכשווי? האם לשון היצירה נשמעת יומיומית ופרוזאית או אולי גבוהה ופיוטית? האם המחבר שם לשון שונה בפי דמויות שונות ביצירה כדי לאפיין אותן על פי גילן, מעמדן החברתי והשתייכותן המגדרית? והאם אפשר לאפיין את היוצר על פי סגנונו המיוחד? איך, למשל, אנו מזהים בקלות יחסית קטע מסיפור של עגנון? של ס' יזהר? של עמליה כהנא-כרמון? של אורלי קסטל-בלום?

בשלבים הראשונים של לימודי הספרות יבחינו התלמידים במאפיינים לשוניים-סגנוניים בולטים ביצירה: האם מדובר בסגנון עכשווי? בסגנון אכראי (מיושן)? האם אוצר המילים ביצירה מוכר להם משפת היומיום או שיש בו מילים וביטויים נדירים יותר, שאינם נהוגים בלשון הדבורה או אף בלשון הכתובה שאינה ספרותית? איך משפיעה הבחירה הלשונית סגנונית על תהליך הקריאה של היצירה ועל ההתרשמות ממנה?

בשלבים המתקדמים יוכלו התלמידים לזהות תופעות הקשורות במישלב של היצירה, כגון שימוש בלשון גבוהה, או לחלופין בלשון יומיומית. כמו כן הם יזהו מעברים בין רמת הלשון של דמות אחת לעומת האחרת כאמצעי לאפיין חברתי-תרבותי. הם יבחינו בין לשון פיוטית ועשירה לבין לשון פרוזאית או "רזה", ויקשרו הבחנות מעין אלה גם לתקופות היסטוריות. הם יזהו תופעות של לשון פיגורטיבית ויעמדו על תרומתן ליצירה. הם יאתרו אירוניה לשונית ויסבירו את תפקידה בהקשר שבו היא נתונה. כמו כן יבחינו במאפיינים ייחודיים של יוצרים בעלי סגנון אישי מובהק.

ספרי קריאה

ספרי קריאה (מונחית ועצמית) משתייכים ברובם לתחום הסיפורת, והיעדים הפדגוגיים הקשורים בעיסוק בהם דומים ממילא לאלה המפורטים לעיל בנוגע לסיפורים קצרים. עם זאת, יש לזכור כי מפאת היקפם הארוך יחסית של ספרי הקריאה, שילובם של אלה בתוכנית הלימודים מכתבי יעדים נוספים:

העיסוק בספרי הקריאה נועד בראש ובראשונה לטפח אהבת קריאה, ולעורר מוטיבציה לקריאה נוספת. בשלבים המוקדמים של לימודי הספרות יגלו התלמידים נכונות ויכולת לקרוא ספרים שאורכם עולה על עשרות עמודים ואף מגיע למאות עמודים. הם יעמדו בלוח זמנים המכתיב מראש את מועדי סיום קריאתם של ספרים במהלך כל שנת לימודים, לצורך דיון בהם בכיתה.

הם ידעו לספר בקצרה ובבהירות את עלילת הספר שקראו, לתאר את דמויותיו המרכזיות ולבטא בעל-פה או בכתב את התרשמותם המנומקת ממנו.

התלמידים ישוחחו ויבטאו את דעתם על הספר או על חלקים מתוכו (למשל על הסיום), על הדמויות השונות ועל העלילה.

בשלבים המתקדמים יקראו התלמידים באופן עצמאי רומנים, ויגיבו על הקריאה בכתב או בעל-פה (כמפורט לעיל בסעיף 'הסיפורת').

חזרה לתוכן

שירה

לימוד השירה במיטבו יוצר חוויה רגשית ומאפשר לקורא להגיע לתובנות ולמודעות עמוקה בקשר לעצמו ולסביבתו. עם זאת, שיר הוא מבע מורכב המקיים בתוכו אחדות של תוכן וצורה, וכהגדרתו של המשורר האנגלי סמואל קולרידג': "מיטב המילים במיטב סדרן". תפקודה של המילה בשיר, בשילוב שאר המילים הבונות אותו, נסמך לעתים קרובות על המטען הקונטסטיבי של המילה ולא רק על משמעותה המילונית. לכך עשויים להצטרף גם המצלול והריתמוס, ובמקרים רבים אף החלוקה לטורים ולבתים. כל אלה מבטאים ויוצרים את הלך הנפש המובע בשיר, ומשתתפים בבניית משמעותו. הוראת השירה תכשיר את התלמידים להבחין בפרטים המרכיבים את השיר ובצירופיהם, ובד בבד תכוון את תשומת הלב ליצירה השלמה.

בשלבים הראשונים של לימודי הספרות התלמידים יקראו שירים בקול רם, בדיוקנות ובהבנה, לאחר הכנה מראש. הם יסבירו בלשונם את החוויה או את הרעיון המובעים בשיר ואת התמונה המתוארת בו, ויציינו את המיוחד באופן הבעתם ובדרך עיצובם. בשלבים שונים של הדיון בשיר הם יבטאו - בעל-פה או בכתב - את התרשמותם המנומקת מהשיר. הם יבחינו בין משמעות מילונית של מילים לבין המשמעויות הנלוות בהקשר שירי נתון (דנוטציה וקונוטציה), ויסבירו את התרומה של מבחר המילים לעיצוב החוויה או הרעיון המובעים בשיר. כמו כן הם יזהו תופעות של לשון ציורית בשיר: תמונות, דימויים ומטאפורות, ויסבירו את תרומתן למשמעות השיר ולרישומו עליהם.

כמו כן, התלמידים יבחינו במבנים תחביריים יוצאי דופן (למשל - סדר מילים החורג מהמקובל) הבונים את משמעות השיר או משפיעים על דרך קליטתו. הם יזהו בשיר יסודות מצלול בולטים ויתארו את חלקם של אלה בבניית משמעות השיר, את השפעתם על הלך הרוח בשיר ואת רישומם הריגושי על הקוראים. הם יתארו את מבנה השיר בכללותו ויסבירו, כאשר הדבר מתבקש, כיצד מבנה זה, לרבות רישומו הגרפי על הדף, עשוי לתרום למשמעות השיר ולאווירה שלו.

בשלבים מתקדמים יאתרו התלמידים בטקסט קשיים פרשניים העשויים לנבוע מעמימות המבע השירי וממורכבותו, ויציעו קריאות שונות של השיר. הם יגלו נכונות לנסות ולפרש בעצמם שיר התואם את רמתם, ולהגיב עליו באופן התרשמותי ופרשני. התלמידים ישוו בין שירים שונים על פי תבחינים רלוונטיים כגון השוואה בין שני שירים של אותו משורר, בין שני שירים העוסקים באותו נושא או בין שני שירים שבמרכזם אימאז' דומה (ציפור, עץ, חלון וכד'). הם יזהו אזכורים ורמזי לשון בולטים המשוקעים בשיר, ויסבירו את חלקם בבניית משמעותו. הם יבחינו בשימוש שהמשורר עושה באמצעים רטוריים המעצימים את המבע השירי והעשויים להגביר את רישומו על הקוראים כגון שאלות, פניות אל נמענים (בשיר או מחוצה לו), מילות קריאה, חזרות מסוגים שונים, אירוניה וכן הלאה. התלמידים יזהו ויתארו הבדלים סגנוניים בולטים בין שירים שנכתבו בתקופות שונות.

בכל שנה יושם דגש על יוצר אחד במסגרת החטיבה "יחודו של יוצר". לחטיבה זו נבחרו המשוררים המרכזיים של הספרות העברית, אשר יצירתם היא בבחינת נכסי צאן ברזל של הספרות העברית.

במהלך כל שנה משנות לימודי הספרות בחט"ב ובחטיבה העליונה, התלמידים יכירו לעומק משורר אחד דרך קריאה בשניים-שלושה משיריו. תוך כדי העיסוק בקבוצת שירים של משורר אחד הם ילמדו גם על הביוגרפיה של היוצר ועל הקשר בין הביוגרפיה לבין כתיבה השירית. הם ייבחנו תימות מרכזיות בכתיבתו ומאפיינים פואטיים ייחודיים לו.

דרמה

הטקסט הדרמתי - המחזה - מיועד להיות מוצג על במה לעיני צופים. כאשר קוראים מחזה יש אפוא לזכור כי הוא חלק מהיצירה התיאטרלית המשלבת היבטים נוספים: קול תנועה, מרחב בימתי, תפאורה, תאורה ובעיקר שחקנים המבצעים את תפקידים. עלילת המחזה נמסרת באמצעות מונולוגים ודיאלוגים, הנאמרים מפי הדמויות ללא תיווך המספר. במרכז המחזה מצוי קונפליקט המטעין את העלילה במתח.

חזרה לתוכן

בשלבים הראשונים של לימודי הספרות התלמידים יסבירו את הקונפליקט המרכזי במחזה ואת הנושאים המרכזיים בו. הם גם יבחינו במרכיביו המבניים, יקראו בדיוקנות קטעים מתוך מחזות, ואם יהיו מסוגלים – יפעילו כישורי משחק. התלמידים יתארו ויאפיינו את הדמויות, ויפרשו את מניעיהן ואת התפתחותן במהלך המחזה. הם יתארו את היחסים ביניהן ויגבשו את עמדתם כלפיהן. הם ישחזרו את מהלך העלילה, יזהו נקודות מפנה, יפרשו את סיומה, ויביעו את דעתם המנומקת עליה. התלמידים יעמדו גם על העולם הערכי ועל הדילמות האנושיות המובעים ביצירה ויחוו את דעתם עליהם.

בשלבים המתקדמים יצביעו התלמידים על דרכי עיצוב מרכזיות של דמויות. הם יכירו טרגדיה קלאסית או שייקספירית, יזהו ויתארו את היסודות הטרגיים במחזה. הם יכירו גם מחזה מודרני מהמאה ה-19 או ה-20, ויבחינו בהבדלים שבין טרגדיה קלאסית לבין טרגדיה מודרנית.

הקריטריונים לבחירת היצירות המופיעות בתוכנית הלימודים

המפגש של התלמידים עם יצירות הספרות בכיתות הנמוכות של חטיבת הביניים מהווה את כניסתם הראשונה לעולם הספרות היפה. לכן שיקול הדעת המרכזי בבחירת היצירות לחטיבת הביניים היה לחבב על התלמידים את השירים, את הסיפורים ואת ספרי הקריאה, ולעורר בהם מוטיבציה לקריאה עצמאית.

בכיתות הגבוהות התלמידים הם בעלי יכולת הפשטה, ובשלים להתמודד עם מורכבות, עם עמימות ועם חוסר ודאות. לכן שיקול הדעת המרכזי בבחירת היצירות היה לפתח שיח עם תרבויות שונות בצד התרבות המוכרת, להעמיק את יכולת ההבנה ואת העולם הפנימי ולהציב אתגרים אינטלקטואליים וערכיים בפני התלמידים. בהתאם לכך נבחרו היצירות בכל אחד מהשלבים על פי הקריטריונים הבאים:

- 1. היצירות יהיו בעלות איכות ספרותית:** על היצירות לעמוד בסטנדרטים של איכות אסתטית ולאפשר דיון ספרותי המתאים לגיל התלמידים ולרמתם.
- 2. היצירות יזמנו דיון בשאלות חינוכיות דתיות:** היצירות הספרותיות יהיו חלק מהמעשה החינוכי בבית הספר, ויתרמו לפיתוח ערכים ברוח החינוך הממלכתי-דתי. היצירות יתנו ביטוי לסוגיות העוסקות בקשר שבין האדם לעמו, לארצו ולאלוהיו. בכיתות הצעירות של חטיבת הביניים יעלו לרוב התכנים של היצירות והערכים העומדים בבסיסן בקנה אחד עם ערכי החינוך הממלכתי-דתי. בחטיבה העליונה ישקפו הטקסטים עמדות מגוונות, והתלמידים יתמודדו עמם מתוך עמדה עירנית וביקורתית.
- 3. היצירות יתאימו לגילם הקוגניטיבי של התלמידים:** בחטיבת הביניים עלילות הסיפורים יהיו בהירות ודינמיות, והשירים יהיו נהירים ומושכים את הלב. בחטיבה העליונה ייחשפו התלמידים ליצירות מורכבות ומאתגרות, והשירים יחייבו פענוח והעמקה.
- 4. היצירות הספרותיות יעשירו את הכישורים הלשוניים של התלמידים:** היצירות יעודדו התמודדות עם טקסטים שבהם יש איזון בין משלב לשוני נגיש לבין משלב לשוני גבוה. בחטיבה העליונה יהיה המשלב הלשוני גבוה יותר, וידרוש יכולות לשוניות גבוהות.
- 5. היצירות ישקפו ערכים הומניסטיים:** בגילאים הצעירים יותר של חטיבת הביניים תשקפה היצירות אמונה ברוח האדם וביכולתו להגיע לתיקון מידותיו ולהתגברות על קשיים הניצבים מולו. בגילים הבוגרים יותר יידרשו התלמידים להתמודד עם המורכבות שבנפש האדם ובהתנהלות העולם, וייתיצבו אל מול ספקות, תהיות ולבטים.
- 6. היצירות יקנו את מיומנויות הקריאה הספרותית:** היצירות ייצגו ז'אנרים שונים, יציגו מגוון דרכי עיצוב ספרותיות, וידרשו הפעלה של מיומנויות חשיבה שונות בהתאם להתפתחות החשיבה וליכולת ההפשטה של התלמידים.
- 7. היצירות יהיו רלוונטיות לחיי התלמידים ולעולמם הפנימי:** החוויות העומדות בבסיס היצירות הספרותיות תהיינה רלוונטיות לחייהם של תלמידים ולרגשותיהם בשלבים השונים של גיל ההתבגרות, גם אם עלילותיהן מתרחשות במקום או בזמן רחוקים מהם.

8. רשימת היצירות תכלול יצירות קלאסיות ומודרניות: היקף היצירות הקלאסיות יהיה לפחות 05% מהרשימה. בחטיבת הביניים וגם בחטיבה העליונה תילמדנה יצירות שהן חלק מנכסי צאן הברזל של התרבות העברית והעולמית, תוך שימת דגש על יוצרים מרכזיים. עם זאת יוענק מקום גם לקולות חדשים וליוצרים צעירים. ביחידות ההגבר יינתן מקום למגוון נרחב של יצירות, על פי טעמים של המורה ושל תלמידיו.

9. מגוון קולות: היצירות תשקפנה מגוון קולות מתוך ספרות העולם ומהספרות העברית, מתוך חתירה לייצוג מאוזן של תרבויות, מגזרים ומגדרים. היצירות תזמנה עיסוק בטקסטים יהודיים מכוונים: מדרש, שירת ימי הביניים, סיפורים חסידיים, לצד לימוד יצירות מהתרבות העברית החדשה. על מנת לספר את סיפורה השלם של הספרות העברית, על מגוון קולותיה, תילמדנה בכל שנה שתי יצירות מן המזרח.

התוכנית מבוססת על יצירות שנכתבו והודפסו עד למועד פירסומה. המפמ"ר יעדכן את הרשימה בהתאם להתפתחויות בעולם הספרות. יצירות ראויות חדשות יידונו בועדת המקצוע ויתווספו לתוכנית. חשוב לציין גם שהרשימה שלהלן היא רשימת יצירות מומלצות אך עם זאת המורה רשאי ללמד יצירות שאינן כלולות בה, בהיקף של עשרה אחוזים מכלל היצירות הנלמדות, באישורם של המפמ"ר או של מדריכי המקצוע.

תכנית הלימודים לכיתות ז-ח

התוכנית לכיתות ז-ח פותחת בפני התלמידים צוהר לעולמה של הספרות. מפגש ראשון זה נועד לפתח סקרנות ולחבב על התלמידים את המקצוע. רשימת היצירות כוללת מגוון ז'אנרים בשירה ובסיפורת, מהספרות העברית ומספרות העולם. תוכנית זו מאפשרת למורה לבחור את היצירות שברצונו ללמד מתוכה - על פי ערכן הספרותי, ובהתאמה לגיל התלמידים ולערכי בית הספר.

שירת ימי הביניים: התוכנית כוללת פיוטים מתוך התפילה על מנת לחבר בין החוויה הדתית לבין החוויה בכיתה, וכדי לסייע לתלמידים בהבנת מילות התפילה בבית הכנסת. מתוך הקורפוס של השירים המרכזיים מימי הביניים מוצעים שירי חול נגישים וקלים.

שירה מודרנית: התוכנית כוללת רשימה ארוכה של שירים המושכים את הלב, ואשר מפגישים את התלמידים עם מגוון דרכי עיצוב. בחטיבה "יחודו של יוצר" יש ארבעה משוררים ידועים, ששיריהם מתאימים לרמת ההבנה של תלמידים הנפגשים לראשונה עם עולם השירה. משבצת מיוחדת של שירי זמר שולבה בתוכנית על מנת לחבב את השירה על הקוראים הצעירים.

סיפורים קצרים: הסיפורים מציגים סיטואציות מורכבות שבהן מוצבים בפני הגיבורים קונפליקטים ודילמות ערכיות ומוסריות. אף על פי כן הסיפורים משקפים אמונה באדם ובטוב, ומייצגים ערכים יהודיים, ציוניים והומניים.

מעשי חכמים וסיפורים חסידיים: הסיפורים הם בעלי מסר חינוכי- דתי של אמונה בה', של אהבת ה'על ושל אהבת הארץ. בכך הם מאפשרים חיבור לחוויות דתיות באמצעות היצירה הספרותית.

ספרי הקריאה: הרשימה כוללת ספרי נוער, אשר תלמידים יכולים להתמודד איתם ללא תיווך מורה. ספרים אלו יעניקו לקוראיהם חוויה משמעותית שתעודד אותם להמשיך לקרוא ספרים נוספים להנאתם.

הטפסים של רשימות הלימוד בכיתות ז-ח נמצאים [באתר המפמ"ר](#). את הטפסים יש למלא בתחילת כל שנה ולהחתים את המדריכה הבית ספרית.

א. שירה

שירת ימי הביניים ופיוט

בפרק זה ילמדו התלמידים חמישה שירים על פי המפורט להלן:

בכיתה ז' יש ללמד שני פיוטים.

בכיתה ח' יש ללמד את שיר החובה "לבי במזרח" ועוד שני שירים / פיוטים.

רצוי ללמד שירים משל שני יוצרים לפחות.

שירים:

ר' שלמה אבן גבירול אני השר (ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, ספר ראשון חלק א' מוסד ביאליק 1959)

ר' יהודה הלוי כל כוכבי בוקר, לבי במזרח; עבדי זמן (ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, ספר ראשון חלק ב'); הידעו דמעות (ח' בראדי, דיוואן - יהודה בן שמואל הלוי הוצאת מקיצי נרדמים, ברלין 1896)

ר' אברהם אבן עזרא אשכים לבית השר; גלגל ומזלות; מעיל יש לי (ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק 1959 פיוטים:

ר' שמעון בן יצחק שמו מפארים (מחזור ראש השנה - כמנהג אשכנז)

ר' יהודה בן בלעם בזכרי על משכבי (ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, מוסד ביאליק 1959, ספר ראשון חלק ב')

ר' יהודה הלוי יום שבתון ((סידור התפילה)
יגדל אלהים חי (סידור התפילה)

דניאל בן יהודה הדיין אדון הכל (י' טובי, שלום שבזי - שירים, דיוואן - צרור המור, ראובן מס, תשס"ב)
נודה ונהלל לצור (פיוטי ר' יעקב אבן צור, משגב, ירושלים 1988)

ר' שלום שבזי לנר ולבשמים (מ' גברא, התכלאל המדעי המהודר, דיוואן - צרור המור, ראובן מס, תשס"ב)

ר' יעקב אבן צור חתן בר מצוה (, דיוואן - צרור המור, ראובן מס, תשס"ב)
זכור אב (תפילת גשם נוסח אשכנז - מחזור חג סוכות)

ר' סעדיה בן עמרם כי הנה כחומר (מחזור יום כיפור - כמנהג אשכנז)

חזרה לתוכן

ר' יחיא סיאני ינני אל חי יפתח (תיקון הגשם נוסח ספרדים ועדות המזרח - מחזור חג סוכות)

מחבר לא ידוע צור משלו אכלנו (סידור התפילה)

להעשרה מוצע ללמד מתוך השירים הבאים:

ר' שמואל הנגיד תבונת איש במכתבו; כל אב אשר חמל; שלושה יגעו אישים (ש' אברמסון, שמואל הנגיד-בן משלי מחברות לספרות ומוסד הרב קוק, 1948)
שית ליבך (ד' ירדן, דיואן שמואל הנגיד-בן קהלת מחברות לספרות 1952)

ר' משה אבן עזרא עורב אשר קנן; אם מי ענבים; רוח צמאך; מפעל צדק; עצתך הגביר; בית הגביר (ח' בראדי, משה אבן עזרא - שירי החול, ספר ראשון),

ר' יהודה הלוי ומה בוכה בלי עין; ומה עֵינֵי אשר עינו; ומה מת על פני ארץ (ח' בראדי, יהודה בן שמואל הלוי - שירי חול, חלק ב, ש. זק 1970)

ר' אברהם אבן עזרא ארבעה עמדו על הים (ד' כהנא, קובץ חכמת רבי אברהם אבן עזרא, כרך ראשון, אחיאסף, 1984)

שירה מודרנית

ייחודו של יוצר

בכל שנה יש ללמד שניים עד שלושה שירים של אחד מארבעת המשוררים הבאים:

אלתרמן נתן על הילד אברם; על אם הדרך; מקרה פעוט; נאום תשובה לרב חובל איטלקי; נון (הטור השביעי א', הקיבוץ המאוחד, תשל"ז), למרחקים;
סיום; תוצרת הארץ (פזמונים ושירי זמר כרך ראשון, הקיבוץ המאוחד, תשל"ז), אגדה על הילדים שנדדו ביערות; למד מן העיתון (הטור השביעי ג', הקיבוץ המאוחד, תשל"ה); אליפלט (פזמונים ושירי זמר כרך שני, הקיבוץ המאוחד, תשל"ט); אנשי עליה שניה (ספר התיבה המזמרת, הקיבוץ המאוחד, 1979)

רחל אל ארצי; אקליפטוס; ואולי לא היו הדברים; ספר שירי; עץ אגס; עקרה; רחל (שירת רחל, דבר, תשמ"ב)
יונתן נתן אם העולם; ביתי בצפון היפה (בתוך: שיח השדה); בסוף הדרך; הסתו בעדיו; זמר לבני; לכל אחד ירושלים; ציור של ילדים; שוב נתחיל מחדש;
שני אלונים; חופים (שירים בכנסות הערב, ידיעות אחרונות ספרי חמד, 2004); חלומות; פרות בר (שירים על ספר הישר)

סומק רוני חיטה; נקמת הילד המגמגם; קו העוני; שיר אושר; שיר לילדה שכבר נולדה (גן עדן לאורז, זמורה ביתן, 1996); ריהל מדריך (המתופף של המהפכה, זמורה, 2001); נחליאלי (אלג'יר, זמורה ביתן, 2009); הספריה העירונית בדימונה (כח סוס, זמורה ביתן, 2013)

חזרה לתוכן

שירים עבריים ומתורגמים

בכל שנה יש ללמד **שניים עד ארבעה** שירים מבין הבאים. מחצית מהם יכולים להיות שירי זמר:

אהרן אסתר	כף ידה (כנפי יונה: שירים , 1964)
אטינגר אסתר	סבא שלי (ירוק אפשרי , מ' נוימן בע"מ ת"א, תשמ"א)
אלברשטיין חווה	שרליה (הלילה הוא שירים , CBS, 1977)
אלפי יוסי	נולדתי לסבתי (איך עושים עירקי , ספריית פועלים, 1982)
אלפרט ורד	בטטה (סוזאן , פרדס, 2015)
אתר תרצה	כן היו הדברים מעולם (דיסק - מתתיהו ואלכסנדר , 1984)
ביאליק חיים נחמן	אמי זכרונה לברכה; מאחורי השער (השירים , דביר, 2004)
ביטון ארז	שיר המקל (ציפור בין יבשות , הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1990); (להיות אורג (נופים חבושי עיניים , הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2013)
בנאי פרץ	כל הכבוד לאבא (חמצן: שירים , סתווית בשיתוף עכשיו, תל אביב 1980)
גולדברג לאה	ערב מול הגלעד (מה עושות האילות); פתיחה, בתוך: ילדות; קיץ, בתוך: מביתי הישן (שירים א' , ספריית פועלים, 1986), החוח; העץ (שירים ב' , ספריית פועלים, 1986).
גורי חיים	הרעות (השירים , מוסד ביאליק, תשנ"ח-תשע"ב)
גפן יהונתן	אומץ (36 שירים , דביר, 1985) ו מן המלחמה סיפורת ושירה , משרד הביטחון, 1970)
הס אמירה	אנשים פרחים הם דבר רך) כמו בכי שאין לו עיניים להיבכות , עם עובד, 2014)
הרניק רעיה	נושאת אותך (שירים לגוני , הקיבוץ המאוחד, 1983)
זך נתן	איך זה שכוכב (כל השירים ושירים חדשים , הקיבוץ המאוחד, 2009)
זרחי נורית	מרגרט אן (פס על כל העיר , מסדה, 1975); ילדה מזלג וילדה כף (הנמר שמתחת למיטה , מסדה, 1976)
חלפי אברהם	תחילה בוכים (מול כוכבים ועפר , הקיבוץ המאוחד, תשכ"ב)
חקק בלפור	מגילת יוחסין (ואז בקץ היוחסין , שלהב"ת, 1987)

חקק הרצל	אורות הבית (הזמן הגנוז, שלהב"ת ירושלים, 2003)
טריינין אבנר	בחזרה לאושוויץ (אזובי הקיר, הקיבוץ המאוחד, 1975); קרניים (מחזורים שירים 1952-1998, מוסד ביאליק, הקיבוץ המאוחד, 1999)
טשרניחובסקי שאול	בעין דור (שירי שאול טשרניחובסקי, דביר, תשכ"ח)
ישורון אבות	איך נקרא (כל שיריו, הקיבוץ המאוחד, 1995-2001)
כרמי ט.	קשב (שירים: מבחר 1951-1994, דביר, 1994)
כתב שלום	שיר עתיק (על גדות הנהריים, עקד, 1973)
מאירי גלעד	מגרש ביתי (קורה פנימית - אנתולוגיית שירי כדורגל, מדיה 41, 2009)
מוהר עלי	שיעור מולדת (דיסק - צפוף באוזן, הד ארצי, 1975)
זלדה	לכל איש יש שם (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)
עמיחי יהודה	ירושלים (ירושלים, שוקן, תשכ"ה); מי שהתעטף בטלית בנעוריו; ואיך עומדים בטקס זיכרון (שירי יהודה עמיחי, שוקן, 2002-2004)
פגיס דן	סכו"ם (שירים אחרונים, הקיבוץ המאוחד, 1991)
צמרת דורית	החיטה צומחת שוב (דיסק משולש - החיטה צומחת שוב, 100 שנים לתנועה הקיבוצית, NMC, 2010)
קווה דליה	שורת נשים שקטה (אישה עיגול, הקיבוץ המאוחד, 1990)
רביקוביץ' דליה	חיפושית (כל השירים עד כה, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה)
שמעוני דוד	דברו לא קיים, מתוך: מספורי נער חולה (שירים חלק ב', מסדה, תש"ט)
שנהב חיה	חוט (שירים, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ד)
שקלים אסתר	אסתר - אמה של מלכות (אתר פיוט)
שירי זמר	
איינשטיין אריק	ארץ ישראל (אלבום - ארץ ישראל הישנה והטובה חלק ה' - נוסטלגיה, CBS 1984); סע לאט (אלבום - סע לאט, חברת פונוקל, 1974)
אלתרמן נתן	שיר העמק (פזמונים ושירי זמר, כרך ב', הקיבוץ המאוחד, תשל"ט)

בנאי אהוד	יוצא לאור (דיסק - עוד מעט 1996 NMC)
ברגשטיין פניה	ניגונים (אסיף: שירים , הקיבוץ המאוחד, תשל"א)
גמזו יוסי	הכותל (" דבר אלי בשירים ", הוצאת סובר לדברי מוסיקה, 1970)
גפן יהונתן	יכול להיות שזה נגמר (דיסק - ארץ ישראל הישנה והטובה , 1973)
חפר חיים	בית אבי (ספר הפזמונים של חיים חפר , ידיעות אחרונות, תשמ"א-1981)
מוהר יחיאל	ליפא העגלון (דיסק - קצת לקחת חזרה 1996 NMC)
מוהר עלי	שיר השיירה (דיסק - על גבול האור 1987 NMC)
מורגנטוי לייב	עץ הכוכבים (שיר במתנה , מסדה-פרס, 1979)
(תרגום: יורם טהרלב)	
שריג יוסף	אור וירושלים (ציוניוני הדרך, שירים שהיו ועודם, תש"ח-תשל"ח , הקיבוץ המאוחד, 1979)
שמר נעמי	על כל אלה (ספר גימל , ידיעות אחרונות 1982)

שירה מתורגמת

דיקנסון אמילי	הטבע (שירים , דביר, 1992)
ויטמן וולט (תרגום: נעמי שמר)	הוי רב חובל (שורשים וכנפיים ח'כנרת זמורה ביתן, 2008)
סטאף ליאופולד (תרגום: רפי וייכרט)	גשר (אחרי מהפכות רבות, מבחר מן השירה הפולנית שאחרי 1945 , כרמל, תש"ס)
פרוסט רוברט (תרגום: עדנה אולמן מרגלית)	הדרך שלא נבחרה (עיתון הארץ , 10.12.2002)
שימבורסקה ויסלבה (תרגום: דוד וינפלד)	כף היד (רגע - מבחר שירים , כרמל 2011); עננים

בלדות

טשרניחובסקי שאול בת הרב ואמה; בעין דור; על הרי גלב'ע; קיר הפלא אשר בורמיזה (כל כתבי טשרניחובסקי, עם עובד, 1995)
עממי (תרגום: נתן לורד רנדל; סר פטריק ספנס; שלושה בני עורב (בלדות ישנות ושירי זמן של אנגליה וסקוטלנד, הקיבוץ המאוחד, 1972)
אלתרמן)

ב. סיפורת - סיפורים קצרים

יש ללמד **שניים עד שלושה** סיפורים חסידיים או מעשי חכמים בכל שנה.

מעשי חכמים

דלתות ניקנור	(יומא לח ע"א)
הדן חברו לכף זכות	(שבת קכז ע"ב)
אלכסנדר מוקדון	(בראשית רבא לג ע"א)
שמואל ואבלט	(שבת דף קנו ע"ב)
בקשו עליו רחמים	(ברכות לד ע"ה)
רשות הרבים	(בבא קמא נ ע"א)
והלוא דברים קו"ח	(ברכות לב ע"ב - לג ע"א)
אכול אכול ושתוק	(ירושלמי פאה פרק א הלכה א)
אמו של ר' טרפון	(קידושין לא ע"ב)
הכל לטובה	(ברכות ס ע"ב - סא ע"א)
דוד המלך, הצרעה והעכביש	(אלפא ביתא דבן סירא, אוצר המדרשים, עמ' 47)
אדם הראשון נותן שמות לבעלי החיים	(בראשית רבה יז, ד)

סיפורים חסידיים

תושייה	(גוג ומגוג, ידיעות אחרונות, 2007)
כיצד למדתי מאיכר	(גוג ומגוג, ידיעות אחרונות, 2007)
המוזג	(ספר המעשיות, דביר, 1961)
הנפח	(אור הגנוז, שוקן, תשל"ז)
תיקון חצות	(אור הגנוז, שוקן, תשל"ז)
שעונים שהעלו חלודה	(מדרגות בעולמה של החסידות, מסדה, 1975)
קן ציפור	(אור הגנוז, שוקן, תשל"ז)
אשתי אהובתי בואי נרקוד	(סיפורי קדושים, פיאטרקוב, תרע"א)

סיפורים קצרים - עבריים, יהודיים או מתורגמים

יש ללמד **שלושה עד ארבעה** סיפורים קצרים בכל שנה. כל הרכב צריך לכלול לפחות סיפור אחד עברי ואחד מתורגם.

סיפור קצר עברי ויהודי

אבידר ימימה	המחברת (מראות, משרד החינוך האגף לתכניות לימודים, 1992)
אשר פינקהוף קלרה	מיד ליד (ילדי כוכבים, יד ושם, תשנ"א)
בורלא יהודה	זהב (עם שחר, יבנה, 1946)
ביאליק חיים נחמן	אגדת שלושה וארבעה - הנוסח הראשון (כל כתבי חיים נחמן ביאליק, דביר, תרצ"ח)
ביבר יהואש	יאנקו מהעיר התחתית (פירות קיץ: סיפורים, הקיבוץ המאוחד, תשל"ח)
ברקוביץ יצחק דב	אל הדוד באמריקה (כל כתבי יצחק דב ברקוביץ', דביר, תרצ"ח)
טנא בנימין	התסריט הראשון של סבך (בצלו של עץ הערמון, ספריית פועלים, 1973)
לב יגאל	הקשוחים והרכים (שריג תקווה (עורכת) כולם בסנדלים, הקיבוץ המאוחד, 1976)
סבתו חיים	קאובוי (בואי הרוח, ידיעות אחרונות, 2008)

עגנון שמואל יוסף

עוגן צפירה

עומר דבורה

פינק אידה

פרץ יצחק לייבוש

קישון אפרים

שלום עליכם

שמוש אמנון

סיפור קצר מתורגם

או הנרי

אוסטר פול

אסימוב אייזק

גרסיה מארקס גבריאל

דה מיל ויליאם

דוסטויבסקי פיודור
מיכאילוביץ'

ולס אד

חכים תאופיק

ליקוק סטיבן

מופסאן ג'י דה

מורנטה אלזה

הפרוטה; מאויב לאוהב; מעשה העז (אלו ואלו, שוקן, 1998)

הסוד של רחל ואל (הסוד של רחל ואל וועוד סיפורים, רשפים, 1981)

כלבת הרש (חיות מספרות, י' קמחי, 1977)

החזיר; המפלצת השחורה (כל הסיפורים, עם עובד, 2004)

אם לא למעלה מזה; האוצר (מפי העם, דביר, תשל"א)

וכך נדד השוקולד (הגביע הוא שלנו, ספריית מעריב, 1981)

האולר (כתבי שלום עליכם, כרך ח', דביר, תשכ"ו); האתרוג (כתבי שלום עליכם, כרך ט', דביר, תשכ"ו)

תמונות מבית הספר העממי (כתבים: סיפורים מוקדמים, אביב, 2000)

חזרה למוטב; מקץ עשרים שנה (אחרי עשרים שנה, עם עובד, 1994)

סיפור מספר 5 מתוך: למה לכתוב (המחברת האדומה, עם עובד, 2014)

איזה תענוג היה להם (גדול ורחב הוא העולם, מסדה, 1977)

משהו חמור עומד לקרות בכפר הזה (עיתון 77, גיליון 29, 1981)

ללא רחמים (עלי ספרות לכיתה ט' מודן, 1992)

בפנימייה לילדי אצילים (המתבגר, ידיעות ספרים, 2008)

מצע של שושנים (אנשי הנהר: סיפורים, מ. מזרחי, 2013)

על חודו של תער (סיפורים ערביים, ספריית תרמיל, 1971)

חגיגת יום האם (עברי, יצחק (עורך) הומור בספרות העולם, שרברק, 1970)

דודי ז'יל (טואן, עם עובד, 1979)

החבר (הידיד האנדלוסי, הקיבוץ המאוחד, 2004)

חזרה לתוכן

ממי אלבר

סטיוארט ג'סי

צ'אפק קארל

הבגדים הישנים (בציב המלח, עם עובד, 1960)

עץ הדובדבן השבור (מגוון ז', מעלות, תשנ"ב)

אוסף בולים; האיש שידע לעופף (האיש שידע לעופף, מחברות לספרות, 2010)

ספרי קריאה

בכל שנה יקראו התלמידים אחד עד שלושה ספרים. מתוכם - ספר אחד לפחות יילמד לימוד אינטנסיבי בכיתה.

אורגד דורית

אורלב אורי

אליס דבורה

אלמגור גילה

אלמוג רות

בוים ג'ון

בורדמן אורנה

גואלדה אנה

דה-יונג מיידרט

ובסטר ג'יין

לובה מירה

לוזאנו קרביאיו פילאר

לוינשטיין-מלך רונית

מורג אורה

מורפורגו מייקל

מלך-לוינשטיין רונית

מקמל-עתיר נאווה

נווה אברהם

סצ'ר לואיס

סטיוארט פול

קלקידן (הקיבוץ המאוחד, 2006)

לידיה מלכת ארץ ישראל (כתר, 1991); רוץ ילד רוץ (כתר, 2001)

המסע של פרוונה (שוקן, 2005)

הקיץ של אביה (עם עובד, 1985)

המסע שלי עם אלכס (הקיבוץ המאוחד, 1999)

הנער בפיג'מת הפסים (משכל, 1995)

בודדה במערכה (ידיעות ספרים, 2008)

35 קילו של תקווה (כנרת, 2011)

בית שישים האבות (ידיעות אחרונות, 2001)

אבא ארך רגלים (ידיעות אחרונות, 2000)

אי-בוד (מרגנית זמורה ביתן, 2002)

שבעה ילדים ועיתון (שוקן, 2008)

מבצע אחים (משכל, 2012)

המרגל שבא מן הים (כתר, 2005); הפנים שפרצו מהדף (ידיעות ספרים, 2006)

הממלכה של קנסקי (ידיעות אחרונות, 2001)

מבצע אחים (משכל-ידיעות אחרונות, 2012)

מבחן קבלה (ידיעות אחרונות, 2002)

ואחד עם כיפה (ספריית בית אל - ספרי אותיות)

בורות (עם עובד, 2003)

מעבר ליער עבות (עם עובד, 2003)

חזרה לתוכן

סלזניק בריאן	הפנים של הוגו קברה (כתר, 2008)
עומר דבורה	אל ראש ההר (זב"מ, 1984)
עומר דבורה	אני אתגבר (שרברק, 1970)
עומר דבורה	התחנה טהרן (שרברק, 1988)
פונקה קורנליה	לב של דיו (מרגנית, 2008)
פלאסיו ר"ג	פלא (כנרת זמורה ביתן, 2013)
פרסלר מרים	מלכה מאי (עם עובד, 2003)
פרצ'ט טרי	אנשי המשמר (זב"מ, 2006)
קדהוטה סינתיה	קירה קירה (צלטנר, 2009)
קורמייר רוברט	מלחמת השוקולד (כתר, 2006)
קיכלר-זילברמן לנה	מאה ילדים שלי (שוקן, 2004)
קריץ' שרון	שני ירחים (ידיעות אחרונות, 2001)
רולינג ג'יי. קיי.	הארי פוטר (פרוזה בהוצאת ידיעות אחרונות - ספרי חמד - ספרי עליית הגג, 2000, 2001, 2007)
ריינולדס ניילור פיליס	לאחר סופת הקרח (הקיבוץ המאוחד, 2007)
שם-טוב תמי	ואיך קוראים לך עכשיו (זב"מ, 2007)

הצעות לארגון הלמידה - כיתות ז'-ח'

את הלמידה בכיתות ז'-ח' מומלץ לארגן סביב נושאים; המורה יבחר את הנושאים שיילמדו במהלך השנה, וילמד שלושה-ארבעה טקסטים בהתאם לכל אחד מהנושאים (מומלץ ללמד כארבעה נושאים). הנושא המקשר יבליט תימות רלוונטיות ובעלות משמעות לחיי התלמידים, ויצג לפניהם דעות שונות בנוגע לאותן תימות. המיקוד התימטי יתרום גם לפיתוח מיומנויות של השוואה. ניתן לבנות תימות נוספות בעזרת רשימת היצירות שלעיל, על פי שיקול דעתו של המורה.

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
זהות ושייכות	שירה מודרנית	זלדה - לכל איש יש שם חקק, בלפור - מגילת יוחסין שנהב, חיה - חוט פרץ, י"ל - אם לא למעלה מזה בובר, מרטיין - תיקון חצות
	סיפור קצר	בארוך, דבורה - תרמית סבתו, חיים - קאובי שמוש, אמנון - תמונות מבית הספר העממי הנרי, או. - מקץ עשרים שנה מופסאן, גי דה - דודי ז'יל סטיוארט, ג'סי - עץ הדובדבן השבור לב, יגאל - הקשוחים והרכים פינק, אידה - המפלצת השחורה צ'אפק, קארל - אוסף בולים
	ספרי קריאה לבני נעורים	אורגד, דורית - קלקידן אלמגור, גילה - הקיץ של אביה נווה, אברהם - ואחד עם כיפה
	בין-תחומי - אומנות	שאגאל, מארק - דיוקן עצמי עם שבע אצבעות, 1912-1913 פיצ'חדזה, מאיר - דיוקן עצמי עם מזוודות, 1996

חזרה לתוכן

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
	בין-תחומי - סרטים	ג'ואיסון, נורמן - כנר על הגג (ארה"ב, 1971) גולן, מנחם - קזבלן (ישראל, 1973)
בין אדם לחברו	שירה מודרנית	גולדברג, לאה - החוח גורי, חיים - הרעות זך, נתן - איך זה שכוכב זרחי, נורית - ילדה מזלג וילדה כף
	סיפור קצר	אסימוב, אייזק - איזה תענוג היה להם דוסטוייבסקי פיודור - בפנימייה לילדי אצילים הנרי או. - מקץ עשרים שנה לב, יגאל - הקשוחים והרכים מורנטה, אלזה - החבר סבתו, חיים - קאובוי עומר, דבורה - כלבת הרש שמוש, אמנון - תמונות מבית הספר העממי
	מעשי חכמים	הדן חברו לכף זכות שמואל ואבלט
	ספרי קריאה לבני נעורים	אליס, דברה - המסע של פרוונה לוזאנו קרבאיו, פילאר - שבעה ילדים ועיתון מורפורגו, מייקל - הממלכה של קנסקי מקמל-עתיר, נאווה - מבחן קבלה סצ'ר, לואיס - בורות קריץ', שרון - שני ירחים
	בין-תחומי - אומנות	אנסור, ג'יימס - דיוקן עצמי בין מסכות, 1899

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
	בין-תחומי - סרטים	לדר, מימי - תעביר את זה הלאה (ארה"ב, 2000) קאמפ, בארי - פאץ' אדמס (ארה"ב, 1998) ריינר, רוב - אני והחבר'ה (ארה"ב, 1986) טיראר, לורן - החברים של ניקולא (צרפת, 2009) ריינר, רוב - הנסיכה הקסומה (ארה"ב, 1987)
	שירה מודרנית	עמיחי, יהודה - אבי ברגשטיין, פניה - ניגונים בנאי, פרץ - כל הכבוד לאבא אלפי, יוסי - נולדתי לסבתי אטינגר, אסתר - סבא שלי חקק, בלפור - מגילת יוחסין ביאליק, ח"נ - אמי זכרונה לברכה קווה, דליה - שירת נשים שקטה
	מעשי חכמים	אמו של רבי טרפון
	סיפורים קצרים	דוסטויבסקי, פיודור - בפנימייה לילדי אצילים מופסאן, ג'דה - דודי ז'יל סטיוארט, ג'סי - עץ הדובדבן השבור בארוך, דבורה - תרמית
	ספרי קריאה לבני נעורים	ובסטר, ג'יין - אבא ארך רגליים ריינולדס ניילור, פיליס - לאחר סופת הקרח
	בין-תחומי - אומנות	רובינגר, דוד - עֵד לתקופה (אלבום צילומים), 1988 אופנהיים, דניאל מוריץ - תמונות מחיי משפחה יהודית מסורתית, 1860-1880 קאסאט, מארי - משפחה, 1901

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
יחידים ומיוחדים	בין-תחומי - סרטים	רוברט, וויז - צלילי המוסיקה (ארה"ב, 1968) אנקין קן - משפחת רובינזון השוויצרית (ארה"ב, 1960) בירד, בראד - משפחת סופר-על (ארה"ב, 2004) דה מיקו, קירק וסנדרס, כריס - הקרודים (ארה"ב, 2013) לאיסטר, ג'ון וריבס, ויליאם - צעצוע של סיפור 1 (ארה"ב, 1995) פיטרסון, בוב ודוקטר, פיט - למעלה (ארה"ב, 2009) אלרס, רוג'ר ומינקוף, רוב - מלך האריות (ארה"ב, 1994) אנדרסון, ווס - מר שועל המהולל (FOX, 2010) ספייק, ג'ונז - ארץ יצורי הפרא (ארה"ב, 2009) סטיבנסון, רוברט - מרי פופינס (ארה"ב, 1964) מג'ידי, מג'יד - ילדי גן העדן (איראן, 1997)
	שירה מודרנית	אלתרמן, נתן - אליפלט ביטון, ארז - שיר המקל; להיות אורג; נקמת הילד המגמגם זלדה - לכל איש יש שם זרחי, נורית - מרגרט אן; ילדה מזלג וילדה כף רביקוביץ', דליה - חיפושית
	שירת ימי הביניים	ראב"ע - אשכים לבית השר; גלגל ומזלות; מעיל יש לי
	סיפור קצר	ביבר, יהואש - יאנקו מן העיר התחתית לב, יגאל - הקשוחים והרכים דוסטוייבסקי, פיודור - בפנימייה לילדי אצילים מורנטה, אלזה - החבר
	ספרי קריאה לבני נעורים	עומר, דבורה - אני אתגבר
	בין-תחומי - אומנות	סוטין, חיים - נער בכחול, 1924 פיצ'חדזה, מאיר - "ללא כותרת", 1996

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
	בין-תחומי - סרטים	חאן, עמיר וגופט, אמול - כוכבים על פני האדמה (הודו, 2007) אדמסון, אנדרו וינסון, ויקי - שרק (ארה"ב, 2001) וורנר, פיטר - בחזית הכיתה (ארה"ב, 2008)
ארץ ישראל	שירה מודרנית	איינשטיין, אריק - ארץ ישראל אלתרמן, נתן - שיר העמק גולדברג, לאה - ערב מול הגלעד; החוח יונתן, נתן - לכל אחד ירושלים; שני אלונים רחל - אל ארצי; ואולי לא היו הדברים מוהר, עלי - שיעור מולדת מנור, אהוד - שיר ישראלי; ימי בנימינה צמרת, דורית - הקטה צומחת שוב ראב, אסתר - סבתות קדושות בירושלים שריג, יוסף - אור וירושלים
	שירת ימי הביניים	ריה"ל - לבי במזרח
	סיפור קצר	עגנון, ש"י - מאויב לאוהב; מעשה העז
	ספרי קריאה לבני נעורים	אורגד, דורית - קלקידן אלמגור, גילה - הקיץ של אביה לוינשטיין-מלץ, רונית - מבצע אחים עומר, דבורה - אל ראש ההר
	בין-תחומי - אומנות	ליליין, אפרים משה - מאי היהודי, 1903 מירום, פטר - השורש (אלבום צילומים), 1961 רובין, ראובן - הדרך לצפת, 1940 קרקאואר, לאופולד - קוץ שבור עם ראש מרחף, 1953
	בין-תחומי - סרטים	קישון, אפרים - סלאח שבתי (ישראל, 1964)

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
עלייה, משבר ואיחוי	שירת ימי הביניים	ריה"ל - לבי במזרח
	שירה מודרנית	אלתרמן, נתן - על אם הדרך; אנשי העליה השניה א' אהרן - כף ידה סומק, רוני - נקמת הילד המגמגם; קו העוני; ריה"ל מזריד; נחליאלי; הספריה העירונית בדימונה בנאי, פרץ - כל הכבוד לאבא טשרנוביץ' אבידר, ימימה - המחברת סבתו, חיים - קאובי
	סיפור קצר	שמוש, אמנון - תמונות מבית הספר העממי אורגד, דורית - קלקידן
	ספרי קריאה לבני נעורים	אלמגור, גילה - הקיץ של אביה לוינשטיין-מלץ, רונית - מבצע אחים עומר, דבורה - התחנה טהרן קיכלר-זילברמן, לנה - מאה ילדים שלי
ירושלים	שירה מודרנית	גמזו, יוסי - הכותל יונתן, נתן - לכל אחד ירושלים עמיחי, יהודה - ירושלים שריג, יוסף - אור וירושלים
	שירת ימי הביניים	ריה"ל - לבי במזרח
	סיפור קצר	עגנון, ש"י - מאויב לאוהב
	בין-תחומי - אומנות	בלום, לודוויג - מקום בית-המקדש, 1944 רובין, ראובן - ירושלים עיר הקודש, 1964 ארזון, מרדכי - אבני הכותל, 1960 שטיינהרדט, יעקב - סמטה בירושלים, 1934
	בין-תחומי - סרטים	יהורם גאון - אני ירושלמי (ישראל, 1971)

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
שואה	שירה מודרנית	אלתרמן, נתן - אגדה על הילדים שנדדו ביערות; על הילד אברם טריינין, אבנר - בחזרה לאושוויץ ישורון, אבות - איך נקרא שימבורסקה, ויסלבה - כף היד שמעוני, דוד - דברו לא קיים
	סיפור קצר	אשר-פינקהוף, קלרה - מיד ליד עוגן, צפירה - הסוד של רחל ואלי פינק, אידה - המפלצת השחורה; משחק עם מפתח
	ספרי קריאה לבני נעורים	אורלב, אורי - רוץ ילד רוץ בוי, ג'ון - הנער בפיג'מת הפסים עומר, דבורה - התחנה טהרן קיכלר-זילברמן, לנה - מאה ילדים שלי שם טוב, תמי - ואיך קוראים לך עכשיו
	בין-תחומי - אומנות	סקציאר, בוריס - אנדרטת יאנוש קורצ'אק ותלמידיו, 1978 צילומי ילדים בשואה, יד ושם נוסבאום, פליקס - הפליט, 1939 אולומוצקי, הלינה - מוכר טלאי צהוב בגטו ורשה
	בין-תחומי - סרטים	כהן, אלי - הקיץ של אביה (ישראל, 1988) גראסהוף, אלכסנדר - הנחשול (ארה"ב, 1981)

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
חגים ומועדים	פיוטים	אבן עבאס, יהודה - עת שערי רצון (ראש השנה) כי הנה כחומר (יום כיפור) פיוטי הגשם: זכור אב; אל חי (סוכות) מעוז צור ישועתי (חנוכה)
	מעשי חכמים	הדן את חברו לכף זכות (יום כיפור)
	סיפורים קצרים	פרץ, י"ל - אם לא למעלה מזה (סליחות) בובר, מרטין - תיקון חצות שלום עליכם - האתרוג (סוכות) סבתו, חיים - קאובוי (פורים) קישון, אפרים - וכך נדד השוקולד (פורים)
	ספרי קריאה לבני נעורים	בורדמן, אורנה - בודדה במערכה (חנוכה)
	בין-תחומי - אומנות	אופנהיים, דניאל מוריץ - תמונות מחיי משפחה יהודית מסורתית, 1860-1880 לוי, אלפונס - חנוכה, 1890; קערת ליל הסדר, 1890 לערך גוטליב, מאוריציס - יום הכיפורים, 1878
	בין-תחומי - סרטים	דר, גידי - אושפיזין (ישראל, 2004)
ארס-פואטיקה	שירה מודרנית	רחל - ספר שירי בנאי, פרץ - כל הכבוד לאבא ביטון, ארז - להיות אורג
	סיפור קצר	אוסטר, פול - למה לכתוב
	בין-תחומי - סרטים	פטרסון, וולפגאנג - הסיפור שאינו נגמר (ארה"ב, 1984)

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
מתח	סיפור קצר	דה מיל, וויליאם - ללא רחמים גרסיה מארקס, גבריאל - משהו חמור עומד לקרות בכפר הזה הנרי, או. - מקץ עשרים שנה
	ספרי קריאה לבני נעורים	סצ'ר, לואיס - בורות פונקה, קורנליה - לב של דיו רולינג, ג'יי, קיי - הארי פוטר
	בין-תחומי - סרטים	ריינר, רוב - אני והחבר'ה (ארה"ב 1986)
מסעות	סיפור קצר	עגנון, ש"י - מעשה העז; האוצר ביאליק, ח"נ - אגדת שלושה וארבעה לב, יגאל - הקשוחים והרכים פינק, אידה - המפלצת השחורה
	בין-תחומי - סרטים	סקוט, רידלי - ים של חברים (ארה"ב, 1996) פרין, ז'אק - ציפורים נודדות (צרפת, גרמניה וספרד, 2001)
אנשים ובעלי חיים	שירה מודרנית	גולדברג, לאה - הסתכלות בדבורה חלפי, אברהם - השיר על התוכי יוסי רביקוביץ', דליה - חיפושית
	מעשי חכמים	ורחמיו על כל מעשיו דוד המלך, הצרעה והנחש אדם הראשון נותן שמות לבעלי החיים
	סיפור קצר	עגנון, ש"י - מעשה העז עומר, דבורה - כלבת הרש פינק, אידה - המפלצת השחורה

מיקוד נושאי	הסוגה	יצירות
	בין-תחומי - אומנות	באלה, ג'אקומו - דינמיזם של כלב ברצועה, 1912 מארק, פרנץ - הסוס הכחול, 1911 רובין, ראובן - תרנגול כחול, 1971
	בין-תחומי - סרטים	וינסר, סיימון - לשחרר את וילי (ארה"ב, 1993) דארנל, אריק וג'ונסון, טים - עבודת נמלים (ארה"ב, 1998) לאיסטר, ג'ון - באג לייף (ארה"ב, 1998) נון, כריס - בייב (אוסטרליה-ארה"ב, 1995) מיאזאקי, הייאו - פוניו על הצוק ליד הים (אנימציה יפנית, 2009) שפילברג, שפילברג - סוס מלחמה (בריטניה-ארה"ב, 2011)
עולם הצומח	שירה מודרנית	אלתרמן, נתן - על אם הדרך גולדברג, לאה - החוח; העץ; גֶבֶנו לברושים יונתן, נתן - הסתיו בעדיו; שני אלונים; פירות בר צמרת, דורית -הֶקְטָה צומחת שוב רחל - אל ארצי; אקליפטוס; עץ אגס
	שירי זמר	מורגנטוי, לייב - עץ הכוכבים
	סיפורים קצרים	סטיוארט, ג'סי - עץ הדובדבן השבור הנרי, או. - העלה האחרון
	בין-תחומי - אומנות	סזאן, פול - הר סנט ויקטואר, 1885-1887 צילומים של מגוון עצים : אלונים, אקליפטוס, אגס, עץ דובדבן, חרוב, זית ועוד אונו, יוקו - עץ המשאלות, 1996
	בין-תחומי - סרטים	באק, פרידריך - האיש שנטע עצים (קנדה, 1987)

תוכנית הלימודים בספרות לכיתות ט'-י'

מבוא

בכיתות ט'-י' חלה אצל תלמידים התפתחות רגשית משמעותית המאפשרת הרחבת אופקים, עיסוק בטקסטים מורכבים ורב-משמעיים, ודיון בקונפליקטים רגשיים, ערכיים ואסתטיים. התלמידים בכיתות אלו כבר נחשפו למבחר עשיר של יצירות, פיתחו מיומנויות קריאה ורכשו מושגי יסוד בספרות.

את התוכנית לשכבת גיל זו מאפיין מגוון של אפשרויות בחירה בין היצירות השונות. היצירות מורכבות יותר, בעלות משלב לשוני גבוה יותר מאשר אלו שהוצעו לכיתות ז'-ח'. למורים ניתנת האוטונומיה לבחור ביצירות המתאימות להם, לתלמידיהם ולרוח בית הספר.

בכיתות אלו יושם דגש על העמקת הידע שהצטבר אצל התלמידים, על שכלול חוויית הקריאה, על טיפוח של יכולת פרשנית ועל הרחבת הידע של מושגים ספרותיים. **שירת ימי הביניים:** בתוכנית מושם דגש על שירים פרי יצירתם של משוררים מרכזיים מימי הביניים. רשימת השירים לכיתות ט'-י' זהה לרשימה של תוכנית החובה ביא-יב, אולם המגוון הרחב שברשימה זו מאפשר לבית הספר להפגיש את התלמידים עם כל חמשת המשוררים המרכזיים הכלולים בה. מומלץ וראוי שהתוכנית הבית-ספרית תשלב משוררים אלו בתוכניות הלימוד השונות: בתוכנית לימודי הספרות בכיתה ט', בתוכנית להשכלה כללית שבכיתה י' וכן בתוכנית החובה ליא-יב.

שירה מודרנית: התוכנית כוללת שירים עבריים ושירים מתורגמים המצריכים עיון ופענוח, והפותחים פתח לפרשנויות שונות.

מחזות: ההיצע כולל מחזות עבריים בצד מחזות מתורגמים, וטרגדיות קלאסיות בצד מחזות מודרניים.

רשימת הספרים: בעוד רשימת הספרים לכיתות ז'-ח' כוללת בעיקר ספרים המיועדים לנוער, רשימת הספרים לכיתות ט'-י' כוללת ספרים שנכתבו לקהל בוגר, זאת במטרה להקנות לתלמידים כלים להתמודדות עם עולם המבוגרים ועם ספרות מורכבת.

ניתן להמיר עד עשרה אחוזים מן הרשימה ביצירות אחרות על פי בחירתו של המורה, באישור הפיקוח.

על אף שהתוכנית מחולקת לשכבות גיל, אפשר לנייד יצירות בין השכבות השונות בהתאם לצרכי התלמידים ובאישור הפיקוח, ובלבד שלא תילמד אותה יצירה בשתי שכבות גיל שונות.

הטפסים לדיווח על רשימת היצירות לכיתות ט'-י' נמצאים באתר המפמ"ר.

מסגרת הלימוד

החובה ללמד ספרות **בכיתה ט'** מעוגנת ומפורטת בחוזר מנכ"ל, והיא חלק מחובת הלמידה בחטיבת הביניים, בהיקף של 6 שעות שנתיות לאורך שלוש שנים.

בכיתה י' מומלץ ללמד ספרות במסגרת השעות השנתיות של התוכנית להשכלה כללית.

רשימת היצירות המפורטת להלן מיועדת **לכיתה ט' ולכיתה י'.**

שירה

שירת ימי הביניים ופיוט:

בכיתה ט' יש ללמד **שלושה** שירים (**שניים** משירת ימי הביניים ופיוט אחד).
בכיתה י' מומלץ לשלב משירת ימי הביניים ביחידות ההשכלה הכללית התמטיות.

ר' אברהם אבן עזרא:

אבני יקר; אגדלך (י' ליון, **שירי הקודש של אברהם אבן עזרא**, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 1975), אשר לא יתנו [על הזבובים] (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960), אם כח אבנים כחי (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960 וכן י' ליון, **שירת תור הזהב - אברהם אבן עזרא**, אוניברסיטת תל אביב, 2011)

ר' יהודה הלוי:

הבא מבול; ייטב בעיניך (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960); בכל לבי אמת; זה רוחך צד מערב; ידעתי בטרם תצרני; י-ה אנה אמצאך; יחידה שחרי; יעירוני בשמך רעיוני; יפה נוף; ישנה בחיק ילדות; ציון הלא תשאלי (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960, וכן י' ליון, **שירת תור הזהב - רבי יהודה הלוי**, אוניברסיטת תל אביב, 2007)

ר' משה אבן עזרא:

זמן הקור; יונת אלם רחוקים; כתנות פסים (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960, וכן ח' ישי, **שירת תור הזהב - משה אבן עזרא**, אוניברסיטת תל אביב, 2000)

ר' שלמה אבן גבירול:

כתב סתו; מה תפחדי נפשי; מליצתי בדאגתי; ראה שמש; שאלוני שעיפי; שחי לאל; שחר אבקשך; שחרתיך בכל שחרי; שפל רוח (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960, וכן י' ליון, **שירת תור הזהב - שלמה אבן גבירול**, אוניברסיטת תל אביב, 2007); שלום לך דודי (ד' ירדן, שירי הקודש לרשב"ג כרך ב', תש"מ, וכן י' ליון, **שירת תור הזהב - שלמה אבן גבירול**, אוניברסיטת תל אביב, 2007); לשירי שוחרי דעת (ד' ירדן, **שירי החול לרשב"ג** כרך א, תשמ"ה)

ר' שמואל הנגיד:

ראה היום [תפילה בשדה הקרב] (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק א', מוסד ביאליק ודביר, שנה); הים ביני ובינך; יהוסף כל אשר אשא [הצוואה]; כתיבתך מהודרת; מת אב ומת אלול (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק א', מוסד ביאליק ודביר, 1960, וכן ט' רוזן, **שירת תור הזהב - שמואל הנגיד**, אוניברסיטת תל אביב, 2008)

פיוטים:

ר' אברהם אבן עזרא	כי אשמרה שבת (י' לזין), שירי הקודש של אברהם אבן עזרא , האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 1975, וכן מ' בקשי, שירו לו שיר חדש , ספריית המורה הדתי, ספרות ז, משרד החינוך, תשמ"ב)
ר' אלעזר בירבי קיליר	טל תן לרצות (מחזור לחג הפסח כמנהג אשכנז, וכן א' חזן וי' רוזנסון, דרושה פקודה שקולה - דיוקן ארץ ישראל על פי פיוטיה , הוצאת כרמל, תשע"ה)
ר' אלעזר אזכרי	ידיד נפש (א' חזן), פיוטים וקטעי תפילה מן הסידור , ספריית המורה הדתי, ספרות ב, משרד החינוך, תשל"ט)
ר' אפרים מרגנשבורג	אם אפס רבע הקן (מחזור לימים הנוראים נוסח אשכנז, וכן ש' גולדשמידט, סדר הסליחות: כמנהג פולין ורוב הקהילות בארץ ישראל , מוסד הרב קוק, תשכ"ה)
ר' דוד חסין	אוחיל יום יום אשתאה (א' חזן וד' אלבאז, תהילה לדוד , אורות יהדות המגרב, תשנ"ט); אערך מהלל ניבי (א' חזן וד' אלבאז, תהילה לדוד , אורות יהדות המגרב, תשנ"ט, וכן א' חזן, שירו לו זמרו לו , ספריית המורה הדתי, ספרות ו, משרד החינוך, תשמ"מ)
דונש בן לברט	דרור יקרא (ח' שירמן), השירה העברית בספרד ובפרובאנס , ספר ראשון חלק א, מוסד ביאליק ודביר' 1960
ינאי	ויהי בחצי הלילה (הגדות של פסח , וכן צ"מ רבינוביץ, פיוטי ר' ינאי לתורה ולמועדים , מוסד ביאליק, תשמ"ה)
ר' יהודה החסיד (מיוחס)	אנעים זמירות [שיר הכבוד] (א' חזן), פיוטים וקטעי תפילה מן הסידור , ספריית המורה הדתי ב, משרד החינוך, תשל"ט)
ר' ישראל נג'ארה	יודוך רעיוני (מ' בקשי, שירו לו שיר חדש , ספריית המורה הדתי, ספרות ז, משרד החינוך, תשמ"ב)
מחבר לא ידוע	אל אדון (סידור התפילה)
ר' משה אבן עזרא	אל נורא עלילה (מחזור לימים נוראים - יום כיפור, וכן מ' בקשי, שירו לו שיר חדש , ספריית המורה הדתי, ספרות ז, משרד החינוך, תשמ"ב)
ר' פרג' שוואט	ירח יקר מלא (א' חזן), שירי פרג' שוואט , מכון בן צבי, תשל"ו, וכן א' חזן, שירו לו זמרו לו , ספריית המורה הדתי, ספרות ו, משרד החינוך, תשמ"מ)
ר' שלום שבזי	אהבת הדסה; איילת חן (דיוואן - שבזי , יד בן צבי, 1977, וכן י' טובי, שלום שבזי: שירים , אוניברסיטת תל אביב, 2012)
ר' שלמה אלקבץ	לכה דודי (א' חזן), פיוטים וקטעי תפילה מן הסידור , ספריית המורה הדתי, ספרות ב, משרד החינוך, תשל"ט)
ר' שמואל אבן עבאס	עת שערי רצון (י' רצהבי, לקט פיוטים לימים נוראים , ספריית המורה הדתי, ספרות ג, משרד החינוך, תשל"ט)
ר' שמעון לביא	בר יוחאי (זמירוני שבת , ש"א מרגליות, בר יוחאי , מירון, תשמ"ח, וכן מ' גוטפרב, שיר בר יוחאי , תשנ"ז, וכן ש' אלקיים, "הפיוט 'בר יוחאי' לר' שמעון לביא", הגיגי גבעה ב , תשנ"ד, עמ' 127-152)

שירה מודרנית:

ייחודו של יוצר

בכיתה ט' יש ללמד שלושה שירים של אחד מארבעת המשוררים הבאים.

בכיתה י' ניתן ללמד יחידת השכלה כללית שתעסוק בנושא 'ייחודו של יוצר'.

ביטון ארז

דברי רקע ראשוניים; שיר קנייה בדיזנגוף; שיר זוהרה אלפסיה (**מנחה מרוקאית**, עקד, 1979); תקציר שיחה (**נענע**, עקד, 1979); מה יעשה איש עיוור; כשהייתי ילד של אור (**נופים חבושי עיניים**, הקיבוץ המאוחד, 2013); דודי בגעגועיו; הוא הולך בשקט (**תמביסרת**, **ציפור מרוקאית**, הקיבוץ המאוחד, תשס"ט)

גולדברג לאה

ימים לבנים; שיבולת ירוקת העין: פתיחה וזמר למשחק ולמפוחית (**שירים א'**, ספריית פועלים, 1986), שברי סערה: הגננים היום עצובים; למחרת; משירי הבן האובד, שירי סוף הדרך (**שירים ב'**, ספריית פועלים, 1986); גבנו לברושים; הסתכלות בדבורה (**שירים ג'**, ספריית פועלים, 1986)

זלדה

בבוקר הרהרתי; בעיניו היו שרות; בשעה מהורהרת זו; השכנה הרעה; ואיך והנה הבית מואר; לא ארחף בחלל; עם סבי; פנאי; פרחתי בבית אבן; שבת וחול; שכני הסנדלר; שני יסודות (**שירי זלדה**, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)

עמיחי יהודה

האבן הירושלמית (**עכשיו ברעש**, שוקן, 1969); אבי; אמי אפתה לי את כל העולם; גשם בשדה הקרב; המקום שבו אנו צודקים; ירושלים; מי שהתעטף בטלית בנעוריו; מעין אחרית הימים; סונט הבניינים; ראש עיר (**שירים 1948-1962**, שוקן, 1977); כמו רב חובל (**שלווה גדולה: שאלות ותשובות**, שוקן, 1980), אני זוכר שאלה; אני רוצה לשיר שיר הלל (**פתוח סגור פתוח**, שוקן, 1998); סטטיסטיקה (**שעת החסד**, שוקן, 1986)

שירה עברית ושירה מתורגמת

בכיתה ט' יש ללמד בכל שנה שלושה שירים מודרניים (עבריים ו/או מתורגמים).

בכיתה י' מומלץ לשלב משירת ימי הביניים ביחידות ההשכלה הכללית התמטיות.

שירה עברית

אבידן דוד

הכתם נשאר על הקיר (**משהו בשביל מישהו**, ספריית פועלים, 1987)

אטינגר אסתר

תולדות ב' (**חיי בורגניים להפליא**, עם עובד, 1998)

אליהו אלי

יזכור (**עיר ובהלות**, עם עובד, 2011)

חזרה לתוכן

אלמוג אהרן	מוריד הגשם (66 משוררים , ידיעות אחרונות, 1996); חבל על הזמן
אלברשטיין חווה	שרליה (הלילה הוא שירים , CBS, 1977)
אלתרמן נתן	מגש הכסף; מכל העמים (הטור השביעי א' , הקיבוץ המאוחד, תשל"ז)
בנאי פרץ דרור	סבתא (שיח בין דורי , מחלקת הפרסומים משרד החינוך, תשס"ז)
בת מרים יוכבד	ארץ ישראל (שירים , ספרית פועלים, 1963)
גורי חיים	אָמו (הקיבוץ המאוחד)
גרנות אלעזר	לכל הציפורים (בפעמון הזה , ספריית פועלים, 1969)
גפן יונתן	הנסיך הקטן מפלוגה ב' (אתם זוכרים את השירים , כנרת-זמורה ביתן 2004)
וולך יונה	בעיות זהות; שיר; ציפור (מופע , הקיבוץ המאוחד, 1985)
זך נתן	אני רוצה תמיד עיניים; כי האדם עץ השדה; עד מחר; ציפור שנייה; שימו לב לסגול הרועד (כל החלב והדבש , עם עובד, 1966)
חייק יואב	כרטיס ביקור; סבי הגיח מעץ התמרים (כרטיס ביקור - מבחר שירים , עקד, 2007)
חלפי אברהם	שבר קרח (עיגול לפנים עיגול , הקיבוץ המאוחד, 1979); עם קומץ שמים (שירים א' , הקיבוץ המאוחד, 1987)
חקק בלפור	אבא עולה לארץ ישראל (ואז בקץ היוחסין , שלהבת, תשמ"ז)
טריינין אבנר	כתונת איש המחנות (הר וזיתים , אגודת שלם, 1969)
טשרניחובסקי שאול	אומרים ישנה ארץ; בשישי בין ערביים (חזיונות ומנגינות 1898, בתוך: שאול טשרניחובסקי - כל השירים , שוקן, תשי"ג)
יונתן נתן	גשר צר; זיכרון מהמלחמה; חופים הם לפעמים; טיוטה על לוח השנים (שירים בכסות הערב , ידיעות אחרונות ספרי חמד, 2004)
כצנלסון ברוך	בלעדינו (מלב אל לב , אגודת הסופרים העבריים ליד דביר, תשי"ד)
כרמי ט.	בשני קולות; חץ (שירים - מבחר 1951-1994 , דביר, 1994)
כתב שלום	שיר עתיק (על גדות הנהריים , עקד, 1973); בשער העליה (עת ליקויי מאורות: משירי ישראל האחת , זהרים, 1978)
משעול אגי	קמתי רע (אבן חושן , אבן חושן, 2000) שירה בציבור (מבחר וחדשים , מוסד ביאליק והקיבוץ המאוחד, 2003);

סיון אריה	אני בסך הכל (לחיות בארץ ישראל, עם עובד, 1984)
עמיחי יהודה	והגירת הורי (שירים 1948-1962, שוקן, תשל"ז)
עריידי נעים	כשהייתי קטן (משאיר את הכעס לאחרים, גוונים, תשס"ו)
פגיס דן	בגוש השיש; הג'רפה; הצב; כתוב בעיפרון בקרון החתום; פואטיקה קטנה (כל השירים, הקיבוץ המאוחד, 1991)
פרייל גבריאלי	ביקור אצל ידיד (זמן ונוף, מוסד ביאליק, 1972)
רבקה מרים	משפחה (שירי רבקה מרים, כרמל, 2010)
רביקוביץ' דליה	אהבה; גאווה; כישופים; כף יד רשעה; תמונה (כל השירים, הקיבוץ המאוחד, 1995)
רחל	בתו; גן נעול; זמר נוגה; כורה; מנגד; ניב; רק על עצמי; ששונות זעירים (כל השירים, הקיבוץ המאוחד, 1995)
רייך אשר	זהות (פני הארץ, הקיבוץ המאוחד, 1999)
שחר יודית	זמן הרוך (זו אני המדברת, בבל, 2009)
שטרית סמי שלום	ושננתם לבניך; סבא יחיא (שירים באשדודית, אנדלוס, 2003)
שמוש אמנון	וידי הגדול (דיואן ספרדי, מסדה, 1981); פרוכת (עלי היגיון בכינור, ספריית פועלים, 1984)
תומר בן-ציון	נוסח (על קו המשווה, עקד, תשכ"ט)
שירה מתורגמת	
אנג'לו מאיה	ציפור כלואה (כשמשיות קיץ בסופת הוריקן, כרמל, 2005)
ברכט ברטולד	הכל משתנה (גלות המשוררים, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד, 1978); מכל יצירות האדם (שירה מודרנית - מבחר תרגומים, עם עובד, 1990)
ג'ובראן חליל ג'ובראן	הילדים (גן הנביא, תמוז, 1982)
וריוקאן דוגאן	נשיפה (בתוך השלג הדק, שירת הזן של דוגן וריוקאן, קשב לשירה, 2011)
יעקבסן רולף	בעונת הפטל (בצפוניו של כדור העולם, כרמל, 2010)
לילס א'	לובן (שירה מודרנית - מבחר תרגומים, עם עובד, 1990)
שימבורסקה ויסלבה	אחדים אוהבים שירה; סוף והתחלה (סוף והתחלה, גוונים, 1996); הכל (רגע, כרמל, 2011)

סיפורת

בכיתה ט' יש ללמד **פריט אחד או שניים** מתוך מעשי חכמים ו/או מתוך סיפורים חסידיים. **בכיתה י'** ניתן ללמד בתור יחידת השכלה כללית ז'אנרית פריטים מתוך מעשי חכמים או סיפורים חסידיים. בנוסף אפשר לשלב סיפורים אלה ביחידות ההשכלה הכללית התמטיות.

מעשי חכמים

אילן אילן במה אברךך	(במדבר רבה ב, י)
ורחמיו על כל מעשיו	(בבא מציעא פה ע"א)
ברוך שבחר בזרעו של אברהם	(סנהדרין קד ע"א-ע"ב)
עקיבא נחמתנו	(מכות כד ע"א-ע"ב)
נצחוני בחכמתם	(עירובין נג ע"ב)
לא אחזיק טובה בחינם	(תענית כג ע"א-ע"ב)
ר' ינאי והרוכל	(ויקרא רבה פרשה טז)
הקבצן הרמאי מטבריה	(ירושלמי פאה פרק ח הלכה ח)
דמא בן נתינה	(ירושלמי קידושין פרק א הלכה ז)
מעשה בביתו של נחוניא חופר שיחין	(בבא קמא נ ע"א)
מר עוקבא	(כתובות סז ע"ב)

סיפורים חסידיים

שהכול	(אור הגנוז, שוקן, תשל"ז)
סוסים שחושבים שהם בני אדם	(שמחת ישראל, ירושלים, תשי"ח)
על דרך הדורות (נר ביער)	(אור הגנוז, שוקן, תשל"ז)
האיש שנותר בשדה	(שבחי הבעש"ט, ראובן מס, תשנ"ב)
השם המאיר	(סדר הדורות החדש, למברג, תרכ"ו)
החליל	(קבוצת יעקב, פרעמישלא, תרנ"ו)
הגמגום	(אור הגנוז, שוקן, תשל"ז)

סיפורים קצרים

בכיתה ט' יילמדו **שניים עד ארבעה** סיפורים קצרים.
בכיתה י' מומלץ לשלב סיפורים אלה ביחידות ההשכלה הכללית התמטיות.

סיפור קצר עברי ויהודי

בארון דבורה	איש התוכחה; הלבן; תרמית (פרשיות , מוסד ביאליק, תשכ"ח)
בורלא יהודה	סובבתהו בכחש (ילקוט סיפורים , יחדיו, 1975)
בירשטיין יוסל	הכפתור הלבן (סיפורים רוקדים ברחובות ירושלים , הקיבוץ המאוחד, 2000)
בניה-סרי דן	מסע האופנים של אבא (אדם שב אל ביתו , כתר, 2009); סיר הפסח של אמא (אשנב לספרות , מעלות, התשנ"ה, עמ' 103-106)
ברש אשר	השעורה (ילקוט סיפורים , יחדיו: אגודת הסופרים העברים בישראל, 1980)
גוטפרינד אמיר	גלויה מוואלדזה (אחוזות החוף , זמורה ביתן, 2002)
זיסקינד-רבינוביץ' אלכסנדר	קדיש יתום (כתבים מקובצים א' , "סיפורים", ועד היוכל, 1936)
ליברכט סביון	חגיגת האירוסין של חיותה; כריתה; תפוחים מן המדבר (תפוחים מן המדבר , ספריית פועלים, 1986)
לוי פרימו	החזן והאסיר הוותיק (זמן שאל , הקיבוץ המאוחד, 1999)
נבון יצחק	הולך ברקידה (אשנב לספרות , משרד החינוך האגף לתכניות לימודים 1985)
עגנון שמואל יוסף	אתרוגו של אותו צדיק (האש והעצים , שוקן, 1962); כיבוד אב (אלו ואלו , שוקן, 1953)
פינק אידה	המשוגע; משחק עם מפתח (כל הסיפורים , עם עובד, 2004)
פרץ יצחק לייבוש	מנורת החנוכה (ספר המועדים , כרך ה', דביר, תשי"ד)
קסטל-בלום אורלי	האישה שילדה תאומים (סיפורים בלתי רצוניים , זמורה ביתן, 1993)
קרת אתגר	דג הזהב; לשבור את החזיר (געגועי לקסינג'ר , זמורה ביתן, תשנ"ד)
שלום עליכם	גזלנים (כתבי שלום עליכם , ט, דביר, תשי"ט)

חזרה לתוכן

סיפור קצר מתורגם

הנרי או.	העלה האחרון; מתנת חכמי קדם (אחרי עשרים שנה , עם עובד, 1994)
וולס הרברט ג'	פנינת האהבה (מבחר הסיפור העולמי , יוסף שרברק, 1955)
מוהם סומרסט	ארוחת צהריים (גשם , סיפורים נבחרים, זמורה ביתן, 1991)
מופסאן גי דה	המחרוזת (מבחר הסיפור העולמי , יוסף שרברק, 1955)
מחפוז נגיב	אחרי עשרים שנה (סיפורים ערביים , ספריית תרמיל, תשל"ט)
מרקדיה אלפרדו	הכלא במעלית (מבחר הסיפור הספרדי , הדר, 1962)
עזאם סמירה	השעון והאדם (סיפורים פלשתיניים , עקד, תש"ל)
פטראקיס הארי מארק	בארבה ניקוס (סטלמארק; זכרונות משפחתיים , 1970)
פארקר דורותי	רמת חיים (עלי ספרות ט , מודן 1993)
צ'אפק קארל	המשורר (האיש שידע לעופף , דביר, 1996)
צ'כוב אנטון	ואנקה, יגון (מבחר סיפורי צ'כוב לבתי ספר , טברסקי, 1966)
קורטאסאר חוליו	לאחר ארוחת הצהריים (סוף המשחק , כרמל, 2005)

ספרי קריאה ומחזות לכיתות ט'-י'

בכיתה ט' יש ללמד **שני** ספרי קריאה או ספר קריאה ומחזה.
בכיתה י' מומלץ לשלב ספרי קריאה ומחזות אלה ביחידות ההשכלה הכללית התמטיות.

רומנים עבריים ויהודיים:

הרומנים **המסומנים בכוכבית** מומלצים להוראה במסגרת **החלופות בהערכה** של יחידת החובה.

*גרוסמן דוד	יש ילדים זיגזג (הקיבוץ המאוחד, 2001); מישהו לרוץ אתו (הקיבוץ המאוחד, 2000)
*דגן אביגדור	ליצני החצר (ספריית פועלים, 1989)
הראבן שולמית	עיר ימים רבים (עם עובד, 1972)
*לפיד שולמית	גיא אוני (כתר, 1982)
*סבתו ר' חיים	בואי הרוח (ספרי עליית הגג, 2008)
עוז עמוס	פנתר במרתף (כתר, 1995)
פוטוק חיים	הדגול (זלקוביץ, 1969)

קרביץ אשר
שיינפלד מיכאל
*שלו יצחק

הכלב היהודי (ידיעות אחרונות, 2007)
אבדות (ידיעות אחרונות, 2006)
פרשת גבריאל תירוש (עם עובד, 1998)

רומנים מתורגמים:

*אורוול ג'ורג'
באק פרל
*ברונטה שרלוט
גארסיה מרקס גבריאל
*גולדינג ויליאם
דג'אר פרד
*האדון מרק
חסייני חאלד
טולקין ג'ון רונלד רעואל
*לי הרפר
מונק-קיד סו
מורטון רו
*מרטל יאן
מקבריייד ג'יימס
*מתיה דלין
סוזאק מרקוס
סטיבנסון רוברט לואיס
צ'אפק קארל
שייפר מארי-אן ואנני
בארוז

חוות החיות (עם עובד, 1969)
האדמה הטובה (מצפה)
ג'יין אייר (ידיעות ספרים, 2007)
כרוניקה של מוות ידוע מראש (עם עובד, 1988); **מאה שנים של בדידות** (עם עובד, 1972).
בעל זבוב (עם עובד, 1982)
זיכרון ארוך (עם עובד, 1997)
המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה (מחברות לספרות, 2004)
רודף העפיפונים (מטר, 2004)
ההוביט (זמורה ביתן, 1976)
אל תיגע בזמיר (עם עובד, 2015)
החיים הסודיים של הדבורים (כנרת זמורה ביתן, 2004)
הגל (עם עובד, 1984)
חיי פיי (כנרת, 2003)
צבע המים (כנרת, 1999)
הילד של פילה (הקיבוץ המאוחד, 2002)
גנבת הספרים (אופוס, 2007)
המקרה המוזר של ד"ר ג'קיל ומר הייד (עם עובד - אומנות לעם, 1996)
המלחמה בסלמנדרות (מחברות לספרות, 2012); **שנת הגנן** (בבל, 2010)
מועדון גרנזי לספרות ולפאי קליפות תפוזים (מטר, 2009)

חזרה לתוכן

מחזות:

גולדברג לאה	בעלת הארמון (ספרית פועלים, 1956)
מגד אהרן	חנה סנש (הקיבוץ המאוחד, תשי"ח 1958)
מולייר	הקמצן (הקיבוץ המאוחד, 1956)

עקרונות לבניית יחידת ההשכלה הכללית:

רציונל:

יחידת ההשכלה הכללית שתילמד בכיתה י' תפתח פתח חוויתי ומשמעותי ללימודי הספרות, ותקנה לתלמידים את הבסיס ללמידה של יחידת החובה. היחידה כוללת את אחד הנושאים מתוך לימודי הבחירה בתוכנית הלימודים, ומרחיבה אותו כמפורט להלן. בחירת הנושאים הנלמדים תהיה בהתאם להעדפותיו של המורה ולהרכב אוכלוסיית התלמידים. הלימוד ישלב הערכה בית ספרית מגוונת

מטרות:

- יצירת עניין בקריאת ספרות יפה כהתנסות מעשירה ומהנה, תוך הפגשת הלומדים הצעירים עם יצירות העשויות לעורר בהם מחשבה וליצור אצלם מעורבות רגשית.
- פיתוח היכולת להתמודד עם ערכי מוסר, תרבות וחברה המשוקעים ביצירות שונות, לאור השקפת עולם יהודית.
- פיתוח רגישות והבנה למורכבות ולרב-משמעיות של מצבים אנושיים, כפי שהם מגולמים ביצירות ספרות, העשויות - מעצם מהותן - להאיר תופעות במציאות ולעודד פתיחות מחשבתית.
- טיפול יכולות ההבנה והפרשנות של הלומדים בקריאה עצמאית של טקסטים ספרותיים מסוגים שונים; היכרות ראשונית עם מיומנויות הקריאה הספרותית.
- פיתוח שיטתי של דרכי הבעה מגוונות, בכתב ובעל-פה, בעקבות המפגש עם יצירות ספרות (כגון: מבע התרשמותי-אישי, מבע פרשני-עיוני).
- הכרות מעמיקה עם נושאי-חתך בספרות, עם סוגות ספרותיות ועם יוצרים.

הנחיות לבניית תוכנית לימודים של השכלה כללית:

- ביחידת ההשכלה הכללית ניתן לבחור נושא אחד (03 שעות) או שני נושאים (06 שעות), וללמד יצירות הקשורות בנושא בשילובים שונים כמפורט להלן.
- ניתן לבחור מבין שלושה דגמים של תוכנית: נושא, יוצר או סוגה, כפי שיפורט בהמשך.
- ניתן ליצור דגמים נוספים באישור הפיקוח.
- היחידה להשכלה כללית תוערך בהערכה בית ספרית מגוונת.
- ההערכה הבית ספרית תכלול מבחן בית סיפרי וחלופות בהערכה.

- ו. את ההחלטה על תכני החלופות ועל הדגמים השונים יקבל צוות בית הספר, באישור הפיקוח.
- ז. אם בית ספר ירחיב את יחידת ההשכלה הכללית להיקף של יחידה שלמה (99 שעות), ניתן יהיה להכיר בה בתור יחידת הגבר, והיא תחליף את אחד הנושאים בבחינת הבגרות של ההגבר, בתיאום עם הפיקוח.

דגם א' - יחידת נושא:

יש ללמד נושא אחד לעומקו. בכיתה יעלו השאלות הכלליות הקשורות בנושא הנבחר. התלמידים יכירו את התשובות השונות שהטקסטים הספרותיים נותנים לשאלות אלה

נושאים אפשריים: אבות ובנים; ארץ ישראל וירושלים; משואה לתקומה; אדם וזהותו; ארס פואטיקה. ניתן ללמד נושאים אחרים באישור המדריכה.

הרכב התוכנית: יש ללמד יצירות מתוכנית הלימודים באחד ההרכבים הבאים:

- שלושה שירים ושני סיפורים
- שני סיפורים ורומן
- נובלה ושלושה שירים
- רומן ודרמה
- דרמה ונובלה
- דרמה ושני שירים
- רומן ושני שירים

דגם ב' - יחידה סביב יוצר:

יש ללמד יצירות של יוצר אחד, תוך עמידה על המאפיינים הפואטיים היחודיים של היוצר ועל הקשרים בין יצירותיו השונות. ניתן גם ללמד על שני יוצרים ולהשוות ביניהם.

הרכב התוכנית: יש ללמד יצירות מתוך תוכנית הלימודים באחד ההרכבים הבאים:

- שמונה עד עשרה שירים של אותו יוצר
- חמישה שירים של שני יוצרים
- ארבעה עד חמישה סיפורים קצרים של אותו יוצר
- שני סיפורים קצרים של שני יוצרים
- נובלה או ספר קריאה, ושני סיפורים קצרים של אותו יוצר
- ספר קריאה ושני סיפורים קצרים של אותו יוצר
- דרמה ושלושה שירים של אותו יוצר
- שלושה שירים ושני סיפורים של אותו יוצר

דגם ג': יחידת סוגה או יחידת תקופה

יש לבחור סוגה או תקופה וללמד את היצירות תוך העמקה במאפייני הסוגה או התקופה, ובהופעותיהם ביצירה.

סוגות לבחירה: סיפור קצר, מדרש, סיפור חסידי, שירה מודרנית, שירת ימי הביניים.

הרכב התוכנית: יש לבחור מתוך האפשרויות הבאות:

- שמונה עד עשרה שירים
- חמישה סיפורים

נושאים ביחידת ההשכלה הכללית לכיתה י':

הנושא	הסוגה	יצירות
אדם מול בוראו	שירת ימי הביניים	רשב"ג - שחרתיך בכל שחרי; שפל רוח; שחר אבקשך; שלום לך דודי; שְׁחִי לאל
	ופיוט	ריה"ל - ישנה בחיק ילדות; ידעתי בטרם תצרני; י-ה אנה אמצאך; יחידה שחרי
		ראב"ע - אגדלך
		ר' שמואל הנגיד - ראה היום בצרתי
		ר' שלום שבזי - איילת חן
		אלעזר אזיכרי - ידיד נפש
		שמעיה קוסון - אודה לאל
		אנונימי - אל אדון
		ר' ישראל נג'ארה - יודוך רעיוני
		ר' שלמה אלקבץ - לכה דודי
	שירה מודרנית	חלפי, אברהם - אני מקבל את דינך
	מעשי חכמים	עקיבא ניחמתנו
	סיפורים חסידיים	האיש שנותר בשדה החליל
	סיפורים קצרים ונובלות	עגנון, ש"י - אתרוגו של אותו צדיק; תהילה

	רומנים	דגן, אביגדור - ליצני החצר סבתו, חיים - בואי הרוח פוטוק, חיים - הדגול
	אומנות	פרידריך, קספר דוד - הנווד מעל ים הערפל, 1818 רותקו, מרק - אולם התפילה, 1967-1969
	קולנוע	אושפיזין (ישראל, 2004)
בין ילדות לבגרות	שירה מודרנית	אטינגר, אסתר - תולדות אליהו, אלי - יזכור אלמוג, אהרון - חבל על הזמן; מוריד הגשם חליל ג'ובראן, ג'ובראן - הילדים וולך, יונה - בעיות זהות; ציפור חייק, יואב - כרטיס ביקור כרמי, ט. - בשני קולות מוהר, עלי - שיעור מולדת מנור, אהוד - ימי בנימינה משעול, אגי - קמתי רע סומק, רוני - קו העוני עמיחי, יהודה - אבי; אמי אפתה לי את כל העולם רביקוביץ', דליה - כף יד רשעה שטרית, סמי-שלום - ושיננתם לבניך שמוש, אמנון - וידוי הגדול תומר, בן-ציון - נוסח

בארון, דבורה - תרמית בירשטיין, יוסל - הכפתור הלבן; לילה שמח בניה-סרי, דן - מסע האופניים של אבא מחפוז, נגיב - אחרי עשרים שנה סטיוארט, ג'סי - עץ הדובדבן השבור פטראקיס, הארי מארק - בארבה ניקוס פינק, אידה - משחק במפתח צ'כוב, אנטון - ואנקה קורטזאר, חוליו - לאחר ארוחת הצהריים קרת, אתגר - לשבור את החזיר; נעליים שמוש, אמנון - תמונות מבית הספר העממי תמוז, בנימין - אופק	סיפורים קצרים	
ברונטה, שרלוט - ג'ין אייר גולדינג, ויליאם - בעל זבוב גרוסמן, דויד - יש ילדים זיגזג, מישהו לרוץ אתו גרין, ג'ון - אשמת הכוכבים האדון, מארק - המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה חוסייני, חאלד - רודף העפיפונים לי, הרפר - אל תיגע בזמיר מרטל, יאן - חיי פיי מתיא, דלין - הילד של פילה, הקפות ביער סבתו, חיים - בואי הרוח עוז, עמוס - פנתר במרתף עמיר, אלי - תרנגול כפרות פוטוק, חיים - הדגול קיד, סו מונק - החיים הסודיים של הדבורים קריץ', שרון - שני ירחים שלו, יצחק - פרשת גבריאל תירוש	רומנים	

	מחזות	גולדברג, לאה - בעלת הארמון סופוקלס - אנטיגונה
	אומנות	פיקאסו, פאבלו - אקרובטיקה, 1905 שאגאל, מארק - אני וכפרי, 1911
אדם וזהותו	שירת ימי הביניים	ריה"ל - יפה נוף
	שירה מודרנית	אטינגר, אסתר - תולדות ביטון, ארז - שיר זוהרה אלפסיה; שיר קנייה בדיזנגוף וולך, יונה - בעיות זהות, ציפור זלדה - פרחתי בבית אבן; שכני הסנדלר; שני יסודות חייק, יואב - כרטיס ביקור; סבי הגיח מעץ התמרים מנור, אהוד - שיר ישראלי סומק, רוני - קו העוני סיון, אריה - אני בסך הכל עמיחי, יהודה - אמי אפתה לי רביקוביץ', דליה - כישופים, תמונה רחל - רק על עצמי; ניב רייך, אשר - זהות ריבק, אמנון - כל אדם צריך מצרים שטרית, סמי שלום - ושננתם לבניך שמוש, אמנון - וידוי הגדול תומר, בן-ציון - נוסח
	סיפורים קצרים	בארון, דבורה - איש התוכחה ליברכט, סביון - תפוחים מן המדבר פארקר, דורותי - רמת חיים פטראקיס, הארי מארק - בארבה ניקוס פרץ, י"ל - מנורת החנוכה צ'אפק, קארל - המשורר זיסקינד-רבינוביץ', אלכסנדר - קדיש יתום

	רומנים	גולדינג, וויליאם - בעל זבוב גרוסמן, דוד - יש ילדים זיגזג דגן, אביגדור - ליצני החצר חוסייני, חאלד - רודף העפיפונים לפיד, שולמית - גיא אוני מתייה, דלין - הילד של פילה; הקפות ביער סבתו, חיים - בואי הרוח עוז, עמוס - פנתר במרתף פוטוק, חיים - הדגול שלו, יצחק - פרשת גבראל תירוש
	מחזות	גולדברג, לאה - בעלת הארמון מגד, אהרן - חנה סנש מולייר - הקמצן סופוקלס - אנטיגונה
	אומנות	אנסור, ג'יימס - דיוקן עצמי בין מסכות, 1899
	קולנוע	סלאח שבתי כנר על הגג המופע של טרומן מישהו לרוץ איתו
משפחה	שירת ימי הביניים	ר' שמואל הנגיד - הצוואה; כתיבתך מהודרת; הים ביני ובינך

ג'ובראן, חליל ג'ובראן - הילדים גרנות, אלעזר - לכל הציפורים זלדה - בעיניו היו שרות; עם סבי חייק, יואב - כרטיס ביקור; סבי הגיח מעץ התמרים כרמי, ט. - בשני קולות סומק, רוני - חיטה; שיר אושר עמיחי, יהודה - אבי; אמי אפתה לי עריידי, נעים - כשהייתי קטן ראב, אסתר - סבתות קדושות בירושלים רביקוביץ', דליה - כף יד רשעה רחל - בתו רבקה מרים - משפחה שטרית, סמי שלום - ושיננתם לבניך שמוש, אמנון - וידוי הגדול; פרוכת תומר, בן-ציון - נוסח	שירה מודרנית	
דמה בן נתינה מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין	מדרשים	
בארון, דבורה - תרמית בורלא, יהודה - סובבתהו בכחש בירשטיין, יוסל - הכפתור הלבן סרי, דן-בניה - מסע האופניים של אבא; סיר הפסח של אמא ליברכט, סביון - חגיגת האירושין של חיותה; כריתה; תפוחים מן המדבר מופסאן, גי דה - המחרוזת עגנון, שמואל יוסף - כיבוד אב פינק, אידה - המשוגע; משחק עם מפתח צ'קוב, אנטון - יגון קסטל-בלום, אורלי - האישה שילדה תאומים קרת, אתגר - לשבור את החזיר	סיפורים קצרים	

	רומנים	באק, פרל - האדמה הטובה גרוסמן, דוד - יש ילדים זיגזג; מישהו לרוץ אתו האדון, מרק - המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה חסייני, חאלד - רודף העפיפונים לפיד, שולמית - גיא אוני מתיה, דלין - הילד של פילה; הקפות ביער סבתו, חיים - בואי הרוח עוז, עמוס - פנתר במרתף קרבץ, אשר - הכלב היהודי
	אומנות	פיצ'חדזה, מאיר - משפחה פיקאסו, פאבלו - הטרגדיה, 1903
נשים ונשיות	שירה מודרנית	ביטון, ארז - שיר זוהרה אלפסיה זלדה - בבוקר הרהרתי; בשעה מהורהרת זו; השכנה הרעה; פנאי; שבת וחול; שני יסודות משעול, אגי - קמתי רע רביקוביץ', דליה - גאווה רחל - גן נעול; זמר נוגה; ששונות זעירים
	מעשי חכמים	מר עוקבא
	סיפורים קצרים	בארון, דבורה - תרמית בורלא, יהודה - סובבתהו בכחש סרי, דן-בניה - סיר הפסח של אמא הנרי, או. - העלה האחרון; מתנת חכמי קדם ליברכט, סביון; חגיגת האירוסין של חיותה; כריתה; תפוחים מן המדבר מוהם, סומרסט - ארוחת צהריים מופאסן, גי דה - המחרוזת פרקר, דורותי - רמת חיים צ'וב, אנטון - ואנקה קסטל-בלום, אורלי - האישה שילדה תאומים

	רומנים	באק, פרל - האדמה הטובה ברונטה, שרלוט - ג'יין אייר גרוסמן, דוד - יש ילדים זיג זג גרסיה מארקס, גבריאל - כרוניקה של מוות ידוע מראש; מאה שנים של בדידות לי, הרפר - אל תיגע בזמיר לפיד, שולמית - גיא אוני קיד, סו מונק - החיים הסודיים של הדבורים עוז, עמוס - פנתר במרתף שלו, יצחק - פרשת גבריאל תירוש מקברייך, ג'יימס - צבע המים מתיה, דלין - הילד של פילה; הקפות ביער שייפר, מארי אן ואנני בארוז - מועדון גרנזי לספרות ולפאי קליפות תפודים
	אומנות	בושה, פרנסואה - מאדאם דה פומפדור, 1756 מילה, ז'אן פרנסואה - המלקטות, 1857 לאנג, דורותיאה - אם נודדת, 1936
עליה, משבר ואיחוי	שירת ימי הביניים ופיוט	רבי יהודה הלוי - הבא מבול; זה רוחך צד מערב
	שירה מודרנית	אלברשטיין, חוה - שרליה ביטון, ארז - דברי רקע ראשוניים; שיר קנייה בדיזנגוף; שיר זוהרה אלפסיה; תקציר שיחה בת מרים, יוכבד - ארץ ישראל גולדברג, לאה - אורן חייק, יואב - כרטיס ביקור; סבי הגיח מעץ התמרים טשרניחובסקי, שאול - אומרים ישנה ארץ חקק, בלפור - אבא עולה לארץ ישראל כתב, שלום - שיר עתיק; בשער העליה משעול, אגי - שירה בציבור עמיחי, יהודה - והגירת הורי פן, אלכסנדר - עדיין לא שטרית, סמי-שלום - ושננתם לבניך שמוש, אמנון - וידוי הגדול; פרוכת תומר, בן-ציון - נוסח

	סיפורים קצרים	
	רומנים	
	בניה-סרי, דן - מסע האופניים של אבא פטראקיס, הרי מרק - בארבה ניקוס	
	לפיד, שולמית - גיא אוני סבתו, חיים - בואי הרוח	
פיוטים במעגל השנה	ר' אברהם אבן עזרא ר' אלעזר בירבי קיליר ר' אלעזר אזכרי ר' אפרים מרגנשבורג ר' דוד חסין דונש בן לברט ינאי ר' יהודה החסיד (מיוחס) ר' ישראל נג'ארה מחבר לא ידוע ר' משה אבן עזרא ר' פרג' שוואט ר' שלום שבזי ר' שלמה אלקבץ ר' שמואל אבן עבאס ר' שמעון לביא כי אשמרה שבת טל תן לרצות ידיד נפש אם אפס רובע הקן אוחיל יום יום אשתאה; אערך מהלל ניבי דרור יקרא ויהי בחצי הלילה אנעים זמירות [שיר הכבוד] יודוך רעיוני אל אדון אל נורא עלילה ירח יקר מלא אהבת הדסה; איילת חן לכה דודי עת שערי רצון בר יוחאי	

תוכנית הלימודים ליחידת החובה כיתות י"א-י"ב

מבוא

מרבח ספרים מרבח חכמה
ואין חכמתו של אדם מגעת
אלא עד מקום שספריו מגיעים
(דרכי התלמוד לר"י קאנפנטיין)

ביחידה זו נבחרו יצירות שראוי שיהיו בסלו של בוגר מערכת החינוך של החמ"ד, ושישמשו בסיס לעיצוב זהותו כיהודי, כישראלי וכבן תרבות. רשימת היצירות מבוססת על הקנון של הספרות לדורותיה, תוך פתיחות לרוחות, למגזרים ולדרכי שיח שזה מכבר הצטרפו אליו. חלק מהטקסטים מורכבים ורב משמעיים, ויש שהם מזמנים קונפליקטים ערכיים. במהלך ההוראה יושם דגש על העמקת הידע שהצטבר אצל הלומדים, על שכלולה של חוויית הקריאה, על קריאה מושכלת וביקורתית, על שיח ערכי ורעיוני, על גיבוש עמדות כלפי היצירות ועל ניסוח רהוט של עמדות אלה. בשלב זה של ההוראה רצוי שהבוגר ירכוש הרגלי קריאה קבועים, יקרא ספרים להנאתו בתור חלק מסדר היום שלו, ויכיר יצירות מופת מהספרות העברית והעולמית.

על מנת לספר את סיפורה השלם של הספרות העברית על מגוון קולותיה, יש ללמד בכל שנה שתי יצירות מן המזרח. **שירת ימי הביניים:** חובה ללמד שיר אחד של רבי יהודה הלוי, משורר אשר סימל באישיותו ובכתביו את השילוב בין קודש לחול, בין האישי ללאומי, ואשר שיריו מאופיינים בהתלהבות דתית ובכמיהה לציון. בנוסף, כדי לפתוח לתלמידים פתח אל המרחבים המגוונים המאפיינים את שירת ימי הביניים, יילמדו שני שירים – שיר קודש אחד ושיר חול אחד – של משוררים מרכזיים המשמשים חוליה חשובה בשרשרת שממנה צמחה הספרות העברית החדשה.

שירה מודרנית: הרשימה כוללת שירים של משוררים בולטים בנוף השירה העברית, והיא ערוכה על פי ארבע תימות מרכזיות הרלוונטיות לבני נוער בגיל הזה: בין אדם לבוראו, זוגיות ואהבה, בין אדם לעצמו ושואה. העיסוק בנושאים אלה – מטרתו לסייע לתלמידים לגבש לעצמם זהות מובחנת והשקפת עולם משלהם. **'ייחודו של יוצר':** פרק זה מוקדש לחיים נחמן ביאליק, המשורר שממוקם בלב הקאנון של הספרות העברית. במהלך חייו וביצירתו סימל ביאליק את השילוב בין תרבות ישראל לבין תרבות העולם וכתבתו מאופיינת בהבעה עזה של חוויות אנושיות ולאומיות.

סיפורים קצרים: הסיפורים הקצרים הכלולים ביחידה מורכבים ומאתגרים, ומטרתם לעורר מחשבה ולזמן שיח. **נובלות של עגנון:** בפרק זה מושם דגש על יצירותיו של עגנון, הפרוזאיקן העברי החשוב ביותר במאה העשרים, אשר יצירתו קושרת בין ספרות עברית יהודית קלאסית לבין זו המודרנית, ואשר כתיבתו מוטבעת בתו של איכות ספרותית.

ספרי קריאה: הרשימה משלבת יצירות קלאסיות, שהודות לעושרן הפואטי או לתכניהן האוניברסליים עמדו במבחן הזמן, עם יצירות מודרניות איכותיות המעלות נושאים רלוונטיים ועכשוויים.

מחזות: הרשימה כוללת יצירות מופת המייצגות זרמים מרכזיים בתולדות התאטרון, ושעודן מעוררות עניין בשל הנושאים הנדונים בהן ובשל עושרן הפואטי.

חזרה לתוכן

חלופות בהערכה : לימודי הספרות ביחידת החובה יחולקו בין הערכה חיצונית, בהיקף של 70 אחוז מתוכנית הלימודים, לבין הערכה פנימית, בהיקף של 30 אחוז מהתוכנית. במסגרת ההערכה הפנימית יילמדו ספר קריאה אחד ושני שירים. הלמידה וההערכה יהיו באמצעות מתודות של הערכה חלופית, אשר תאפשר למורה ללוות את התלמידים בתהליך הקריאה של הספר, ולהיפגש עמם בצמתים חשובים במהלך הקריאה. החלופות יזמנו חווית קריאה משמעותית, ישימו דגש על הרלוונטיות של הספר לעולמם של התלמידים ויאפשרו עיסוק בספר דרך האינטליגנציות השונות, לאו דווקא אלו הקוגניטיביות. לימוד השירים במסגרת חלופות בהערכה יאפשר למורה להעמיק באחת מחטיבות השירה בתוכנית על פי בחירתו, או לבחור שירים אחרים אשר רלוונטיים לו ולכיתתו. המורה יוכל להשוות בין התימות המרכזיות בשירים שנבחרו לבין התימות שבספר הקריאה. החלופות בהערכה המומלצות ביחידה זו הן מטלת ביצוע קלאסית, יומן מסע, ומטלת ביצוע מקוונת. פירוט המטלות, דרכי העבודה והמחווים להערכה נמצא באתר המפמ"ר. ניתן לבחור חלופות נוספות באישור מדריך מפמ"ר.

על אף שהתוכנית מחולקת לשכבות גיל, ניתן לנייד יצירות בין השכבות השונות בהתאם לצרכי התלמידים ובאישור הפיקוח.

רשימת יצירות החובה מתפרסמת כל שנה באתר המפמ"ר.

שירה

שירת ימי הביניים ופיוט:

במסגרת יחידת החובה יש ללמד שלושה שירים: שיר אחד משל ריה"ל, ושני שירים נוספים משל משוררים אחרים: שיר קודש/פיוט אחד ושיר חול אחד.

ר' אברהם אבן עזרא:

אבני יקר, אגדלך (י' לוי), **שירי הקודש של אברהם אבן עזרא**, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, (1975), אשר לא יתנו [על הזבובים] (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, (1960); אם כח אבנים כחי (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960 וכן י' לוי, **שירת תור הזהב - אברהם אבן עזרא**, אוניברסיטת תל אביב, (2011)

ר' יהודה הלוי:

הבא מבול, ייטב בעיניך (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, בכל לבי אמת, זה רוחך צד מערב, ידעתי בטרם תיצרני, י-ה אנה אמצאך, יחידה שחרי, יעירוני בשמך רעיוני, יפה נוף, ישנה בחיק ילדות, ציון הלא תשאלי (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960 וכן י' לוי, **שירת תור הזהב - רבי יהודה הלוי**, אוניברסיטת תל אביב, (2007)

ר' משה אבן עזרא:

זמן הקור; יונת אלם רחוקים; כתנות פסים (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960, וכן ח' ישי, **שירת תור הזהב - משה אבן עזרא**, אוניברסיטת תל אביב, (2000)

ר' שלמה אבן גבירול:

כתב סתו; מה תפחדי נפשי; מליצתי בדאגתי; ראה שמש; שאלוני שעיפי; שחי לאל; שחר אבקשך; שחרתיך בכל שחרי; שפל רוח (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, 1960 וכן י' לוי, **שירת תור הזהב - שלמה אבן גבירול**, אוניברסיטת תל אביב, (2007); שלום לך דודי (ד' ירדן), **שירי הקודש**

לרשב"ג כרך ב', תש"מ, וכן י' ליון, **שירת תור הזהב - שלמה אבן גבירול**, אוניברסיטת תל אביב, 2007; לשירי שוחרי דעת (ד' ירדן, **שירי החול לרשב"ג** כרך א', תשמ"ה) ר' שמואל הנגיד:

ראה היום [תפילה בשדה הקרב] (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק א', מוסד ביאליק ודביר, 1960); הים ביני ובינך; יהוסף כל אשר אשא [הצוואה]; כתיבתך מהודרת; מת אב ומת אלול (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון חלק א', מוסד ביאליק ודביר, 1960 וכן ט' רוזן, **שירת תור הזהב - שמואל הנגיד**, אוניברסיטת תל אביב, 2008)

פיוטים:

ר' אברהם אבן עזרא	כי אשמרה שבת (י' ליון, שירי הקודש של אברהם אבן עזרא , האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 1975, וכן מ' בקשי, שירו לו שיר חדש , ספריית המורה הדתי, ספרות ז, משרד החינוך, תשמ"ב)
ר' אלעזר בירבי קיליר	טל תן לרצות (מחזור לחג הפסח כמנהג אשכנז, וכן א' חזן וי' רוזנסון, דרושה פקודה שקולה - דיוקן ארץ ישראל על פי פיוטיה , הוצאת כרמל, תשע"ה)
ר' אלעזר אזכרי	ידיד נפש (א' חזן, פיוטים וקטעי תפילה מן הסידור , ספריית המורה הדתי, ספרות ב, משרד החינוך, תשל"ט)
ר' אפרים מרגנשבורג	אם אפס רבע הקן (מחזור לימים הנוראים נוסח אשכנז, וכן ש' גולדשמידט, סדר הסליחות: כמנהג פולין ורוב הקהילות בארץ ישראל , מוסד הרב קוק, תשכ"ה)
ר' אשר מזרחי	למולדת שובי רנ"י (א' מזרחי, מעדני מלך , בני ברק, תשע"ב)
ר' דוד בוזגלו	אך כך מולדתי (י' בן שבת, שירת דוד , בר אילן, תשע"ה)
ר' דוד חסין	אוחיל יום יום אשתאה (א' חזן וד' אלבאז, תהילה לדוד , אורות יהדות המגרב, תשנ"ט); אערך מהלל ניבי (א' חזן וד' אלבאז, תהילה לדוד , אורות יהדות המגרב, תשנ"ט, וכן א' חזן, שירו לו זמרו לו , ספריית המורה הדתי, ספרות ו, משרד החינוך, תשמ"מ)
דונש בן לברט	דרור יקרא (ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס , ספר ראשון חלק א', מוסד ביאליק ודביר, 1960)
ינאי	ויהי בחצי הלילה (הגדות של פסח, וכן צ"מ רבינוביץ, פיוטי ר' ינאי לתורה ולמועדים , מוסד ביאליק, תשמ"ה)
ר' יהודה החסיד (מיוחס)	אנעים זמירות [שיר הכבוד] (א' חזן, פיוטים וקטעי תפילה מן הסידור , ספריית המורה הדתי ב, משרד החינוך, תשל"ט)
ר' ישראל נג'ארה	יודוך רעיוני (מ' בקשי, שירו לו שיר חדש , ספריית המורה הדתי, ספרות ז, משרד החינוך, תשמ"ב)
מחבר לא ידוע	אל אדון (סידור התפילה)

ר' משה אבן עזרא

אל נורא עלילה (מחזור לימים נוראים - יום כיפור, וכן מ' בקשי, שירו לו שיר חדש, ספריית המורה הדתי, ספרות ז, משרד החינוך, תשמ"ב)

ר' משה חוצין

מלך גואל ומושיע (מ' בניהו, שירה ופיוט של יהודי בבל בדורות האחרונים, יד בן צבי, תשל"ל)

ר' פרג'י שוואט

ירח יקר מלא (א' חזן, שירי פרג'י שוואט, מכון בן צבי, תשל"ו, וכן א' חזן, שירו לו זמרו לו, ספריית המורה הדתי, ספרות ו, משרד החינוך, תשל"מ)

ר' שלום שבזי

אדון הכל; אהבת הדסה; איילת חן (דיוואן - שבזי, יד בן צבי, 1977, וכן י' טובי, שלום שבזי: שירים, אוניברסיטת תל אביב, 2012)

ר' שלמה אלקבץ

לכה דודי (א' חזן, פיוטים וקטעי תפילה מן הסידור, ספריית המורה הדתי, ספרות ב, משרד החינוך, תשל"ט)

ר' שמואל אבן עבאס

עת שערי רצון (י' רצהבי, לקט פיוטים לימים נוראים, ספריית המורה הדתי, ספרות ג, משרד החינוך, תשל"ט)

ר' שמעון לביא

בר יוחאי (זמירוני שבת, ש"א מרגליות, בר יוחאי, מירון, תשמ"ח, וכן מ' גוטפרב, שיר בר יוחאי, תשנ"ז, וכן ש' אלקים, "הפיוט 'בר יוחאי' לר' שמעון לביא", הגיגי גבעה ב, תשנ"ד, עמ' 127-152)

שירה מודרנית:

יחודו של יוצר:

יש ללמד שיר אחד במסגרת יחידת החובה כפי שמופיע ברשימת היצירות שמפרסם הפיקוח. מומלץ ללמד עוד משירת ביאליק במסגרת ההערכה החלופית. ביאליק קיץ יום חם; גבעולי אשתקד; הכניסיני תחת כנפך; הלילה ארבתי; הקיץ גווע; ואם ישאל המלאך; זריתי לרוח אנחתי; ים הדממה פולט סודות; לא זכיתי באור; לבדי; על השחיטה; צנח לו זלזל; שבת המלכה (השירים, דביר, 2004)

שירים לפי נושאים

יש לבחור שניים מבין ארבעת הנושאים הנבחרים יש ללמד את שיר החובה ושיר נוסף לבחירה.

שואה

איני לאה

ניצול (דיוקן, הקיבוץ המאוחד, 1988)

גולדברג לאה

האמנם עוד יבואו ימים; רשע [מתוך: שיר ארבעה בנים] (שירים ב', ספרית פועלים, 1986)

גלבֿע אמיר
הדר טניה
זך נתן
יעוז-קסט איתמר
ישורון אבות
נבנצל לאה
סומק רוני
פגיס דן
רזאל אהרן
ריבנר טוביה
רייך אשר
שלונסקי אברהם

אדם מול עצמו

אבידן דוד
אביו שלמה
אליהו אלי
אלתרמן נתן
בהר אלמוג
ביטון ארז

נשמת יוסי בן אחותי ברוניה (**שירים**, כרך א', הקיבוץ המאוחד, 1987)
הנה אשיר כמותם (**בארצות החיים**, הקיבוץ המאוחד, 1991)
נגד פרדה (**כל החלב והדבש**, עם עובד 2002 [מהדורה ראשונה 1966])
קרון שיר העוף; שתיקות (**משירי איתמר יעוז-קסט**, עקד, 2001)
איך נקרא (**אבות ישורון - כל שיריו**, הקיבוץ המאוחד וסימן קריאה, 2001)
תסריט; משקל (**למי שאספני**, עקד, 1998)
טרקטורים (**גן עדן לאורז**, זמורה ביתן, 1996)
המסדר; טיוטת הסכם לשילומים; עדות (**כל השירים**, הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, תשנ"ב)
ובקשר לששה מיליון (**שירים מהדף הריק של הסוף**, בר-אילן, 2002)
אחותי; למה עזבתני; שם אמרתי (**ואל מקומו שואף**, ספרית פועלים, 1990)
במשפט (**בשנה השביעית לנדודי**, עקד, 1966)
נדר; סופה (**שירים ד**, ספרית פועלים, 1971)
לרדת לעלות (**ספר האפשרויות**, כתר, 1985)
אחר חצות (**עשב על הסף**, הוצאת ספרים מ. ניומן, 1973); תיקון תדמית (**המראות הצובאות**, הקיבוץ המאוחד, 1976)
מתחת לפני האדמה (**אני ולא מלאך**, הליקון, 2008)
הנה העצים; ירח; עוד חוזר הניגון (**שירים שמכבר**, הקיבוץ המאוחד, 1972)
הערבית שלי אילמת; תשעה באב בירושלים (**צמאון בארות**, עם עובד, 2008)
תקציר שיחה (**ספר הנענע**, עקד, 1979); אלקסקס אולפראן; פיגומים (**תמביסרת ציפור מרוקאית**, הקיבוץ המאוחד, 2009)

נעילה (יפעת ולא משהו אחר, ספריית פועלים, 1982)	בנאי-דרור פרץ
אורן [בתוך: אילנות]; ביום זה; כתנת פסים (שירים ב', ספרית פועלים 1986); שלושה עמדו (שירים ג', ספרית פועלים 1986)	גולדברג לאה
בבוקר (שירה מודרנית, עם עובד, 1990)	גלאטשטיין יעקב
אילה אשלח אותך; על דבר החיים ודבר השיר (שירים, כרך ב', הקיבוץ המאוחד, 1987)	גלבץ אמיר
אני הולך ופוחת (אורי צבי גרינברג - כל כתביו כרך ד', ביאליק, 1991); שיר העוגבר (אורי צבי גרינברג - כל כתביו כרך ח', ביאליק, 1991); שיר נס השיר (משא ונבל, 1953)	גרינברג אורי צבי
אנוש כחציר ימיו; הצייר מצייר; לבדו; תן לי מה שיש לעץ (שירים שונים, הוצאת הקיבוץ המאוחד 1984); כשבדידות אינה פחד (כל החלב והדבש, עם עובד, 2002)	זך נתן
כרכום של שדות; ריח טוב של מרחקים; שני יסודות (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)	זלדה
גלות (ואז בקץ היוחסין, שלהב"ת, 1987)	חקק בלפור
האדם אינו אלא (כל השירים, שוקן תשי"ג)	טשרניחובסקי שאול
גנבו לי את השמיים (באלם קמילה, עצמון, 1977)	יעקב יעקב
אליכם אבי ואמי (עד שהגענו להבנה עם האור, קשב לשירה, 2012)	כהן אליעז
שירה בציבור (מבחר וחדשים, מוסד ביאליק, הקיבוץ המאוחד, 2003)	משעול אגי
אני לא הייתי אחד מששת המליונים (פתוח סגור פתוח, שוקן, 1998); לא כברוש; משלושה או ארבעה (שירים 1948-1962 שוקן, 1977)	עמיחי יהודה
אחלוף על פני; על מדף חיי (אולי זו אהבה, ספרית מעריב, 1989)	עריידי נעים
דו רגל; דפדוף באלבום; המחזור; חוני; חמקה לה ילדותי; פואטיקה קטנה (כל השירים, הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, תשנ"ב)	פגיס דן
מבוקש (סמרטוטים רכים, הקיבוץ המאוחד, 1990)	קוסמן אדמיאל
אתה בודאי זוכר; הצהרה לעתיד (כל השירים עד כה, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה)	רביקוביץ דליה
ברגע הטרם שלי (טבעתי בחלונות, עקד, 1969)	רבקה מרים
אלה שמות; אשה אחת מרוקנית; ושננתם לבניך (שירים באשדודית, אנדלוס, 2003)	שטרית סמי שלום
כתיבת קורות חיים (סוף והתחלה, גוונים, 1996)	שימבורסקה ויסלבה

אדם מול בוראו

אטינגר אסתר

גלבץ אמיר

גרינברג אורי צבי

הר- שפי סיון

זלדה

יעוז-קסט איתמר

ניר אלחנן

עמיחי יהודה

פגיס דן

פנחס-כהן חוה

צייטלין הלל

קוסמן אדמיאל

קוק הרב אברהם יצחק

רבקה מרים

ריבנר טוביה

רימון יוסף צבי

שלונסקי אברהם

תפלה לעניה (לילה ויום, הקיבוץ המאוחד, 2011)

גדולים מעשי אלוהי; הולדת; תפילה כיריעת פלאים (שירים, כרך א', הקיבוץ המאוחד, 1987); ככה כמו שאני הולך; נא אברך אלהי (שירים, כרך ב', הקיבוץ המאוחד, 1987)

עם אלי הנפת, תפילה אחרונה (אורי צבי גרינברג - כל כתביו כרך א', ביאליק, 1991);

מנהרה (שמש שקהלת לא ידע, הקיבוץ המאוחד, 2014)

אי; בשעה מהורהרת זו; לא ארחף בחלל; משירת הסתרים (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)

גילוי וכיסוי (משירי איתמר יעוז-קסט, עקד, 2001)

ופתאום פרש (תחינה על האינטימיות, הקיבוץ המאוחד, 2008)

והיא תהלתך (שירים 1948-1962, שוקן, 1977)

מחבואים (כל השירים, הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, תשנ"ב)

תפילה לאם בטרם שחרית)מסע איילה, הקיבוץ המאוחד, 1994)

רק קו אחד מאורך (ואני תפילתי, ספריית בית אל, 1991)

אינני מתנועע בשעת התפילה (ואני תפילתי, ספריית בית אל, 1991)

לחשי ההויה (אורות הראי"ה, מוסד הרב קוק, תשמ"ה)

במקום היותי (שירי רבקה מרים, כרך ב, כרמל, 2010); בראשית ברא אלהים (כל שירי רבקה מרים, חלק א', כרמל, 2010); גדול גיבור ונורא (אבי ציווני לא למות, כרמל, 2007)

למה עזבתני (ואל מקומו שואף, ספרית פועלים, 1990)

אלי אהבתיך (ילקוט שירים, זמורה-ביתן, 1989)

שיבה (שירים ג, ספרית פועלים, 1971)

חזרה לתוכן

זוגיות

אלתרמן נתן	ניגון עתיק (עיר היונה , הקיבוץ המאוחד, 1978)
ביאליק חיים-נחמן	הכניסיני תחת כנפך (השירים , דביר, 2004)
גולדברג לאה	אם תיתן לי חלקי; ולא היה בינינו אלא זהר [בתוך - שירי אהבה מספר עתיק]; נפרדנו כך [בתוך - שירי אהב"ה] (שירים ב' , ספרית פועלים, 1986)
הר-שפי סיון	איזון עדין (גלות הלית , הקיבוץ המאוחד, 2005)
זך נתן	אהבה של שני אנשים (כל החלב והדבש , עם עובד, 1996); יפיה אינו ידוע (כל השירים ושירים חדשים , הקיבוץ המאוחד, 2008)
זלדה	כאשר היית פה; צל ההר הלבן; שלומי (שירי זלדה , הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)
ט' כרמי	דומם (ט. כרמי- שירים, מבחר 1951-1994 , דביר, 1994)
יונתן נתן	כמו בלדה (שירים בכסות הערב , ידיעות אחרונות, 2004)
עמיחי יהודה	ראי אנחנו שניים מספרים [בתוך מחזור השירים למעלה על העץ אצטרובלים] (שירים 1948-1962 , שוקן, תשל"ז)
פן אלכסנדר	לא אני הוא האיש (אלכסנדר פן, השירים א' , הקיבוץ המאוחד, 2005)
פרייל גבריאלי	פרדה (אספן סתווים , מוסד ביאליק, 1973)
רביקוביץ דליה	גרוויטציה (כל השירים עד כה , הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה)
רחל	בגני נטעתך; פגישה חצי פגישה (כל השירים , הקיבוץ המאוחד, 1995)

סיפורת

יש ללמד מעשה חכמים או סיפור חסידי אחד כפי שמופיע ברשימת היצירות שמפרסם הפיקוח.

מעשי חכמים

מות בניו של ר' מאיר	(מדרש משלי, לא)
ר' מאיר ושלום בית	(ירושלמי סוטה פרק א הלכה טז)
המטרונה ומוסד הנישואין	(בראשית רבה פרשה סח פסקה ד)

בתו של ר' עקיבא והנחש

מכוער

חוני והחרוב

מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין

דמא בן נתינא

היודע אדם את עתו

מרתא בת בייתוס

בריונים

הלל הזקן לומד תורה

ר' חכינאי

האשה מצידן

ר' יוחנן ורייש לקיש

סיפורים חסידיים

אוצר תחת הגשר

עני שמצא אבן טובה

משל מהאינדיק

סיפורים קצרים

יש ללמד **שני** סיפורים קצרים - **אחד** עברי ו**אחד** מתורגם, כפי שמופיע ברשימת היצירות שמפרסם הפיקוח.

סיפור עברי:

איני לאה

אפלפלד אהרן

בארון דבורה

ברזוגו סמי

ברקוביץ יצחק דב

גלבוע שולמית

(שבת קנו, עא)

(תענית כ ע"א-ע"ב)

(תענית כג ע"א)

(בבא קמא נ ע"א)

(קידושין לא ע"א, ירושלמי פאה פרק א הלכה א)

(שבת קנג ע"א)

(גיטין נו ע"א)

(סנהדרין ל"ז ע"א)

(יומא לה ע"ב)

(כתובות סב ע"ב)

(שיר השירים רבה פרשה א פסקה לא)

(בבא מציעא פד, ע"ב)

(גירסת ברסלב - סיפורים נפלאים, ירושלים תרצ"ה)

(גירסת פשיסחא - שמחת ישראל, ירושלים תשי"ח)

(כל סיפורי ר' נחמן מברסלב, מוסד ביאליק וידיעות ספרים, 2014)

(כל סיפורי ר' נחמן מברסלב, מוסד ביאליק וידיעות ספרים, 2014)

עד שיעבור כל המשמר כולו (גיבורי קייץ, הקיבוץ המאוחד, 1991)

המצוד (אדני הנהר, הקיבוץ המאוחד, 1970)

עגונה (פרשיות, מוסד ביאליק, 1951); שברירים (פרשיות, מוסד ביאליק, 1968; ילקוט סיפורים, יחדיו ואגודת הסופרים, 1969)

חיזו בטטה (ילדה שחורה, בבלי, 1990)

כרת (כתבי י.ד. ברקוביץ כרך ראשון, דביר, תשי"ט)

ילדה הולכת לאיבוד (תוכו רצוף אהבה, משכל, ישראל 2005)

הנדל יהודית
יהושע א"ב
ליברכט סביון
מגד אהרן
מטלון רונית
סבתו חיים
עוז עמוס
שבתאי יעקב
שחם נתן
שטיינברג יעקב
שלום עליכם
שמוש אמנון

סיפור מתורגם:

אורוול ג'ורג'
בשביס זינגר יצחק
ג'ויס ג'יימס
מוהם סומרסט
גרסיה מארקס גבריאל
מופסאן גי.דה
מנספילד קתרין

קבר בנים (**אנשים אחרים הם**, ספרית פועלים, 1950; הקיבוץ המאוחד, 2000)
מסע הערב של יתיר (**כל הסיפורים**, הקיבוץ המאוחד, 1993)
פרה על שם וירג'ינה (**צריך סוף לסיפור אהבה**, כתר, 1995)
יד ושם (**ישראל חברים**, הקיבוץ המאוחד, 1963)
אח קטן (**זרים בבית**, הקיבוץ המאוחד, 1992)
אמת מארץ תצמח; שברי לוחות (**אמת מארץ תצמח**, ידיעות אחרונות, 2000)
אבא (**בין חברים**, כתר, 2012); דרך הרוח (**ארצות התן**, כתר, 2009)
הסתלקות; סרוויס צ'כי (**הדוד פרץ ממריא**, הקיבוץ המאוחד, 1985)
אמת של חסד (**דגן ועופרת**, ספרית פועלים, 1948)
העיוורת (**ילקוט סיפורים**, יחדיו, 1981)
שני אנטישמים (**עירם של אנשים קטנים - סיפורים מהמאה העשרים**, ידיעות אחרונות, 2005)
רוח סתיו (**סיפורי סתיו צבעי שלכת**, מודן, 1995)

לירות בפיל (**מתחת לאף שלך**, דביר, 2005)
המפתח (**המפתח**, ספרית פועלים, 1978)
אוולין (**דבלינאים**, הקיבוץ המאוחד, 1971)
המשורר (**גשם - סיפורים נבחרים**, זמורה ביתן, 1991)
אדון זקן מאד עם כנפיים ענקיות (**הסיפור העצוב שלא ייאמן על ארנדיירה התמה וסבתה האכזרית**, שוקן, 1980)
בואטלי; העלמה פרל (**הירושה**, עם עובד, 1977)
הזבוב (**הספרות** כרך א', 1968)

נאבוקוב ולדימיר	רגע של חסד (תריסר רוסי, הקיבוץ המאוחד, 1994)
פו אדגר אלן	הדיוקן הסגלגל (שבעה סיפורי דיוקן, הספריה החדשה / הקיבוץ המאוחד, 2001)
פוקנר ויליאם	ורד לאמילי (ורד לאמילי - מסתורין ואהבה, עקד, 1993)
פינק אידה	אלינה וכשלונה; המחבוא; עשירי למנין (כל הסיפורים, עם עובד, 2004)
צ'כוב אנטון פבלוביץ'	אוכלי לחם חסד; כינורו של רוטשילד (מבחר סיפורי צ'כוב לבתי הספר, טברסקי, 1966)
קפקא פרנץ	לפני שער החוק (גזר הדין וסיפורים אחרים, עם עובד, 1997)
קרבר ריימונד	דבר קטן וטוב (דבר קטן וטוב, כתר, 1986)

יצירות עגנון

יש ללמד אחת עד שלוש מהיצירות הבאות של עגנון.

והיה העקוב למישור (אלו ואלו, שוקן, 1978)
 סיפור פשוט (על כפות המנעול, שוקן, 1978)
 תהלה (עד הנה, שוקן, 1977)

ספרי קריאה

רומנים עבריים:

אלון אמונה	ותכתבו אהובתנו (משכל, 2010); בית על מים רבים (כנרת, זמורה-ביתן, 2016)
אנגלמן ליאור	לא מפסיקים אהבה באמצע (כנרת, זמורה-ביתן, 2014)
אפלפלד אהרן	קאטרינה (כתר, 1996); טמיון (כתר, 1993)
באר חיים	חבלים (עם עובד, 1998)
בקר יורק	יעקב השקרן (עם עובד, 1979)
גוטפרינד אמיר	שואה שלנו (זמורה-ביתן, 2000)

חזרה לתוכן

גור בתיה
דגן אביגדור
הנדל יהודית
לוי פרימו
מאיר יצחק
מגד אהרן
נאמן יעל
סבתו חיים
עמיר אלי
קדר מירה
שמיר משה

רומנים מתורגמים:

אדמס דאגלס
אוסטין ג'ין
אורוול ג'ורג'
אייטמטוב צ'ינגיס
ברברי מוריאל
בשביס-זינגר יצחק
גארי רומן
דה בלזק אונורה
דוסטויבסקי פיודור
דיקנס צ'רלס
המינגוויי ארנסט
וורטון אדית
זינגר ישראל יהושע

אבן תחת אבן (עם עובד, 1998)
ליצני החצר (ספריית פועלים, 1989)
רחוב המדרגות (הקיבוץ המאוחד, 1998)
הזהו אדם (עם עובד, 1988)
אישה אחת (ספריית מעריב, 2010)
מסע באב (עם עובד, 1980); פויגלמן (עם עובד, 1987)
היינו העתיד (אחוזת בית, 2011)
כעפעפי שחר (ידיעות אחרונות, 2004); תיאום כוונות (למשכל בע"מ, 2000)
תרנגול כפרות (עם עובד, 1983)
אחד מאלף (ידיעות ספרים, 2008); שותפי סוד (כתר, 2002)
מלך בשר ודם (ספריית פועלים, 1959)

מדריך הטורפיסט לגלקסיה (כתר, 1979)
גאווה וזעם קדומה (כתר, 200)
1984 (עם עובד, 1971)
והיום איננו כלה (עם עובד, 1994)
אלגנטיות של קיפוד (כתר, 2009)
העבד (עם עובד, 1991)
עפיפונים (עם עובד, 1994)
אבא גוריו (הקיבוץ המאוחד, 1992)
החטא וענשו (ידיעות אחרונות, 2005)
תקוות גדולות (ספריית פועלים, 1983)
הזקן והים (עם עובד, 1982)
בית השמחה (כתר, 2013); עידן התמימות (כתר, 1993)
בית קרנובסקי (עם עובד, 1987)

טולסטוי לב
טולקין ג'ון רונלד רעואל
לנץ זיגפריד
מורנטה אלזה
מלמוד ברנרד
מקיואן איאן
מתיה דלין
סוואן לאוני
ספרן פויר ג'ונתן
פורסטר אדוארד מורגן
קאמי אלבר
קראוס ניקול

מחזות:

יש ללמד מחזה אחד.

איבסן הנריק

דירנמאט פרידריך

סופוקלס

תומר בן-ציון

אנה קרנינה (עם עובד, 1999)
שר הטבעות (זמורה-ביתן מודן, 2004)
אניית המגדלור (כתר, 2009)
אלה תולדות (הקיבוץ המאוחד, 1995)
העוזר (עם עובד, 1975)
כפרה (עם עובד, 2003)
הקפות ביער (עם עובד, 1985)
גלנקיל (עם עובד, 2008)
קרוב להפליא ורועש להחריד (כנרת זמורה ביתן 2007)
מסע להודו (כתר 1981)
הדבר (עם עובד 2001), הזר (עם עובד 1985)
תולדות האהבה (כנרת, זמורה-ביתן 2005)

אויב העם (בית צבי, 1919); בית בובות (אור-עם, 1983)

ביקור הגברת הזקנה (אור-עם, 1983)

אנטיגונה (תרגום שלמה דיקמן: מוסד ביאליק, תשכ"ג; תרגום ט' כרמי: דביר, תש"ל; תרגום אהרן שבתאי: שוקן, 1990; תרגום שמעון בוזגלו: ידיעות אחרונות, 2007)

ילדי הצל (עמיקם, 1963)

תכנית הלימודים להגבר

מבוא

היסוד המארגן של תוכנית ההגבר הוא הנושא. בהתאם לכך, היצירות בתוכנית מאורגנות על פי שלושה נושאי-על ושלושה עשר תת-נושאים:

הפרט - ילדות והתבגרות; הורים וילדים; נשים ונשיות; זוגיות ואהבה; סערת נפש; ארס-פואטיקה;

זהות יהודית וישראלית - אדם מול בוראו; שואה; ארץ ישראל; עלייה;

נושאים אוניברסליים-חברתיים - זמנים מודרניים; 'שקופים'; מלחמה ושלום.

בכל אחד מהנושאים מוצעות יצירות מן הספרות העברית ומן הספרות הכללית, והן ממוינות על פי סוגות. הנושאים שנבחרו נוגעים לעולמם של הלומדים, ועוסקים בשאלות של זהות אישית, מגדרית, דתית ולאומית. ארגון היצירות סביב נושא מאפשר שימת דגש על קשרים בין יצירות, על גישות והתמודדויות שונות עם מגוון שאלות, על תהיות ועל השוואה בין מצבים דומים. כדי שלא לשייך כל יצירה באופן בלעדי לנושא אחד, וכדי לאפשר קריאות מגוונות - נכללה לעתים אותה יצירה בנושאים אחדים. כל מורה יבחר בשלושה תתי-נושאים מתוך התוכנית. בבחירת הנושא יש להביא בחשבון את רלוונטיות התכנים לעולמם של התלמידים ואת מידת התאמתם להתפתחות הקוגניטיבית והנפשית שלהם. בהתאם לטופס המפמ"ר, בכל נושא יש לכלול את הסוגות הבאות: שירה, סיפורים קצרים ולאו נובלות, דרמה ורומנים.

מספר הלומדים במגמות הספרות קטן בדרך כלל. הלמידה בקבוצות קטנות לאורך תקופה בת שנתיים או שלוש יוצרת אינטימיות בין חברי הקבוצה, ומאפשרת למידה משמעותית ושיח מעמיק בנושאים ערכיים, אישיים, חברתיים ולאומיים, מתוך חשיפה לרוחב תרבותי ולהשכלה כללית. כל זאת, תוך שילוב אומנויות הנושקות לספרות כמו אומנות פלסטית, תיאטרון וקולנוע. נדגיש כי אין הכוונה להמרה של יצירה ספרותית ביצירה מתחום אומנותי אחר אלא לשימוש ביצירות אלו לצורך העשרה בלבד. תחום ייחודי נוסף למגמת ספרות הוא המסה והעיון. התלמידים יקראו מסה עיונית אחת בכל נושא ומאמר אחד של ביקורת ספרותית, וכך יכירו את שפת ההגות הפילוסופית ואת שפת המחקר הספרותי.

בפני התלמידים ייחשפו יצירות רבות מסוגות שונות, ובהן יצירות מורכבות מבחינת המבנה ומבחינת המשמעות. טווח הבחירה יאפשר לכל מורה ולכל בית ספר לבנות תוכנית למידה המתאימה להשקפתו החינוכית, ליכולות התלמידים, לנטיית ליבם ולטעמם, ולהתאימה לצורכי ההוראה המשתנים. באפשרות המורים לבחור גם יצירות ונושאים שאינם כלולים ברשימה, באישור הפיקוח.

חלופות בהערכה:

לימודי הספרות ביחידת ההגבר יחולקו בין הערכה חיצונית בהיקף של 70 אחוז מתוכנית הלימודים, לבין הערכה פנימית בהיקף של 30 אחוז מהתוכנית. בהערכה הפנימית יבחר המורה בין סוגים שונים של חלופות. בכל חלופה יהיה מרכיב של תלקיט אנסינים (unseen) רחב או מצומצם. תלקיט האנסינים יכלול טקסטים שהתלמידים יתמודדו עימם לבד, ללא עזרת המורה. העיסוק באנסינים יביא לידי ביטוי את מיומנויות הקריאה הספרותית שהתלמידים רכשו במהלך לימודיהם, ויתרום לחיזוק יכולתם לקריאה עצמאית וביקורתית. בנוסף לתלקיט האנסינים ישנה אפשרות לחלופה שהיא תלקיט כתיבה יוצרת, או עבודת חקר. בתלקיט הכתיבה יביאו התלמידים לידי ביטוי יכולת כתיבה לצד ביטוי אישי של עולמם הפנימי. עבודת החקר, לעומת זאת, תאפשר יותר ביטוי ליכולותיהם האנליטיות של התלמידים. פירוש של החלופות בהערכה ביחידות ההגבר מופיע באתר המפמ"ר. ניתן לבחור חלופות נוספות באישור המפמ"ר.

בחלק של ההערכה החיצונית יוקצו לכל יחידת לימוד, דהיינו: לכל נושא, שלוש שעות שבועיות, ובסך הכול – תשע שעות שבועיות במהלך שלוש שנות הלימוד. בנוסף לכך יוקצו שלוש שעות שבועיות לחלק של ההערכה הפנימית.

התוכנית המוצעת להלן נבנתה מתוך שאיפה שהבוגרים של מגמת ספרות יהיו בעלי ידע, מיומנות ויכולת קריאה עצמאית; שיפתחו חוש טעם וביקורת, שיבחינו באינטר-טקסטואליות, ושידעו להתנסח בכתב ובעל פה ולהביע דעה אישית על הטקסטים שקראו.

ילדות והתבגרות

גביעים מלאים נשאנו

עת עלינו מתוך ילדות כחלה

(דוד פוגל, כל השירים)

הנושא 'ילדות' העסיק את הספרות במשך דורות רבים. בתקופה הרומנטית זכתה הילדות לתשומת לב מיוחדת ונתפסה כתור הזהב של החיים. סופרים ומשוררים רומנטיים התרפקו על נופי הילדות כעל מקומות קסומים והרמוניים. לא אחת הציגו יצירות הספרות את הפרדוקס הרומנטי – שבו הגיבורים ביקשו לחזור לילדותם, אך בה בעת ידעו שלעולם לא ניתן יהיה לחזור על אותן חוויות ראשוניות וחד-פעמיות.

עם התפתחות הפסיכולוגיה המודרנית, הפך היחס של הספרות לילדות מורכב יותר. הספרות הציגה את הילדות בתור תקופה מכוננת בחיי האדם, ומתוך כך קבעה כי חוויות טובות יהיו ערובה לחיי נפש בריאים, בעוד שחוויות שליליות עלולות להשאיר חותם שישבש את המשך חייו של האדם.

הילדות ממשיכה להעסיק את הספרות גם בעידן הפוסט-מודרני, ומשמשת מרחב שבו אפשר עדיין להשמיע רגש אותנטי בלי להישמע נדוש, ואשר ממנו ניתן להשקיף בביקורתיות על עולם המבוגרים.

בכל התקופות הייתה תפיסת הילדות קשורה גם לארס-פואטיקה. אומנים רבים מתארים ביצירותיהם את רגע הולדתם כאומנים ואת געגועיהם לילדות. האומנות מתוארת גם כאמצעי לגישור על פני תהום השכחה.

ביצירות אלו ניתן להבחין גם בתיאורים של סיום הילדות, לעתים כגירוש מגן עדן, הכרוך בגילוי שני הסודות הגדולים שהוסתרו מהילד: סוד החיים – הארוס, וסוד המוות – התנטוס; ולעתים כרגע של הבנה, הארה ויכולת שליטה בחיים.

היצירות הכלולות בנושא זה מציגות את הילדות על פניה השונים: מוקד לגעגוע מחד, מרחב מאיים וטראומתי מאידך, וכן כמקור להשראה אומנותית.

בלימוד נושא זה נתחקה אחר אופייה של הילדות המתוארת, נעקוב אחרי רגעים המתארים את סיום הילדות, נבחן את עמדת המספר ביחס לילדות ונבדוק את הפרספקטיבה שמבעדה הוא מתבונן לעברה: עמדה קרובה ונאיבית, או עמדה מרוחקת, מבוגרת וסנטימנטלית.

שירת ימי הביניים

יהוסף הנגיד

בטרם נסיעה שאלתי (ד' ירדן, **דיוואן שמואל הנגיד**, ירושלים, תשמ"ה. וכן ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, ספר ראשון, חלק א', מוסד ביאליק, ירושלים, תשס"ו)

ר' שמואל הנגיד

כתיבתך מהודרת; יהוסף קח לך ספר (ד' ירדן, **דיוואן שמואל הנגיד**, ירושלים, תשמ"ה. וכן ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, ספר ראשון, חלק א', מוסד ביאליק, ירושלים, תשס"ו)

שירה

אתר תרצה	ילדותי הייתה ספינה (עיר הירח, הקיבוץ המאוחד, 1979)
ביאליק חיים נחמן	אחד אחד ובאין רואה (ח"נ ביאליק, השירים, דביר, 2004)
בר-יוסף חמוטל	מתנה (הבראה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ז)
גרינברג אורי צבי	שיר ילד למשל (אורי צבי גרינברג, כל כתביו, כרך ט', מוסד ביאליק, 1994)
וולך יונה	יונתן (תת הכרה נפתחת כמו מניפה, הקיבוץ המאוחד, 1992)
זלדה	פנאי; בתור הילדות פרי חדש (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, 1985)
מנור דורי	פרימה (בריטון, אחוזת בית, 2005)
משעול אגי	אווזים (ביקור בית, הקיבוץ המאוחד, 2009)
סומק רוני	נקמת הילד המגמגם (גן עדן לאורז, זמורה ביתן, 1976)
עמיחי יהודה	בהיותי ילד (שירים 1948-1962, שוקן, 2002)
פוגל דוד	גביעים מלאים נשאנו (כל השירים, הקיבוץ המאוחד, 1998)
פגיס דן	חמקה לה ילדותי (כל השירים, הקיבוץ המאוחד, 1991)
ראב אסתר	ספיח המיה; שיר לילד קטן (כל השירים, זמורה ביתן, 1994)
רביקוביץ' דליה	כף יד רשעה (אהבת תפוח הזהב, ספרית פועלים, 1959) רקמה מדויקת; בתור להצגה (אהבה אמיתית, הקיבוץ המאוחד, 1987)
	תמונה (כל השירים עד כה, הקיבוץ המאוחד, 1995)

סיפורים קצרים

אלוני ניסים	להיות אופה (הינשוף, ארבעה סיפורים, הקיבוץ המאוחד, 1981)
בארון דבורה	מדנים (פרשיות, מוסד ביאליק, תשכ"ח)
ביאליק חיים נחמן	חוצרה נתביישה; ספיח (הסיפורים, דביר, 2004)
ברטוב חנוך	הנרות הללו (של מי אתה ילד, הקיבוץ המאוחד, 2010)
הופמן יואל	מה רואים בשוק (כריסטוס של דגים, כתר, 1991)

עגנון שמואל יוסף
צ'כוב אנטון
פינק אידה

קרת אתגר
קשניץ מרי לואיזה
קסטל-בלום אורלי
תמוז בנימין

רומנים

אפלפלד אהרן
ברונטה שרלוט
גרוסמן דוד
דיקנס צ'רלס
דה סנט אקסופרי אנטון
לי הרפר
מק'קורט פרנק
מרטל יאן
עוז עמוס
פאדרה פדרונה

מונודרמה, דרמה

וינגרטן איציק

סיפור נאה על סידור תפילתי; צפורי; המטפחת (אלו ואלו, שוקן, 1953)
לישון (מבחר סיפורי צ'כוב, יסוד, 1957)
הגן המפליג למרחקים (כל הסיפורים, עם עובד, 2004)

להטוט כובע (געגועי לקסינג'ר, זמורה ביתן, 1995); עיניים נוצצות (צנורות, זמורה ביתן, 2002)
הילדה השמנה (מגזין סוכות, עיתון הארץ, 26.9.2007)
האות האנגלית בו (רדיקלים חופשיים, כתר, 2002)
אופק (חולות הזהב, הקיבוץ המאוחד, 1984)

תור הפלאות (הקיבוץ המאוחד, 1987)
ג'יין אייר (ידיעות ספרים, 2007)
יש ילדים זיג זג (הקיבוץ המאוחד, 1994)
תקוות גדולות (עופרים, 2001)
הנסיך הקטן (כנרת, 2014)
אל תיגע בזמיר (עם עובד, 2015)
האפר של אנג'לה (מעריב, 1996)
חיי פיי (כנרת, 2003)
פנתר במרתף (כתר, 1995)
אבי, אדוני (ספרית פועלים, 2014)

לרקוד עם אבא (ידיעות אחרונות, 1993)

גרוסמן דוד

גן ריקי (הקיבוץ המאוחד, 2001)

מסה ועיון

סומק רוני

המילים שפעם נתקעו לי בפה, בתוך: מאין נחלתי את שירי (ידיעות אחרונות, 2002)

פוסטמן ניל

אובדן הילדות (ספרית פועלים, 1986)

הורים וילדים

החברה, העולם - תלויים באבהות,
והכול יתמוטט אם הילדים שוב לא
יאהבו את אבותיהם.
(אבא גוריו)

מאז ומעולם הייתה המשפחה זירת ההתרחשויות הדרמטיות ביותר בחייהם של בני האדם. אשר על כן, נושא זה עומד בבסיסן של יצירות ספרותיות רבות ומגוונות. באמצעות יחסיו עם בני משפחתו, ומתוך התבוננות ביחסים שלהם בינם לבין עצמם, מעצב האדם את עולמו הפנימי ואת אופן התייחסותו לאחרים. הקשרים בין בני המשפחה, כמו גם הקונפליקטים הנוצרים ביניהם, מעצבים את אישיותו של האדם ומאפשרים לו לתרגל את הקשרים ואת הקונפליקטים שיחווה בחייו הבוגרים מחוץ למשפחה. צמיחתו במשפחה שהיחסים בה תקינים והיותו אהוב על הוריו ללא תנאי עשויים להגביר את סיכוייו לגדול להיות בוגר בריא בנפשו, בעל ביטחון עצמי ובעל יכולת זוגית והורית. מציאותם של קשרי נכדים וסבים ושל קשרי אחים ייחודית לחברת בני האדם, לכן הבגידה בבן משפחה נתפסת כהפרת טאבו וכחמורה ביותר. על פי רוב, בגידה כזו - "מעשה מביש" בכינוי שהצמידה לה דרומיתא קרוק, מחברת הספר "יסודות הטרגדיה", היא שמהווה את הבסיס לעלילת הטרגדיה. אף על פי כן, כבר בספר בראשית התגלעו מתחים בין אחים, אשר הגיעו עד לכדי רצח הבל בידי קין אחיו. מוסד המשפחה ידע בשנים האחרונות תמורות מפליגות. לצד המשפחה המסורתית, שהקשרים בין בניה הם קשרי דם או קשרי נישואין, ואשר חלוקת התפקידים בה ברורה, נוסדו דפוסים אחרים של חיי משפחה. בחלק מהחברות המערביות הצטמצמה מאוד מציאותן של משפחות בכלל, וברוב המשפחות כיום חלוקת התפקידים שונה ממה שנהוג היה בעבר. הקדמה מאתגרת את עצם קיומה של המשפחה, בהעלותה על נס ערכים כגון מימוש עצמי (אינטלקטואלי ותעסוקתי) ושוויון, ובחירתה לרווחה כלכלית שהוגדרה מחדש. גם אידיאל היופי בעולם בן-ימינו אינו נתפס תמיד כעולה בקנה אחד עם ילודה. לימוד יצירות ספרותיות בנושא זה עשוי לסייע בהתמודדות עם שאלת עצם נחיצותה של המשפחה בעידן המודרני, לבחון את השינויים שהיא עוברת, לגבש תובנות ולעצב עמדות בקרב התלמידים בנוגע לסוגיות אקטואליות.

חזרה לתוכן

שירת ימי הביניים

שמואל הנגיד
ר' אברהם ענתבי
ר' דוד חסין

שירה מודרנית

אביו שלמה
אלתרמן נתן
אתר תרצה
ביאליק חיים נחמן
ביטון ארז
בר-יוסף חמוטל
בר-עוז אברהם
גולדברג לאה
גרינברג אורי צבי
זך נתן
חייק יואב
יונתן נתן
כרמי ט.
לוי-קאפח אביבית
ניצן קרן טל
סומך רוני

יהוסף קח לך ספר; כתיבתך מהודרת; יהוסף, כל אשר אשא; יט לב אביו; שלח יונה מבשרת (ד' ירדן, **דיוואן שמואל הנגיד**, ירושלים, תשמ"ה)
אם חכם לבך בני
אשכילך אורך בני (**ספר תהילה לדוד, קובץ שירתו של רבי דוד חסין**, אורות יהדות המגרב, 1999)

תיקון תדמית (**במראות הצובאות**, הקיבוץ המאוחד, 1976); מהמדבר לדרך ההורים (**שירשי הים**, הקיבוץ המאוחד, 1979)
שיר משמר (**חגיגת קיץ**, הקיבוץ המאוחד, 1965)
אחרית הימים לדקה; שיר הנשמרת (**עיר הירח**, הקיבוץ המאוחד, תשל"ט)
אביו; שירתי (**שירים**, דביר, תשט"ו)
דברי רקע ראשוניים (**ציפור בין יבשות**, הקיבוץ המאוחד, 1990)
בזהירות (**מזון**, כרמל, 2002); מתנה (**הבראה**, הקיבוץ המאוחד, תשס"ד); התפרשות (**השתוות**, הקיבוץ המאוחד, תשע"א)
אמי (**ימים של אהבה**, שקת, תשכ"א)
לתמונת אמא (**שירים א'**, ספרית פועלים, 1986)
שיר בן לכבוד אמא (**כל כתביו**, מוסד ביאליק, 1994)
רגע אחד שקט (**שירים שונים**, הקיבוץ המאוחד, 1984)
שבת יוצאת אל סבתי (**עיגול לפני עיגול**, ספרית פועלים, 1979)
אהבה מאוחרת (**שירים על קו הרכס**, זמורה ביתן, 1988); איש מביט בבנו (**שירים על ספר הישר**, אור-עם, 1988)
בשני קולות (**דבר אחר**, עם עובד, תש"ל)
משנה סדורה (**שיח בין דורי**, בעריכת יצחק יצחקי, משרד החינוך, המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח, תשס"ז)
אחר צהריים וילדה (**דומסטיקה**, עם עובד, 2002)
גן עדן לאורז (**גן עדן לאורז**, זמורה ביתן, 1976)

עמיחי יהודה

פנחס-כהן חוה

רביקוביץ' דליה

רבקה מרים

שמאס אנטון

שקלים אסתר

תומר בן-ציון

סיפורים קצרים

אלמוג רות

בארון דבורה

בירשטיין יוסל

ברדוגו סמי

ברקוביץ י"ד

גיליס שי

זרחי נורית

יהושע א"ב

ליברכט סביון

מגד אהרון

סבתו חיים

סרי דן בניה

עגנון ש"י

ביום שבו נולדה בתי (**שלווה גדולה: שאלות ותשובות**, שוקן, 1980); לאם א-ג (**שירי יהודה עמיחי**, כרך א', שוקן, 2002-2004); והילד איננו (**שעת החסד**, שוקן, 1986)

בקשה; להדהים ולהישכח; תפילה לאם בטרם שחרית (**מסע איילה**, הקיבוץ המאוחד, 1994)
שיחה עם תמונה; כף יד רשעה; רקמה מדויקת (**כל השירים עד כה**, הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, 1995)
כאשר מת אבי (**אבי ציוני לא למות**, כרמל, 2007)
שירים לאבי: כניסת הקדושה (**שירה צעירה**, עקד, 1980)
שרקייה (**שרקייה**, כנרת, זמורה-ביתן, 2006)
נוסח (**על קו המשווה**, עקד, תשכ"ט)

תיקון אמנותי (**תיקון אמנותי**, כתר, 1993)

מדנים (**חוליות**, עם עובד, תשי"ג); תרמית (**פרשיות**, מוסד ביאליק, תש"ס)

קשר דם (**סיפורים רוקדים ברחובות ירושלים**, הקיבוץ המאוחד, 2000)

חיזו בטטה (**ילדה שחורה**, בבל, 1999)

כרת; יום הדין של פייבקה; תלוש (**כתבי י"ד ברקוביץ**, דביר, 1964)

מעשיות דערצליין (**אהבה ומצוות אחרות**, ידיעות אחרונות, 2008)

בור (**משחקי בדידות**, ידיעות אחרונות, 1999)

בתחילת קיץ 1970 (**כל הסיפורים**, הקיבוץ המאוחד, 1993)

מקרה גבול; תפוחים מן המדבר (**תפוחים מן המדבר**, הקיבוץ המאוחד, 1987); פרה על שם וירג'יניה (**צריך סוף לסיפור אהבה**, כתר, 1995)

יד ושם (**ישראל חברים**, הקיבוץ המאוחד, 1963)

שברי לוחות (**אמת מארץ תצמח**, ידיעות אחרונות, 1997)

כוס החיים הירוקה של אמא (**אדם שב אל ביתו**, כתר, 2009)

כיבוד אב (**אלו ואלו**, שוקן, 1998); לבית אבא (**סמוך ונראה**, שוקן, 1998)

עוז עמוס

קארבר ריימונד

קפקא פראנץ

קרת אתגר

שבתאי יעקב

שטיינברג יעקב

נובלות

עגנון ש"י

רומנים

אומרי טגאמלך אברה

אוסטין ג'יין

באר חיים

דה בלזק אונורה

גרוסמן דוד

האדון מארק

הרפר לי

זינגר ישראל יהושע

חאלד חוסייני

יהושע א"ב

כהן אלבר

אבא (**בין חברים**, כתר, 2012); דרך הרוח (**ארצות התן**, עם עובד, 1965)

דבר קטן וטוב (**דבר קטן וטוב**, כתר, 1986)

הגלגול (**רופא כפרי**, עם עובד, 2000)

הבן של ראש המוסד (**צנורות**, עם עובד, 1992); לשבור את החזיר (**געגעועיי לקיסינג'ר**, זמורה ביתן, 1995)

הסתלקות; סרוויס צ'כי (**הדוד פרץ ממריא**, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)

בת הרב (**כל כתבי יעקב שטיינברג**, דביר, 1959)

בדמי ימיה (**על כפות המנעול**, שוקן, 1998)

אסתרי (ידיעות אחרונות, 2008)

גאוה ודעה קדומה (כתר, 2008)

חבלים (עם עובד, 1998)

אבא גוריו (הקיבוץ המאוחד, 1992)

יש ילדים זיגזג (הקיבוץ המאוחד, 2001)

המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה (מחברות לספרות, 2004)

אל תיגע בזמיר (עם עובד, תשכ"ז)

בית קרנובסקי (עם עובד, תשמ"ז)

רודף העפיפונים (מטר, 2004)

המאהב (שוקן, 1981)

הספר אשר לאמי (זמורה ביתן, 2002)

חזרה לתוכן

מגד אהרון	מסע באב (עם עובד, 1980)
מתיה דלין	הילד של פילה (הקיבוץ המאוחד, 2002), הקפות ביער (עם עובד, 2001)
סטיוונק ג'ון	ענבי זעם (ידיעות אחרונות, 2010)
עגנון ש"י	סיפור פשוט (שוקן, תשע"א)
עוז עמוס	סיפור על אהבה וחושך (כתר, 2002)
קראוס ניקול	תולדות האהבה (מחברות לספרות, תשס"ו)
ריזמן יוכבד	ציפור ישנה (עם עובד, 1998)
שילה שרה	שום גמדים לא יבואו (עם עובד, 2005)
שלום עליכם	טוביה החולב (כתר, 2009)
שמוש אמנון	מישל עזרא ספרא ובניו (מסדה, 1978)

מונודרמה

סמל נאווה	אחת זקנה (אדם, תשמ"ז)
ויינגרטן איציק	לרקוד עם אבא (ידיעות אחרונות: ספרי חמד, 1993)

מחזות

איבסן הנריק	ברווז הפרא (ספרא, 2013)
ויליאם טנסי	ביבר הזכוכית (אור-עם, 1975)
לפיד שולמית	רכוש נטוש (אור-עם, תשנ"א)
מילר ארתור	כולם היו בניי (אור-עם, תש"ן); מותו של סוכן (אור-עם, 1986)
שייקספיר וויליאם	המלט (אור-עם, 1973); המלך ליר (אור-עם, 1994)

מסה ועיון

פרום אריך

אהבה בין ההורים לילדים (אמנות האהבה, מחברות לספרות, תשס"א)

רמב"ן

איגרת הרמב"ן, שמע בני מוסר אביר, בתוך: סידור התפילה

נשים ונשיות

חכמות נשים בנתה ביתה

(משלי יד, א)

מקומה של האישה במשפחה, בחברה ובעולם העבודה עבר שינויים מפליגים במהלך המאה העשרים, בייחוד בתרבות המערב. החברה הכירה בזכותה של האישה לשוויון, לריבונות ולהשכלה. שינויים אלה משתקפים אף בהפניית הזרקור לדמות האישה בספרות; שאיפת האישה לאוטונומיה אישית ולשוויון כלכלי הולכת ומקבלת מקום רחב יותר ויותר ביצירות עכשוויות, בייחוד בכתיבתן של נשים סופרות. היצירה הספרותית מתארת את תפקידה המסורתיים של האישה כאם וכרעיה, יחד עם תיאור רצונה לממש את עצמה גם בתחום עבודתה ובחברה.

ביסודו של הדיון על מעמד האישה עומד הוויכוח בדבר ההבדלים בין המינים. יש הנוטים לייחס את ההבדלים להבניה חברתית פטריארכלית, כדבריה של סימון דה בובואר: "אישה אינה נולדת אישה, היא נעשית אישה". לעומתם יש המאמינים שהתביעה המוצדקת לשוויון זכויות בין המינים אינה סותרת את העובדה שישנם הבדלים מהותניים בין גברים ונשים, וכי תפקידה של הספרות הוא לתת ביטוי חופשי ומשוער להבדלים אלו.

היצירות הכלולות בנושא זה מפגישות את התלמיד עם מעגלי החיים השונים של האישה, מילדות לנשיות, תוך בחינה של תחנות מכריעות בחייה: אהבה, אימהות והזדקנות. בתור קוראי ספרות אנו עשויים להסכים עם סטריאוטיפים מגדריים ולהזדהות עימם, או לחילופין - לחשוף אותם, להכיר באינטרסים העומדים מאחוריהם ולפרק את חזותם האוניברסלית.

שירה מקראית

שלמה המלך

אשת חיל מי ימצא (משלי פרק ל"א)

שירת ימי הביניים

אשתו של דונש

היזכור יעלת החן ידידה (ע' פליישר, השירה העברית בספרד ובשלוחותיה, כרך ב', יד יצחק בן צבי, 2010)

רבי יעקב אבוחצירה

את גודל שבח נערה אשריה (א' חזן, השירה העברית בצפון אפריקה, הוצאת מאגנס, ירושלים, תשנ"ה)

אבולעפיה טדרוס

עת הסתיו עבר (ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, כרך ד', מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)

חזרה לתוכן

אבן גבירול שלמה

אלבז רפאל משה

רבי אלעזר מוורמזא

רבי דוד בוזגלו

רבי יהודה הלוי

שירה מודרנית

אהרן רבקה

אלמוג אהרן

אלתרמן נתן

אתר תרצה

ביאליק חיים נחמן

ביטון ארז

גולדברג לאה

הר-שפי סיון

וולך יונה

זלדה

זרחי נורית

יונתן נתן

לוי-קאפח אביבית

מורפורגו רחל

מי זאת כמו שחר; ואת יונה (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, כרך א, מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)

קול ענות גבורה (**אעירה שחר**, הוצאת המחבר)

אשת חיל מי ימצא (י' מייזליש, **שירת הרוקח: פיוטי ר' אלעזר מוורמזא**, ראובן מס, תשנ"ג)

את נפשך תושיעי (י' בן שבת, **שירת דוד**, בר אילן, תשע"ה)

בעלת כשפים (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, חלק א, מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)

אשה מקטמון ג' (**חמש יונות בירושלים**, אלף, 1972)

שיחו לאמי (**הצדעה לישראל; הילטון ירושלים**, ספרית פועלים, תשל"ט)

הזר מקנא לחן רעיתו (**שירים משכבר: שמחת עניים**, הקיבוץ המאוחד, 1972)

גשם הקשב לנשים (**עיר הירח**, הקיבוץ המאוחד, תשל"ט)

עיניה; הולכת את מעמי; לנתיבך הנעלם; העלמה (**שירים**, דביר לעם, תשט"ו)

אלקסס אלפראן; למרגלות הנשים (**ספר הנענע**; עקד, 1979) שיר זוהרה אלפסיה (**מנחה מרוקאית**, עקד, 1976)

אהבתה של תרזה דימון; לתמונת אמא (**מוקדם ומאחר**, ספרית פועלים, 2003) יש רבות כמוני; אם תתן לי חלקי (**שירים**, כרכים א-ב, 1957)

בד בבד (**אנחנו שבקרוב נהיה**, הוצאה עצמית, 2017)

נהרי אליך ילך (**לוח האוהבים**, עמיחי, 1970); מפלצת האיילה (**תת הכרה נפתחת כמו מניפה**, הקיבוץ המאוחד, 2002)

כאשר געגועים; בצל האלה; אשה שהגיעה לזקנה מופלגת; איך להתפלל; ראש לא מסורק (**שירי זלדה**, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)

מרגרט אן (**באה המלכה למלך**, מסדה, 1992)

היתה לה שפת דימויים; גברת הסלעים (**שירים עד כאן**, ספרית פועלים, 1979)

משנה סדורה (יצחק יצחקי, **שיח בין דורי**, משרד החינוך, המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח, תשס"ז)

ואלה דברי רחל (טובה כהן, **עוגב נאלם**, כרמל, 2016)

מתתיהו מרגלית
סרלואי בכל
יהודה עמיחי
פנחס-כהן חוה
פגיס דן
ראב אסתר
רביקוביץ' דליה
רחל
שחר יודית
ש. שפרה

מעשי חכמים

אמי (קלפים לבנים, עקד, תשמ"ג)	
ביוגרפיה (בית בחיק הלילה, אבן חושן, תשע"ג)	
לאם (שירים 1948-1962, שוקן, תשל"ה)	
בקשה; תפילה לאם בטרם שחרית (מסע איילה, הקיבוץ המאוחד, 1994)	
אופליה (שעון הצל, ספרית פועלים, 1959)	
אני תחת האטד; לא אח ואש כיריים; פורטרט של אשה; שירת אישה (כל השירים, זמורה ביתן, 1988)	
בובה ממוכנת; המריונטה; סינדרלה במטבח; עגור (כל השירים עד כה, הקיבוץ המאוחד, 1995)	
אשה; משאלה; במו ידי; אשתו; עקרה (שירת רחל, דבר, תשכ"א)	
בהיר; זו אני מדברת (זו אני מדברת; בכל ומשכל, 2009)	
תהומות (חצבים נרות נשמה, עם עובד, 1987)	
אמא שלום	(בבלי שבת קטז ע"א-ע"ב)
אשתו של רבי חנינא בן דוסא	(בבלי תענית כה ע"א)
אשתו של רבי עקיבא	(בבלי כתובות סב ע"ב)
אשתו של רבי שמעון בן חלפתא	(שמות רבה נב, ג ד"ה ויביאו)
ברוריה אשת רבי מאיר	(בבלי עבודה זרה יז-יח; בבלי עירובין נג ע"ב; ויקרא רבה כ, כח; אבות דרבי נתן נוסח א' יד, טו)
בתו של רבי עקיבא והנחש	(בבלי שבת קנו ע"ב)
ילתא	(בבלי ברכות נא ע"א-ע"ב)

חזרה לתוכן

מעשה באישה אחת בצידון (שיר השירים רבה א, לא)

מעשה ברבי חייא ואשתו (בבלי קידושין פא ע"ב)

מר עוקבא (בבלי כתובות סז ע"ב)

נשים באגדות על קורח (בבלי סנהדרין קט ע"ב-קי ע"א)

סיפורי כלה נאה וחסודה (בבלי כתובות טז ע"ב-יז ע"א)

רב רחומי (בבלי כתובות סב ע"ב)

שיחות ומעשים בענייני נשים (בבלי יבמות סג ע"א)

שלום בית, יריקה בפניו של רב (ויקרא רבה ט, ט)

שרח בת אשר (בבלי סוטה יג ע"א)

סיפורים קצרים

איני לאה חרסינה (גיבורי קיץ, הקיבוץ המאוחד, 1991)

אלישבע מקרה טפל (מקרה טפל ועוד חמישה סיפורים, ספריית משרד הביטחון, 1976)

אלמוג רות הצטמצמות (נשים, כתר, 1986); תיקון אומנותי (תיקון אומנותי, כתר, 1993)

בארון דבורה מדנים; משפחה; פראדל (פרשיות, מוסד ביאליק, תשכ"ח); שברירים; שפרה (פרשיות, מוסד ביאליק, תשי"א)

בורלא יהודה דודה ג'ויה; לונה (כתבים, מסדה, תשכ"ה)

בן יהודה חמדה תחת השקד (סיפורי נשים בנות העלייה הראשונה, משרד הביטחון, תשמ"ד)

ברדצ'בסקי מיכה קלונימוס ונעמי (כל סיפורי מיכה יוסף בן גוריון, בבל, 2001)

ברדוגו סמי חיזו בטטה (ילדה שחורה, בבל, 1999)

בשביס זינגר יצחק המפתח (המפתח, ספרית פועלים, 1978)

גלספל סוזן	חבר מושבעות כמותה (מגדר , גיליון ראשון, 2012)
דה בובאר סימון	גיל המתינות (אישה שבורה , זמורה ביתן, 1984)
הארדי תומאס	ברברה לבית גריב (שבעה סיפורי דיוקן , הקיבוץ המאוחד, 2001)
הנדל יהודית	הסעודה החגיגית של ידידתי ב' (כסף קטן , הקיבוץ המאוחד, 1988)
הראבן שולמית	מלכותה הקצרה של מרגלית עזר (רשות נתונה , אגודת הסופרים ליד מסדה, 1970)
זרחי נורית	מאדאם בובארי מנווה צדק (אמן המסכות , זמורה ביתן, 1993)
טאבוקי אנטוניו	מכתב שיש לכותבו (מיום ליום נעשה מאוחר , זמורה ביתן, 2003)
טביב מרדכי	ולא חזרה דביה (דרך של עפר , עם עובד, תשכ"ט)
כהנא-כרמון עמליה	נעימה ששון כותבת שירים (בכפיפה אחת , הקיבוץ המאוחד, 1966)
ליברכט סביון	דשאים סגולים (סוסים על כביש גהה , ספרית פועלים, 1988); תפוחים מן המדבר (תפוחים מן המדבר , כתר, 1986); מקרה גבול; הגברת עם הקוצים (סינית אני מדברת אליך , כתר, 1992)
פו אדגר אלן	אלאונורה (מעשי הרצח ברחוב מורג ועוד סיפורים , עם עובד, 2008); הדיוקן הסגלגל (שבעה סיפורי דיוקן , הקיבוץ המאוחד, 2001)
שלום עליכם	שני משלוחי מנות (עירם של האנשים הקטנים, ידיעות אחרונות, 2005)
עגנון ש"י	הרופא וגרושתו (על כפות המנעול שוקן, 1952); חכמת נשים (מעצמי אל עצמי , שוקן, 1952); שלוש אחיות (אלו ואלו , שוקן, 1952)
צ'כוב אנטון	הגברת עם הכלבלב (הגברת עם הכלבלב ועוד סיפורים , הקיבוץ המאוחד, 1982); מזלן של נשים (יום הפטרון הקדוש וסיפורים מוקדמים אחרים , כרמל, 2002)
רביקוביץ' דליה	הטריבונל של החופש הגדול (מוות במשפחה , עם עובד, 1982)
שטיינברג יעקב	העיוורת; בת הרב (כל כתבי יעקב שטיינברג , דביר, 1959)
שמי יצחק	העקרה (שישה סיפורים , תרמיל, תשמ"ג)
נובלות	
עגנון ש"י	האדונית והרוכל (סמוך ונראה , שוקן, 1952); אגדת הסופר (אלו ואלו , שוקן, 1952); בדמי ימיה; פרנהיים; פנים אחרות (על כפות המנעול , שוקן, 1952)

רומנים

אוסטין ג'יין	על תבונה ורגישות (סנדיק ספרים, 2014)
אלון אמונה	במופלא ממני (ידיעות אחרונות, 2010)
באק פרל	האדמה הטובה (מזרחי, 1980)
דה בלזק אונורה	אישה בת שלושים (עם עובד, תשנ"א)
ברברי מוריאל	אלגנטיות של קיפוד (כתר, 2009)
ברגמן חדוה	אוויר בצורת נערה (זמורה ביתן, 2015)
ברונטה אמילי	אנקת גבהים (ידיעות אחרונות, 2008)
ברונטה ג'יין	גיין אייר (ידיעות אחרונות, 2007)
גראדה חיים	שבתותיה של אמא (מסדה, 1958)
לנג ג'נג	עץ המשי (עם עובד, 2006)
דה-מורייה דפנה	רבקה (זמורה ביתן, תשמ"ו)
וולף ווירג'יניה	גברת דאלוויי (פן, 2008)
טולסטוי לב ניקוליויץ'	אנה קארנינה (עם עובד, 1999)
לפיד שולמית	גיא אוני (כתר, 1991)
מגן מירה	בשוכבי ובקומי אישה (כתר, 2000)
קיד סו מונק	החיים הסודיים של הדבורים (כנרת, 2004)
מקברייז ג'ייס	צבע המים (כנרת, 1999)
מק'קורט פרנק	האפר של אנג'לה (מעריב, 1997)
סטוקט קתרין	העזרה (מודן, 2009)
עגנון שמואל יוסף	שירה (שוקן, 1971)

חזרה לתוכן

עוז עמוס

פונטנה תאודור

פלובר גוסטב

פרנקל נעמי

רייזמן יוכבד

שילה שרה

שמיר משה

מיכאל שלי (עם עובד, 1983)

אפי בריסט (עם עובד, 1981)

מאדאם בובארי (ספרית פועלים, 1991)

דודי ורעי (עם עובד, תשל"ג)

ציפור ישנה (עם עובד, תשנ"ח)

שום גמדים לא יבואו (עם עובד, 2005)

יונה מחצר זרה (עם עובד, תשל"ד)

מחזות

אוריפידס

איבסן הנריק

אלתרמן נתן

ברכט ברטולד

דירנמאט פרידריך

לורקה פדריקו גרסיה

שו ג'ורג' ברנרד

שייקספיר ויליאם

מדיאה (שוקן, 1983; אור-עם, 1999)

בית בובות (דביר, תש"ג; אור-עם, 1983); האשה מן הים (מרכז ישראלי לדרמה; התאטרון הקאמרי; בית צבי, 1987)

פונדק הרוחות (הקיבוץ המאוחד, תשכ"ג)

אמא קוראז' וילדיה (שלושה מחזות, עם עובד, 1991)

ביקור הגברת הזקנה (אור-עם, תשמ"ג)

בית ברנרדה אלבה (מרכז ישראלי לדרמה; עם עובד, 1988)

פיגמליון (אור-עם, 1984)

אילוף הסוררת (מרכז ישראלי לדרמה; הקיבוץ המאוחד וספרית פועלים, 1971)

מסה ועיון

וולף וירג'יניה

וולף נעמי

סרלואי בכל

חדר משלך (ידיעות אחרונות, 2004)

מיתוס היופי: השימוש בייצוגים של יופי נגד נשים (הקיבוץ המאוחד, 1991)

על הצניעות: בין קדושה לתועבה (מוסף שבת, מקור ראשון, ט' בתשרי תשע"ב)

חזרה לתוכן

זוגיות ואהבה

אומרים, אהבה יש בעולם -

מה זאת אהבה?

(ח"נ ביאליק)

בסיפור הבריאה בספר בראשית נאמר: "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צורת החיים הטבעית לאדם היא חיים בזוגיות. עם זאת, דרכה של אהבת אמת מעולם לא הייתה קלה (ויליאם שייקספיר), ולא פעם נערמים קשיים שונים בדרך למימושה. צרכים רגשיים, הבדלי מעמד, חלומות ואמונות - כל אלה עלולים להתגלות כמכשול. הספרות עוסקת רבות ברגש האהבה, באידיאל האהבה, במימושו או באי-מימושו. בתקופה הרומנטית נתפסה האהבה כאידיאל שלא ניתן למימוש במציאות, ואשר מופיע בשלמותו רק במוות. עם התפתחות הספרות בעידן המודרני, נבחנת האהבה בצורה רציונלית יותר, ומוצגות פניה המורכבות והשלכותיה על נפש האדם. נושא זה מעסיק בני נוער בגיל שלפני היציאה לחיים, במיוחד לאור העיסוק הנרחב באהבה בתרבות המערבית. היצירות הכלולות בנושא זה מציגות תפיסות מגוונות של אהבה: למן האהבה הרומנטית הבלתי מושגת ועד לתפיסות רציונליות, ספקניות ואף אירוניות כלפי רגש זה. במהלך הלימוד יבררו התלמידים לעצמם את האמיתות הרבות שנקשרו לנושא האהבה, ויבחנו מזוויות שונות את הקשר בין אהבה לבין התאהבות, בין אהבה לבין תשוקה ובין אהבה לבין רעות. בתוך כך תתאפשר התבוננות שהיא מעבר לקלישאות, לתיאורים חיצוניים ולאידאליזציות, שבהם נתקלים לא אחת בני נוער החשופים לתקשורת הפופולרית - התבוננות שעשויה לתרום להם בעת שיידרשו לקבל החלטות בעתיד.

שירת ימי הביניים

אשתו של דונש

רבי יהודה הלוי

מנדיל אבי זמרה

היזכור יעלת החן ידידה (ע' פליישר, **השירה העברית בספרד ובשלוחותיה**, כרך ב', הוצאת בן צבי, ירושלים, תש"ע)

עפרה תכבס; שלום לצביה נערה (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)

מה זה דמות דודך; מה לך יפהפיה; מאת אחותך הן כתוב (א' חזן, **השירה העברית בצפון אפריקה**, הוצאת מאגנס, ירושלים, תשע"ה)

שירה מודרנית

אלתרמן נתן

ביאליק חיים נחמן

בן שמחון מירי

בנאי פרץ דרור

גולדברג לאה

וד אבוא אל ספך; לבדך (כוכבים בחוץ, הקיבוץ המאוחד, 1999)

הכניסיני תחת כנפך; לנתיבך הנעלם (השירים, דביר, 2004)

מוזר איך שניים (מענינת לא מענינת, הקיבוץ המאוחד, 1983)

שיכורים מאהבה (שנות ה-90 בעיקר, ספרית פועלים, 1996)

סונט ט' מחלוני וגם מחלונך; נפרדנו כך; אהבתה של תרזה דימון; אם תתן לי (מקדם ומאחר, ספרית פועלים, 1978)

חזרה לתוכן

מפלצת האיילה (תת הכרה נפתחת כמו מניפה, הקיבוץ המאוחד, 1992)	וולך יונה
שיר ערב; כשצלצלת רעד קולך (שירים שונים, הקיבוץ המאוחד, 1984) אהבה של שני אנשים; יופיה אינו ידוע; שיר לאוהבים הנבונים (כל החלב והדבש, עם עובד, 1986)	זך נתן
כאשר היית פה (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, 1985)	זלדה
עטור מצחך (שירים כרך א', הקיבוץ המאוחד, 1987)	חלפי אברהם
גולה גלות (מקלעת השמש, הקיבוץ המאוחד, 2002)	חלפי רחל
דומם (ט. כרמי - שירים, מבחר 1951-1994, דביר, 1994)	כרמי ט.
עגודל האהבה (דבר בלתי נראה, פרדס, 2015)	עברון-ועקנין לי
אנבל-לי (אילן מצל בגיא, תרגם ז' ז'בוטינסקי, המסדר ע"ש ז'בוטינסקי, 2005)	פו אדגר אלן
לא אני הוא האיש (אלכסנדר פן, השירים א', הקיבוץ המאוחד, 2005)	פן אלכסנדר
פרידה (אספן סתווים, מוסד ביאליק, 1973)	פרייל גבריאלי
גרוויטציה (כל השירים עד כה, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה)	רביקוביץ' דליה
סיפורים קצרים	
לא עלינו (חצי חלון, חצי מראה, משכל, ידיעות אחרונות, 2016)	אנדר מוני
כריתות; עגונה; פראדל (פרשיות, מוסד ביאליק, תשכ"ח)	בארון דבורה
ברברה לבית גריב (שבעה סיפורי דיוקן, הספריה החדשה / הקיבוץ המאוחד, 2001)	הארדי תומאס
מלכה (אהבה ומצוות אחרות, ידיעות אחרונות, 2008)	וישנה טלי
פנים אחרות, הרופא וגרושתו (על כפות המנעול, שוקן, תשכ"ח); פרנהיים (עד הנה, שוקן, תשכ"ז)	עגנון ש"י
הדיוקן הסגלגל (שבעה סיפורי דיוקן, הקיבוץ המאוחד, 2001)	פו אדגר אלן
ורד לאמילי (ורד לאמילי - מסתורין ואהבה, עקד, 1993)	פוקנר ויליאם

צוויג סטפן

מכתבה של אלמונית (**לילה מופלא**, זמורה ביתן, 1984)

שמי יצחק

העקרה (**שישה סיפורים**, תרמיל, 1983)

רומנים

אוסטין ג'ין

גאוה ודעה קדומה (כתר, 2008)

אלון אמונה

ותכתבו: אהובתנו (משכל, 2010)

אנגלמן ליאור

לא מפסיקים אהבה באמצע (זמורה ביתן, 2014)

ברונטה שרלוט

ג'ין אייר (ידיעות ספרים, 2007)

ברונטה אמילי

אנקת גבהים (משכל, 2008)

גארי רומן

עפיפונים (עם עובד, 1994)

גרוסמן דוד

יש ילדים זיג זג (הקיבוץ המאוחד, 1994)

וורטון אדית

בית השמחה (כתר, 2013)

טולסטוי לב ניקולייץ'

אנה קארנינה (עם עובד, 1999)

לפיד שולמית

גיא אוני (כתר, 1982)

גרסיה מארקס גבריאל

מאה שנים של בדידות (עם עובד, 1972)

עגנון ש"י

סיפור פשוט (**על כפות המנעול**, שוקן, 1998)

פלובר גוסטב

מאדאם בובארי (הספריה החדשה, 1991)

קדר מירה

אחד מאלף (ידיעות אחרונות, 2008)

שלו מאיר

כימים אחדים (עם עובד, 1994)

נובלות

עגנון ש"י

מחזות

איבסן הנריק

אנסקי ש.

דינמאט פרידריך

לורקה פרדיקו גרסיה

שייקספיר ויליאם

מסה ועיון

סלר אליהו

פרום אריך

שלו מאיר

שלי פרסי ביש

בדמי ימיה; פנים אחרות (**על כפות המנעול**, שוקן, 1998); שבועת אמונים (**עד הנה**, שוקן, 1998)

בית בובות (אור-עם, 1983); **הזה גאבלר** (אור-עם, 1983)

הדיבוק (אור-עם, 1983)

ביקור הגברת הזקנה (אור-עם, 1983)

חתונת הדמים (עם עובד, 1988); **שמונה מחזות** (חרגול, 2008)

חלום ליל קיץ (ספרית פועלים, 1988); **מהומה רבה על לא דבר** (דביר, 1988); **רומיאו ויוליה** (הקיבוץ המאוחד, 2003)

קונטרס החסד (**מכתב מאליהו**, הוועד להפצת כתבי הגרא"א דסלר זצ"ל, 1978)

האם אהבה היא אמנות; תורת האהבה (**אמנות האהבה**, זמורה, 2001)

הנימפה מצפת (**בעיקר על אהבה**, עם עובד, 1994)

על אהבה (**מבחר מסות אנגליות**, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ב)

חזרה לתוכן

סערת נפש

כל אדם יש לו שגיון משלו,
אבל הגדול שבכל השגיגות הוא, לדעתי,
כשאין לאדם שום שגיון.
(זורבה היווני)

אנשים סעורי נפש היו מאז ומעולם מוקד של משיכה וסקרנות. בשל חריגותם מן המוסכמות הם מציבים אתגר בפני האדם, והופכים את הנורמטיבי והמקובל למוטל בספק. המפגש עם דמויות אלו מעורר שאלות לגבי המושג 'שפיות': היכן עובר הגבול בין שיגעון לשפיות, ובאילו מקרים תוגדר החריגה בתור מחלת נפש? לשאלות אלו לרוב אין תשובה חד משמעית. דומה שקו הגבול חמקמק, ושאזור הדמדומים אינו מוגדר לגמרי. השאלות הופכות לנוקבות במיוחד לאור העובדה שמאז ומעולם נחשבו רבים מאנשי הרוח, מהאמנים ומהמוכיחים בשער לחולי נפש. "אוויל הנביא ומשוגע איש הרוח", נאמר בנבואת הושע, כשיקוף של תודעת העם זחוח הדעת, ושל דברי ההמון זחוח הלב. פעמים רבות, אותם שנחשבו למשוגעים התגלו בחלוף הזמן כאלה שקראו את הכתובת על הקיר וראו את המציאות נכוחה, בניגוד למלעזים עליהם. גם כיום הם מתגלים בתור פורצי דרך בתחומם, ובתור אלו שהעזו למרוד בחברה ובשליטתה על האדם. יש בכך כדי להצביע לא רק על יחסיותה של השפיות, אלא גם על הדיכוי החברתי אשר התיוג של אדם כ"משוגע" הוא מאמצעיו הבולטים והמאיימים ביותר. הדיון בנושא זה במגמת הספרות יאפשר לתלמידים מפגש עם גדולי רוח בלתי שגורתיים, שהעזו לגעת בעולמות נסתרים ופנימיים, ותרגמו את מצוקותיהם, פחדיהם ותנודותיהם הנפשיות לאומנות.

שירת ימי הביניים

ר' שלמה אבן גבירול
אני האיש אשר שנס אזורו, נפש אשר עלו שאוניה (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, ספר ראשון, חלק ב', מוסד ביאליק, ירושלים, תשט"ו)

שירה מודרנית

גלאס איתן	בהפסקת עשר (אני סימון נחמיאס, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה 1995)
וולך יונה	יש לי במה בראש, מפלצת האיילה, פחדים (תת הכרה נפתחת כמו מניפה, הקיבוץ המאוחד, 2002); תשלח לי שקט (שירים אחרונים, ספרים, 2007)
זלדה	השכנה הרעה; כלה נעלסה; שני יסודות (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)
חלפי רחל	הלבד (שוליים, הקיבוץ המאוחד, 2014)

ניר אלחנן

סרלואי בכל

קוסמן אדמיאל

ראב אסתר

רביקוביץ' דליה

ריץ' אדריאן

סיפורים חסידיים

ר' נחמן

סיפורים קצרים

אנדר מוני

בארון דבורה

בניה-סרי דן

ברדיצ'בסקי מיכה יוסף

בשביס-זינגר יצחק

סלינגר ג'יי.די.

פוקנר ויליאם

פינק אידה

צ'כוב אנטון

איתנים שיר ז' (מי שנפלה עליו מפולת, ריתמוס, 2014)

תודה לאל (בית בחיק הלילה, אבן חושן, תשע"ג)

מבוקש (סמרטוטים רכים, הקיבוץ המאוחד, 1990)

אוכלי הורדים; המטרף; צל הקיקיון (כל השירים; זמורה ביתן, 1994)

בובה ממוכנת; כישופים (כל השירים עד כה; הקיבוץ המאוחד)

סהרורי הגגות (אני יכולה לטעום את בדיל השמיים - שירים, תל-אביב)

מעשה בהינדיק; התבואה (כל סיפורי ר' נחמן מברסלב, מוסד ביאליק, בית - יצירה עברית וידיעות ספרים, 2014)

וטהרה (חצי חלון, חצי מראה, משכל, ידיעות אחרונות, 2016)

שפרה (פרשיות, מוסד ביאליק, תשכ"ח)

סיר הפסח של אמא (אשנב לספרות, מעלות, התשנ"ה, עמ' 103-106)

קלונימוס ונעמי (כל כתבי מ"י בן גריון, דביר, תש"ד)

המפתח (המפתח, ספרית פועלים, 1978)

יום מושלם לדגי בננה (תשעה סיפורים, מחברות לספרות, 2005)

ורד לאמילי (ורד לאמילי - מסתורין ואהבה: סיפורים מטובי הסופרים בעולם, גוונים, 1993, מבחרת: סיפורים קצרים עבריים ואחרים בלוויית מבואות ופתחים לדיון, כתר, 1991)

המשוגע; זושה העליזה (כל הסיפורים, עם עובד, 2004)

לישון (מבחר סיפורי צ'כוב לבתי הספר התיכוניים, יסוד, 1957)

חזרה לתוכן

רומנים

גארי רומן	עפיפונים (עם עובד, 1983)
גולדברג לאה	והוא האור (הקיבוץ המאוחד, 2005)
המאירי אביגדור	השגעון הגדול (דביר, 1989)
עגבון ש"י	סיפור פשוט (על כפות המנעול, שוקן, 1998)
עוז עמוס	מיכאל שלי (כתר, 2008); סיפור על אהבה וחושך (כתר, 2002)
קנטי אליאס	סנוורים (זמורה ביתן, 1979)
ריס ג'ין	ים סרגסו הרחב (כתר, 2012)
שלו מאיר	הדבר היה ככה (עם עובד, 2009)

מחזות

אנ-סקי ש"ז	הדיבוק (אור-עם, תשס"ו, 2005)
וויליאמס טנסי	ביבר הזכוכית (אור-עם, 1982)
שייקספיר ויליאם	המלט (תרגום: א' שלונסקי, ספרית פועלים ומפעלי נייר חדרה, 1971, המלט נסיך דנמרק תרגום: ט' כרמי, דביר, 1990); מקבת (תרגום: א' ברוידא, שוקן, 1954; כל כתבי שיקספיר כרך ה', ידיעות אחרונות, 1962)

מסה ועיון

יובל יורם	הרוח בוחרת באהבה (סערת נפש, קשת, 2001, פרק 17)
כרמון מאיר	המשוגע בראי החברה (שגעון מחפש משמעות, דיונון, 2013)
שוהם שלמה גיורא	טירוף, סטייה ויצירה (האוניברסיטה המשודרת, משרד הביטחון, 2002)

אני מבקש מהם לקחת שיר / ולהחזיק אותו מול האור
 כמו שקופית צבעונית / או להצמיד אוזן לכוורת שלו...
 (בילי קולינס)

יוצרים רבים מתארים את התהליך ואת הלך הנפש של כתיבת יצירה ספרותית. הטקסט מגולל תהליך מורכב זה וממחיש אותו בדרכים שונות, החל בחציבה, דרך לכידת ניצוץ (ביאליק) וכלה ב'מציאת באר חלב באמצע עיר' (לסקלי).

"הדף הריק עומד ריק ולא אומר לך במה להתחיל. דף לבן זה בעצם קיר אטום מסויד. בלי דלת ובלי חלון. [...] יושב. מקשקש על הדף. מקמט. זורק לסל. מקשקש. צורות. פרחים. משולשים. מעוינים. בית עם ארובה. חתול קירח. מקמט, זורק". כך מעיד עמוס עוז על תהליך הכתיבה³.

בנושא זה נתמקד בשלוש סוגיות מרכזיות: יחסי מציאות ואומנות; יחסי יוצר ויצירה; יחסי מחבר וקורא - כפי שהן עולות מתוך יצירות ספרות, מתוך וידויים של יוצרים, ומתוך מאמרים של יוצרי ספרות וחוקריה.

סוגיית 'מציאות ואומנות' נעסוק בשאלות כגון: מהי תכלית האומנות? מהן התפיסות השונות לגבי הקשרים שבין המציאות לבין האומנות? בסוגיית 'יוצר ויצירה' נעסוק בשאלות הנוגעות לעצם תהליך כתיבת היצירה ובשאלת הכאב והשחרור הכרוכים בכך. נבחן את נושא החשיפה האישית, את מחירה ואת דרכי ההתמודדות של היוצר עימה, וכן נעסוק במקורות היצירה. כמו כן תעלה השאלה, האם כתיבה ספרותית היא כורח או בחירה. בסוגיית 'מחבר וקורא' נעסוק בקיומו ובמשמעותו של טקסט כפרשנות של הקורא, במעמדו של היוצר ובתהליך התקבלותה של היצירה אצל קהל הקוראים.

שירת ימי הביניים

אלחריזי רבי יהודה	כללי השיר (י' יהלום ונ' קצומטה, ספר תחכמוני או מחברות הימן האזרחי , מכון בן צבי, תש"ע)
ר' דוד חסין	אשירה לה' כי גמל עליי (א' חזן), השירה העברית בצפון אפריקה , הוצאת מאגנס, ירושלים, תשנ"ה)
ר' משה בוג'אנח	מקור זמרה בלבי תחנתו (א' חזן), פיוטי רבי משה בוג'אנח איש טריפולי , בן צבי, ירושלים, תשמ"ט)
ר' שלמה אבן גבירול	אני השר והשיר לי לעבד (ח' שירמן), השירה העברית בספרד ובפרובאנס , ספר ראשון חלק א', מוסד ביאליק, ירושלים, תשט"ו)

שירה מודרנית

אלתרמן נתן	עוד חוזר הניגון; ירח; איגרת; הנה העצים (שירים שמכבר , הקיבוץ המאוחד, 1972)
ביאליק חיים נחמן	אחרי מותי; ואם ישאל המלאך; חלפה על פני שירתי; הברכה; לא זכיתי באור מן ההפקר (כל כתבי חיים נחמן ביאליק , דביר, 1959)

3 עמוס עוז, **מתחילים סיפור**, כתר, ירושלים, 1996, עמ' 8

גלבֿע אמיר	על דבר החיים ודבר השיר (כל השירים, כרך ב; הקיבוץ המאוחד, 1987); לפני שנתיים שלוש קראתי בעיתון (הכל הולך: רישומים יומניים בעונה מאוחרת, קשב לשירה, 2006)
גרינברג אורי צבי	שיר נס השיר (כל כתביו, כרך ט, מוסד ביאליק)
וולך יונה	שיר (תת הכרה נפתחת כמו מניפה, הקיבוץ המאוחד, 1992)
זך נתן	במה להמתיק ימים; ציפור שניה; כשבדידות אינה פחד; השיר הנכון (כל החלב והדבש, עם עובד, 2002)
זלדה	ריח טוב של מרחקים (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)
חלפי אברהם	תמיד השיר; השיר עשוי דיו (שירים, הקיבוץ המאוחד, 1988)
חלפי אברהם	שיר על התוכי יוסי (מול כוכבים ועפר, הקיבוץ המאוחד, 1962)
חלפי רחל	לרגע עצמתי עיני; בפנים בפנים (מקלעת השמש, הקיבוץ המאוחד, 2002)
ט.כרמי	מוות וחיים, נופים; חץ (שירים: מבחר 1951-1994, דביר, 1994)
טשרניחובסקי שאול	יום זה ילד בו שיר (טשרניחובסקי: שירים, עם עובד, 1990)
לסקלי חזי	שירה חייבת לעמוד ולדבר (העכברים ולאה גולדברג, הליקון-ביתן, 1992)
משעול אגי	ערב ספרותי (מבחר וחדשים, מוסד ביאליק והקיבוץ המאוחד, 2003)
ניצן טל	אחר צהריים וילדה (דומסטיקה, עם עובד, 2002)
עוזר יוסף	ברייל לאמונה (מאה שנים מאה יוצרים, בימת קדם לספרות, 1999); יש קרע (שם ומלכות, עקד, 1990)
פגיס דן	למשאל ספרותי; בגוש השיש (כל השירים, הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, 1995)
קולינס בילי	מבוא לשירה (חוצה ברגל את האטלנטי, כרמל, 2008)
רביקוביץ' דליה	פרנסה; אתה בוודאי זוכר (כל השירים עד כה, הקיבוץ המאוחד, 1995)
רחל	ספר שירי; ניב; התשמע קולי (שירת רחל, דבר, תשכ"א)
שימבורסקה ויסלבה	אחדים אוהבים שירה (סוף והתחלה, גוונים, 1996)

סיפורים קצרים

בורחס חורחה לואיס

ביאליק חיים נחמן

גיליס שי

הארדי תומס

יהושע א"ב

ישעיהו קורן

כהנא כרמון עמליה

עגנון ש"י

פו אדגר אלן

פיילי גרייס

קפקא פרנץ

קרת אתגר

רומנים

אקסל מונטה

ויילד אוסקר

מגד אהרן

סאראמגו ז'וז'ה

ערד מאיה

קראוס ניקול

שייפר אן מרי ובארוז אנני

היוצר; הכל ולא כלום; בורחס ואני **(גן השבילים המתפצלים, הקיבוץ המאוחד, 1978)**

ספיח פרק א' **(כל כתבי חיים נחמן ביאליק, דביר, 1959; פרויקט בן יהודה, אינטרנט)**

מעשיות דערציילין **(אהבה ומצוות אחרות, ידיעות ספרים, 2008)**

ברברה **(שבעה סיפורי דיוקן, הספריה החדשה / הקיבוץ המאוחד, 2001)**

שתיקה הולכת ונמשכת של משורר **(מול היערות, הקיבוץ המאוחד, 1968)**

שעה ביום **(שתי כפות ידיים ומילה, הספריה החדשה, 2013)**

נעימה ששון כותבת שירים **(בכפיפה אחת, ספרית פועלים, 1966)**

עם ליבי **(אלו ואלו, שוקן, 1953)**

הדיוקן הסגלגל **(שבעה סיפורי דיוקן, הספריה החדשה / הקיבוץ המאוחד, 2001)**

שיחה עם אבי **(האנשים הכחולים - סיפורים צפון-אמריקאיים בני זמננו, הקיבוץ המאוחד, 1997)**

אומן התענית **(סיפורים, שוקן, 1964)**

סיפור מנצח **(פתאום דפיקה בדלת, זמורה ביתן, 2010)**

מגילת סן מיקלה **(עם עובד, 1973)**

תמונתו של דוריאן גריי **(אור-עם, 1978; פן, 2006)**

החי על המת **(עם עובד, 1982)**

מסע הפיל **(הספריה החדשה, 2010)**

אמן הסיפור הקצר **(חרגול, 2009)**

תולדות האהבה **(מחברות לספרות, 2005)**

מועדון גרנזי לספרות ולפאי קליפות תפודים **(מטר, 2009)**

חזרה לתוכן

דרמה

איבסן הנריק	אלוף הבונים (המרכז הישראלי לדרמה, 1987)
ברנרד שו ג'ורג'	פיגמליון (אור-עם, 1983)
פירנדלו לואיג'י	שש נפשות מחפשות מחבר (המרכז הישראלי לדרמה, 1984)
צ'קוב אנטון	בת השחף (ארבעה מחזות, עם עובד, 1969)

מסה ועיון

באר חיים	צייד האפיפניות (מאין נחלתי את שירי, בעריכת רות קרטון-בלום, ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2004)
ביאליק חיים נחמן	גילוי וכיסוי בלשון (פרוייקט בן יהודה, אינטרנט)
גרוסמן דויד	ספרים שקראו אותי (מאין נחלתי את שירי, בעריכת רות קרטון-בלום, ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2003)
ישורון אבות	השיר הוא גוף עטוף נשמה (חדרים, גיליון מספר 6, אביב 1987)
משעול אגי	הרווח בין החתלתול למלאך (מאין נחלתי את שירי, בעריכת רות קרטון-בלום, ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2002)
סומק רוני	המילים שפעם נתקעו לי בפה (מאין נחלתי את שירי, בעריכת רות קרטון-בלום, ידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2005)
עגנון שמואל יוסף	עם קבלת פרס נובל 1966 (מעצמי אל עצמי, שוקן; פניני נובל: מבחר נאומים של כלות וחתני פרס נובל לספרות, עורכת ש' אלמוג, אוניברסיטת חיפה, 2007)
עוז עמוס	אבל מה בעצם היה כאן לפני המפץ הגדול? (מתחילים סיפור, כתר, 1996)

אדם מול בוראו

בְּצֵאתִי לְקֶרְאָתָךְ / לְקֶרְאָתִי מְצֵאתִיךְ

(רבי יהודה הלוי)

יחידה זו כוללת יצירות ספרותיות העוסקות ביחסים שבין אדם לבוראו, ומשקפות את המורכבות שביחסים אלו. יש יצירות המציגות אמונה תמימה ויש המציגות שאלות, התחבטויות וספקות ביחס אליה. יש המציגות גיבורים שכלתניים, שדבקותם באה לידי ביטוי בלימוד ובהקפדה על ההלכה, ויש המציגות גיבורים החווים את האלוקים דרך ניגון, ריקוד והתבודדות. יש שגיבוריהם חשים יראה בשל קטנותם אל מול גדלותו של הבורא, ויש החווים אהבה וקרבה אליו עד כדי התמזגות עמו. היצירות מייצגות תקופות שונות ודרכי ביטוי מגוונות להבעת היחסים בין האדם לבוראו: עולמם הדתי של חז"ל כפי שהוא משתקף במעשי חכמים, שירת הקודש של משוררים מימי הביניים, וסיפורים קצרים ושירים מן העיירה היהודית במאה התשע עשרה, הממחישים את הווי בית המדרש, את ההשכלה ואת התחייה. כמו כן, מוצגים רומנים, סיפורים ושירים מודרניים, המבטאים את לבטיו ואת תחושותיו של המאמין בעולם החדש. מקום מיוחד הוקדש ליוצרים בני המאה העשרים ואחת, המגלים נתיבים חדשים אל האמונה ומייצרים ספרות עשירה ורעננה של שירה ופרוזה. ביצירות אלו מושם דגש על חווית התפילה ועל החיבור האישי אל הקדוש-ברוך-הוא. בצד היצירות העבריות נכללו גם יצירות מתורגמות מספרות העולם, שמהן משתקף עיסוק בשאלות של חיפוש משמעות, פשר החיים ומקומו של האדם בעולם. הדיון בשאלות של אמונה במסגרת מגמת ספרות הוא בעל ערך ייחודי. בניגוד לספרי הגות ומחקר, שבהם מוצגות התפיסות הפילוסופיות בצורה ישירה, ביצירה הספרותית מוצגות השקפות העולם באמצעות החיים. אלה הינם לעולם חידתיים, ומשאירים שובל של סימני שאלה באשר למשמעותם. על הקורא לעקוב אחר דרכי עיצוב העלילה, הדמויות והסביבה, לגלות את השקפת העולם העולה מהן ולבחון עד כמה היא רלוונטית להוויה האמונית שלו.

שירת ימי הביניים

ראה היום (ח' שירמן), השירה העברית בספרד ובפרובאנס , ספר ראשון חלק א', מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב); אלי ביום חילי לך אוחילה (ד' ירדן, דיואן שמואל הנגיד , ירושלים, תשמ"ה)	ר' שמואל הנגיד
מה תפחדי נפשי; שאלוני שעפי; שחי לאל; שחר אבקשך; שחרתיך בכל שחרי; שפל רוח (ח' שירמן), השירה העברית בספרד ובפרובאנס , ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)	ר' שלמה אבן גבירול
יונת אלם רחוקים (ח' שירמן), השירה העברית בספרד ובפרובאנס , ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב); בכל לבי אמת; ידעתי בטרם תיצרני;	ר' משה אבן עזרא
י-ה אנה אמצאך; יחידה שחרי; ייטב בעיניך; יעירוני בשמך רעיוני; ישנה בחיק ילדות; לקראת מקור חיי (ח' שירמן), השירה העברית בספרד ובפרובאנס , ספר ראשון חלק ב', מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)	ר' יהודה הלוי
אבני יקר; אגדלך (שירי הקודש של אברהם אבן עזרא , האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 1975)	ר' אברהם אבן עזרא
ידיד נפש (פיוטים וקטעי תפילה מן הסידור , משרד החינוך והתרבות, תשל"ט)	ר' אלעזר אזיכרי

חזרה לתוכן

ר' ישראל נג'ארה

שירה מודרנית

אבידן דוד

איזקסון מירון

אלירז ישראל

אלתרמן נתן

ביאליק חיים נחמן

ביטון ארז

גלבץ אמיר

גרינברג אורי צבי

הלקין שמעון

הרניק רעיה

הר-שפי סיון

זך נתן

זלדה

חסון עמיחי

יעוז-קסט איתמר

כהן אליעז

אנא אלך מרוחק; ידי תקצר למצוא כופר (ט' בארי, **ישראל נג'ארה - שירים**, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב, תשע"ה)

לרדת לעלות (**אדמלה**, ידיעות אחרונות, 2001)

הנחת תפלין (**מבחר ושירים חדשים**, הקיבוץ המאוחד, 2007)

בשבח הדברים החולפים (**בשבח הדברים החולפים**, הקיבוץ המאוחד, 2010)

ירח (**שירים שמכבר**, הקיבוץ המאוחד, 1972)

ואם ישאל המלאך; לבדי; לפני ארון הספרים (**השירים**, דביר, 2004)

דברי רקע ראשוניים (**ציפור בין יבשות**, הקיבוץ המאוחד, 1990)

אני מתפלל מתוך הלב סידור (**רציתי לכתוב שפתי ישנים**, עם עובד, 1968); גדולים מעשי אלוהי (**כל השירים**, כרך א, הקיבוץ המאוחד, 1987)

הנגה הגדול; תפילה אחרונה; עם אלי הנפח (**צבי גרינברג: כל כתביו**, ביאליק, 1991); קדיש של רבי לוי יצחק מברדיצ'ב (**בקץ הדרכים**, מוסד ביאליק, 1990)

לפני פלאיך (**שירים תרע"ז**, מוסד ביאליק, תשל"ז)

הלוך אלך בגיא צלמוות (**שירים לגוני**, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ג)

מנהרה (**שמש שקהלת לא ידע**, הקיבוץ המאוחד, 2014)

אני שומע משהו נופל; כי האדם עץ השדה; רגע אחד שקט בבקשה (**כל השירים ושירים חדשים**, הקיבוץ המאוחד, 2008)

אורנים נדהמי שמש; בלילה ההוא; הלומת געגועים לעולם הזה; הפוגה; לא ארחף בחלל; מהיכל להיכל; על העבודות; רצון מסוכסך שיכור; קידוש; שני יסודות (**שירי זלדה**, הקיבוץ המאוחד, 1985)

חוני המעגל (**מדבר עם הבית**, אבן, 2015)

גילוי וכיסוי (**משירי איתמר יעוז-קסט**, עקד, 2001); עולמות; קשירה (**שבעה סימני קשירה**, עקד, 1994)

שמע אדוני; תפילה לנהג בכביש המנהרות (**שמע אדוני**, אבן חושן, 2004)

חזרה לתוכן

למדן יצחק	אנוש כי יתפלל (כל שירי יצחק למדן , מוסד ביאליק, 1973)
ניר אלחנן	ופתאום פרש (תחינה על האינטימיות , הקיבוץ המאוחד, 2008); כי תבוא אלי בשני יצריך; קריאת הקללות; תביא איזה חידוש; מי שנפלה; השבת יורדת על טליה (מי שנפלה עליו מפולת , הקיבוץ המאוחד, 2014)
עמיחי יהודה	והיא תהלתך; אל מלא רחמים; אלוהים מרחם על ילדי הגן (שירים 1948-1962 , שוקן, 1977); אליהם מתחלפים, התפילות נשארות לעד; פצצת הזמן היהודית (פתוח סגור פתוח , שוקן, 1998)
פגיס דן	במעבדה; דפדוף באלבום; הנסיעה; הפורטרט (כל השירים , הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, 1991)
פדיה חביבה	שיר כח (מוצא הנפש , הקיבוץ המאוחד, 2002)
פלאי פנחס	אלוהים ואדם באנציקלופדיה (אילן מהופך שורשיו בשמים , ספרית פועלים, 1979)
פנחס-כהן חוה	בקשה; קריעה; תפילה לאם בטרם שחרית (מסע איילה , הקיבוץ המאוחד, 1994)
פצ'ניק נחום	תפילין בוקר (סוס האמונה , כתר, 2007)
פרייל גבריאלי	אדם מול תמונת עולמו; מחוץ למעגל הזמן (זמן ונוף , מוסד ביאליק, 1972)
צייטלין הלל	רק קו אחד מאורך (ואני תפילתי , ספריית בית אל, 1991)
קוסמן אדמיאל	פגישה, איני מתנועע בשעת תפילה (בגדי נסיר , כתר, 1988); הגענו לאלוהים; הו השכל הפועל הסיבה הראשונה; פתק בכתל (הגענו לאלוהים , הקיבוץ המאוחד, 1998)
קוק הרב אברהם יצחק	לחשי ההווה; שיר מרובע (אורות הראי"ה , מוסד הרב קוק, תשמ"ה)
רבקה מרים	במקום הייתי; בראשית ברא אלוהים (כל שירי רבקה מרים , כרמל, 2010); גדול גיבור ונורא (אבי ציוני לא למות , כרמל, 2007)
ריבנר טוביה	למה עזבתי (ואל מקומו שואף , ספרית פועלים, 1990)
רימון יוסף צבי	אלי, אהבתיך (ילקוט שירים , זמורה ביתן, 1989)
שלונסקי אברהם	שיבה; קראתי אליך; תפילה (שירים , כרך ב', ספרית פועלים, 1971)
שמוש אמנון	וידוי הגדול (דיוואן ספרדי , מסדה, 1981); פרוכת (עלי היגיון בכנור , ספרית פועלים, 1984)
שקרג'י נועה	דברים שאין להם שיעור (קרבת מקום , ידיעות אחרונות, 2011)
תומר בן-ציון	נוסח (על קו המשווה , עקד, תשכ"ט)

מעשי חכמים

אלישע בן אבויה	(ירושלמי חגיגה פרק ב הלכה א)
חוני המעגל	(בבלי תענית כג ע"א)
מעשה במרים בת תנחום	(איכה רבה א, נ [מהדורת בובר, תשל"ג])
נחש בליל הכלולות	(בבלי שבת קנו ע"ב)
רבי חייא שונה בשוק	(בבלי מועד קטן טז ע"ב)
תנורו של עכנאי	(בבלי בבא מציעא נט ע"ב)

סיפורים חסידיים

ר' נחמן מברסלב מעשה מאבדת בת מלך; מעשה בטוחן (בתוך: מרק צבי [עורך], כל סיפורי ר' נחמן מברסלב, מוסד ביאליק, ידיעות ספרים, 2014)

סיפורים קצרים

אברמוביץ שלום יעקב	עגלתו של תוספות יום טוב (כל כתבי מנדלי מוכר ספרים, דביר, תשי"ח)
אנסקי שרי	סלט, אוכל (כתר, 2003)
ברקוביץ יוסף דב	יום הדין של פייבקה; כרת; תלוש (כתבי י.ד. ברקוביץ, דביר, תשי"א-תשכ"א)
סבתו חיים	שברי לוחות; אמת מארץ תצמח (אמת מארץ תצמח, ידיעות אחרונות, 2001)
עגנון ש"י	ולא ניכשל; שלוש אחיות; שני זוגות (אלו ואלו, שוקן, 1950); לבית אבא; עם כניסת היום (סמוך ונראה, שוקן, 1950)
פרץ י.ל.	מנורת החנוכה (ספר המועדים, כרך ה', דביר, תשי"ד)
קרבר ריימונד	דבר קטן וטוב; קתדרלה (דבר קטן וטוב, כתר, 1986)
רבינוביץ' אלכסנדר	קדיש יתום (קדיש יתום, 1994)
זיסקינד	

שבתאי יעקב
שמיר משה

רומנים

אלון אמונה
אנגלמן ליאור
אפלפלד אהרן
באר חיים
בר יוסף יהושע
בשביס-זינגר יצחק
דוסטויבסקי פיודור
מגד אהרן
סבתו חיים
סטיינברג מילטון
שלום עליכם
פראנקל ויקטור
קאמי אלבר
קדר מירה

הסתלקות (הדוד פרץ ממריא, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)
על סוסו בשבת (הסיפור הישראלי במבחר חדש, ש. זק ושות', תשכ"ב)

במופלא ממני (כנרת זמורה ביתן, 2012)
לא מפסיקים אהבה באמצע (זמורה ביתן, 2014)
טמיון; קאטרינה; תור הפלאות (הקיבוץ המאוחד, 1978)
עת הזמיר (עם עובד, 1987); אל מקום שהרוח הולך (עם עובד, 2010)
עיר קסומה (קיבוץ המאוחד, 1987)
העבד (עם עובד, 2002)
החטא ועונשו (ידיעות אחרונות, 1995)
מסע באב (עם עובד, 1980)
תיאום כוונות (ידיעות אחרונות, 1999); כעפעפי שחר (ידיעות אחרונות, 2005)
כעלה נידף (ידיעות אחרונות, 2015)
טְבִיָּה החולב (כתר, 2009)
האדם מחפש משמעות (דביר, 1970)
הדבר (עם עובד, 2001); הזר (עם עובד, 1985)
אחד מאלף (ידיעות אחרונות, 2008)

חזרה לתוכן

מחזות

אנ-סקי ש"ז

הדיבוק (אור-עם, 2005)

בקט סמואל

מחכים לגודו (אדם, 1985)

לרנר מוטי

חבלי משיח (אור-עם, 2009)

מסה ועיון

ניר אלחנן

אם רץ לבך, רוח וקודש בחיי היום-יום (ידיעות אחרונות, 2011)

מגן זאב

דמיין: על ג'ון לבון ואהבה (תכלת 8, סתיו תש"ס)

סולובייצ'יק יוסף דב

איש האמונה הבודד (מוסד הרב קוק, 1992)

שרלו יובל

בין משכן לעגל, התחדשות דתית מול רפורמה ועזיבת ה' (ראובן מס, 2000)

נדרתי הנדר לזכור את הכל

לזכור ודבר לא לשכוח

(אברהם שלונסקי)

בתקופת השואה נחשפו באורח קיצוני התהומות שאליהן עלול לצלול האדם, אך גם הפסגות שאליהן הוא עשוי להעפיל. לנוכח הסבל והאכזריות הקיצוניים, הסתבר ש"אפשר ליטול מן האדם את הכול חוץ מדבר אחד: את האחרונה שבחירותיו אנוש - לבחור את עמדתו במערכת נסיבות מסוימות, לבור את דרכו. ותמיד היו הזדמנויות לבחירה" (ויקטור פראנקל).

לפיכך מציבה השואה דילמות קיומיות ורלוונטיות ממדרגה ראשונה בכל מקום ובכל זמן, ומהווה לאורך השנים אבן בוחן משמעותית. דילמות רבות משתקפות - הן ביצירות ספרות שהשואה נוכחת בהן באופן מרכזי, והן ביצירות שבהן השואה נמצאת ברקע בלבד. שאלת הגבול שבין המותר והאסור במאבק להישרדות, שאלת קיומם של גבולות לשיפוט הזולת, ודילמות אישיות וחברתיות של זהות ושייכות הן דוגמאות לכך. בנוסף, מעוררות יצירות אלו שאלות בנוגע למושגי יסוד כגון ילדות, גבורה ומהות האדם. ההתמודדות עם סוגיית האמונה באלוקים בשואה ובעקבותיה, היחס לקיום מצוות בתנאים בלתי אפשריים והזיקה ליהדות בכלל, מוצאים גם הם את ביטויים בספרות השואה.

ואולם, ייצוגה של השואה בספרות מעורר גם קשיים. הפילוסוף תיאודור אדורנו כתב ב-1949 ש"לכתוב שירה אחרי אושוויץ זו ברבריות". היה בדבריו כדי להביע אי-אמון באומנות נוכח כישלונה הבוגדני אל מול הברבריות, פקפוק לגבי יכולתה להיחלץ מתפקידה כמפיקת עונג, ותחושה שהשואה איננה ניתנת לייצוג באמצעות מילים בשל אוזלת ידה של השפה. בערוב ימיו חזר בו אדורנו מן הנחרצות של אמירתו, וטען שהסבל זכאי לייצוג כשם שהמעונה זכאי לצרוח.

אך האם כל 'ספרות שואה' היא לגיטימית? האם יש מקום להבחנה בין 'אמת' לבין 'דיוף'? מה הופך 'שיר שואה' לטוב או לרע? כתיבה אומנותית על השואה מהווה אתגר ייחודי מכיוון שקיימת סתירה בין ההכרח להיות נאמן למציאות ההיסטורית ולעובדותיה, לבין המחויבות לתביעותיה האסתטיות של האומנות.

הוראת יצירות ספרות בנושא זה מחייבת עיסוק בשאלות אלה, תוך עמידה על התחבולות הספרותיות שבאמצעותן מתמודד היוצר עם הקשיים שהועלו. זוהי הזדמנות טובה לדון במאפייניה של יצירת אומנות ראויה לעומת כזו שאינה אלא 'קישט' המעורר ריגוש זול.

היותנו ניצבים על סיפם של דורות ללא עדים מטילה על הספרות את תפקיד שימור הזיכרון.

על אף הכשלים הרובצים לפתחם של היוצר הכותב על השואה ושל הקורא - הן הלומד והן המלמד יצירות אלה, הרי שככל שנתרחק בזמן מן השואה, כן נלך ונזדקק לתיווכים מעולם היצירה והאמנות. מכאן נחיצותה של הוראת ספרות השואה אחרי (ובעקבות) אושוויץ.

שירה מוזרנית

אודן ויסטן היו	בלוז פליטים (אנתולוגיה אנגלית, שוקן, 1972)
בסר יעקב	כאשר גרשוני לראשונה (חורף אלף תשע מאות ארבעים ו... עקד, 1965)

4 (פראנקל, ויקטור. האדם מחפש משמעות, דביר 1970, עמ' 85-86)

גרינברג אורי צבי

גלב'ע אמיר

הדר טניה

ויזלטיר מאיר

יעוז-קסט איתמר

משעול אגי

נבנצל לאה

סויצ'נסקה אנה

עמיחי יהודה

פגיס דן

רבקה מרים

רזאל אהרן

שימבורסקה ויסלבה

סיפורים קצרים

אפלפלד אהרן

בורובסקי תדיאוש

הראבן שולמית

ויזל אלי

ליברכט סביון

אל גבעת הגוויות בשלג; הקבר ביער; מחזה שבת קודש בשמים (רחובות הנהר, שוקן, 1951; כל כתבי אורי צבי גרינברג, כרך ו', מוסד ביאליק)

יצחק, נשמת יוסי בן-אחותי ברוניה, ר' ישראל בעל-שם-טוב על בורות החמר (אמיר גלבע שירים, הקיבוץ המאוחד, 1987)

הנה אשיר כמותם (בארצות החיים, הקיבוץ המאוחד, 1991)

אבא ואמא הלכו לקולנוע (קיצור שנות הששים, הקיבוץ המאוחד, 1984)

שיר העוף; קרון (משירי איתמר יעוז-קסט, עקד, 2001)

אתם חושבים שאני כבר ישנה; עדיין את ניצבת שם; רק את והנגר יודעים; תיבת הדואר ניצבה (ביקור בית, הקיבוץ המאוחד, 2009)

?או!, תסריט (למי שאספני, עקד)

שני תפוחי אדמה (אחרי מהפכות רבות - מבחר מן השירה הפולנית שאחרי 1945, כרמל 2000)

אחרי אושויץ אין תיאולוגיה; פצצת הזמן היהודית (פתוח, סגור, פתוח, שוקן, 1998)

אירופה מאוחר; עדות אחרת (כל השירים, הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, תשנ"ב)

כתונתי הצהובה (כתונתי הצהובה, עקד, 1966)

ארוחת בוקר אצל סבתי (שירים מהדף הריק של הסוף, בר אילן, 2002)

כל מקרה; תצלומי הראשון של היטלר (שלהי המאה, קשב לשירה, 2011)

ברטה (עשן, עכשיו, 1962); מצוד; קיטי (בגיא הפורה, שוקן, 1963)

גבירותי ורבותי אל תאי הגזים בבקשה (פרידה ממריה, עם עובד, 1996)

העד (בזידות, עם עובד, 1980)

יום כיפור (בין השמשות, ידיעות אחרונות, 2004)

חגיגת האירוסין של חיותה (תפוחים מן המדבר, כתר, 1986); ילדת התותים (סינית אני מדברת אליך, כתר, 1992); כריתה (סוסים על

כביש גהה, כתר, 1992)

פינק אידה	העשירי למניין; ז'אן כריסטוף; זושה העליזה (כל הסיפורים, עם עובד, 2004)
קרת אתגר	צפירה (צינורות, עם עובד, 1992); נעליים (געגועי לקסינג'ר, זמורה ביתן, 1994)

רומנים

אלון אמונה	בית על מים רבים (כנרת, זמורה-ביתן, 2016)
אפלפלד אהרן	קאטרינה (כתר); תור הפלאות (הקיבוץ המאוחד, 1987)
בקר יורק	יעקב השקרן (עם עובד, 1993)
גוטפרינד אמיר	שואה שלנו (זמורה ביתן, 2000)
גרוסמן דוד	עיין ערך: אהבה (הקיבוץ המאוחד, 2005)
גריי מרטין	בשם כל בני ביתי (חמד, 1977)
דגן אביגדור	ליצני החצר (ספרית פועלים, 1989)
דינור יחיאל (ק. צטניק)	השעון (הקיבוץ המאוחד, 1989)
זבאלד וינפריד גיאורג	אוסטרליץ (כתר, 2006)
לב אלאונורה	סוג מסוים של יתמות (עם עובד, 1989)
לוי פרימו	הזהו אדם (עם עובד, 1988)
מורנטה אלזה	אלה תולדות (הקיבוץ המאוחד, 1995)
סמל נאווה	צחוק של עכברוש (ידיעות אחרונות, 2001)
ספרן-פויר ג'ונתן	הכל מואר (כנרת זמורה ביתן, 2003)
פאלאדה הנס	לבד בברלין (טל-מאי ומשכל, 2010)
קרטס אימרה	ללא גורל (עם עובד, 2008)

חזרה לתוכן

מחזות

גולדברג לאה

סובול יהושע

עמיחי יהודה

תומר בן-ציון

בעלת הארמון (ספרית פועלים)

גטו (אור-עם, 1984)

פעמונים ורכבות **(פעמונים ורכבות: תסכיתים ומחזות, שוקן, 1968)**

ילדי הצל (עמיקם, 1963)

מסה ועיון

אפלפלד אהרן

הנדל יהודית

יהושע א"ב

לוי פרימו

ליכטנשטיין הרב אהרן

סולוביצ'יק הרב יוסף-דב

פראנקל ויקטור

הפרודות היקרות; עדות; על הרגשה אחת מנחה ונמשכת **(מסות בגוף ראשון, הספרייה הציונית, ירושלים תשל"ט)**

ליד כפרים שקטים (הקיבוץ המאוחד, 1988)

השואה - צומת דרכים **(בזכות הנורמליות, שוקן, 1984)**

הזהו אדם (עם עובד, 1988)

עמו אנוכי בצרה - אתגרי השואה **(באור פניך יהלכון, ידיעות אחרונות, 2012)**

קול דודי דופק **(איש האמונה, מוסד הרב קוק, 1982)**

האדם מחפש משמעות (דביר, 1970)

ארץ ישראל

ציון תמתי, ציון חמדתי לך נפשי מרחוק הומיה

(מנחם מנדל דוליצקי)

ארץ ישראל וההווה הארץ-ישראלית הן נושא מרכזי בספרות העברית לדורותיה. יצירות הספרות שנכתבו עד לשלהי המאה התשע עשרה ביטאו את הכיסופים והגעגועים לציון. יצירות אלה מייצגות בדרך כלל גישה סנטימנטלית, המתארת את "הארץ החמה היפה" אשר בה "ינווה האביב לעולמים" (ח.נ. ביאליק) ואשר מקדמת את פניהם של העומדים בשעריה באהבה. במהלך המאה העשרים, עם הגידול הניכר בהיקף העליות לארץ, נכתבו יצירות המתארות את חוויית המפגש הראשוני עם הארץ ואת ההיאחזות בה מנקודות מבט מורכבות יותר: יש המבטאות בהתפעמות ובהתרוממות רוח את התחדשות חיי העם בארץ, ויש המתארות את כאבי המפגש הראשוני עם הארץ ואת קשיי ההתמודדות היומיומית בה. במרכזן מופיעים לא פעם ייאוש, אכזבה, שיברון החלום והקושי להתערות בחברה הישראלית. לכך מתלווה לא אחת 'כאב שתי המולדות' - המתח שבין נקודת המוצא הגיאוגרפית של היוצר, על נופיה ותרבותה, לבין נופי הארץ החדשים והתרבות העברית המתחדשת.

עם הקמת מדינת ישראל, החל נושא המלחמות והשכול למלא תפקיד מרכזי בספרות העברית, ויצירות הספרות העלו דיונים עקרוניים בדבר 'מגש הכסף' - המחיר הכבד שהחיים במדינה גובים מבניה.

יצירות הספרות שנכתבו בנושא ארץ ישראל בדורות האחרונים מתמקדות בסוגיות הזהות של היחיד ושל החברה במדינת ישראל, כמו למשל הקשר בין זהות 'יהודית' לבין זהות 'ישראלית'; המחויבות לקולקטיב הישראלי אל מול הרצון למימוש עצמי; אידיאל 'כור ההיתוך' מול מציאות רב-תרבותית, מתחים אידיאולוגיים בין-דוריים או בין-עדתיים, יחסי יהודים וערבים ועוד.

ירושלים היא נושא בפני עצמו ביצירות רבות, והיחס אליה משקף אף הוא את התמורות שעברו על החברה הישראלית - מעיר 'כלילת יופי' לעיר מורכבת שבה מעורבים יחד החדש והישן, הנשגב והחולי, המיסטי והמציאותי. יצירות אחדות מתארות עיר 'שחברה לה יחדיו' המייצגת קונצנזוס לאומי, ואילו אחרות מתארות עיר שסועה בין מעמדות חברתיים שונים, מגזרים ודתות.

הדיון בנושאים אלה במסגרת מגמת ספרות הינו בעל ערך ייחודי. נושאים פוליטיים ואידיאולוגיים הנוגעים בחיים המורכבים במדינת ישראל והעשויים להיות שנויים במחלוקת, נבחנים דרך הפריזמה של היצירה הספרותית. בחינה זו מחייבת את הלומד להיפתח להשקפות עולם שונות, ולפתח יכולות של קשב, סובלנות והכלה כלפי האחר, מבלי לוותר על המחויבות הערכית ועל השקפות העולם שעליהן חונך.

שירת ימי הביניים

רבי יהודה הלוי	הבא מבול, יפה נוף, לבי במזרח, לך נפשי בטוחה או חרדה, ציון הלא תשאלי (ח' שירמן), השירה העברית בספרד ובפרובאנס , מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)
פנחס פריכה	דרך בעולתם באוספם מגרנותם (א' חזן ו' רוזנסון), דרושה, פקודה, שקולה - דיוקן ארץ ישראל בפיטויה , כרמל, ירושלים; וכן ש' אליצור, פיוטי רבי פינחס הכהן , האיגוד העולמי למדעי היהדות, ירושלים, תשס"ד)

שלום שבזי

פעמי הרימה יה (א' חזן, **השירה העברית בצפון אפריקה**, מאגנס, ירושלים, תשנ"ה); אינמה המשי דגלי המוני (**שלום שבזי - שירים**, אוניברסיטת תל אביב)

שירה מודרנית

אדף שמעון

שדרות (המונולוג של איקרוס, גוונים, 1997)

אלפי יוסי

חלום ציוני של אבי (כוח משיכה - שירים 1977-2013, ספרית פועלים, 2013)

אלתרמן נתן

עץ הזית; הנה תמו יום קרב וערכו (שירים שמכבר, הקיבוץ המאוחד, 1999); מגש הכסף (הטור השביעי, כרך א', עם עובד, 1948)

בהר אלמוג

הערבית שלי אילמת (צמאון בארות, עם עובד, 2008)

אל הציפור; ברכת עם (שירים, תשמ"ג-תש"ן)

ביאליק חיים נחמן

אל הציפור; ברכת עם (שירים, תשמ"ג-תש"ן)

ביטון ארז

אלקססס אולפראן (ספר הנענע, עקד, 1979); דברי רקע ראשוניים; פיגומים; שיר זוהרה אלפסיה (ציפור בין יבשות, הקיבוץ המאוחד, 1990)

בן הראש מואיז

עליתי לארץ ישראל (לחם החלום, ירון גולן, 2000); חד (קצרה הדרך, מובן, 2014)

בת מרים יוכבד

ארץ ישראל (שירים, ספרית פועלים, 1963)

גולדברג לאה

ארן; תל אביב 1935; בהרי ירושלים (מוקדם ומאחר, ספרית פועלים, 2003); התרנים על גגות הבתים (שירי לאה גולדברג, ספרית פועלים, 1973)

גורי חיים

חשבון עובר (השירים, כרך ב', הקיבוץ המאוחד, 1998); עיר פצע (תנועה למגע, הקיבוץ המאוחד, תשכ"ח)

גלבע אמיר

היינו כחוזרים אל החלום (כל השירים א', הקיבוץ המאוחד, 1994), ואחי שותק; שיר בבוקר בבוקר (כחלים ואדמים, הקיבוץ המאוחד, 1994)

גלעד זרובבל

הזית (נהר ירוק, הקיבוץ המאוחד, 1955)

גרינברג אורי צבי

כְּמִתְכַּנֶּת מוֹלַדְתִּי (אורי צבי גרינברג: כל כתביו, כרך ב', מוסד ביאליק, 1990); רק זה שאהב; ציונים; באזני ילד אספר (ספר הקטרוג והאמונה, כרך ג', מוסד ביאליק, 1991)

גרנות אלעזר

אבן ירושלמית בהר (בפעמון הזה, ספרית פועלים, תש"ל)

הרניק רעיה

שירי התשה 1970 (שירים לגוני, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ג)

זלדה

מקום של אש (שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)

חסון עמיחי
חקק בלפור
חקק הרצל
טשרניחובסקי שאול
יונתן נתן
יעקב יעקב
כהן אליעז
מאנגר איציץ
סיון אריה
עמיחי יהודה

פגיס דן
פן אלכסנדר
פנחס-כהן חוה
פרייל גבריאל
קרני יהודה
ראב אסתר
רביקוביץ דליה
רחל
רייך אשר
רימון יוסף צבי
שטרן נח
שלום שטרית סמי
שלונסקי אברהם

נסיעה (**מדבר עם הבית**, אבן, 2015)
אבא עולה לארץ ישראל; גלות (**ואז בקץ היוחסין**, שלהב"ת ירושלם, תשמ"ז); אבני מקום (**מצב החומר מצב הרוח**, שלהב"ת ירושלם, 1998)
מבט לחומות ירושלים (**זריחה בין הזמנים**, שלהב"ת ירושלם, 2003); ואין לי פותר (**הזמן הגנוז**, שלהב"ת ירושלם, 2003)
הוי ארצי מולדתי; האדם אינו אלא; אומרים ישנה ארץ [שני נוסחים]; ראי אדמה (**שירי שאול טשרניחובסקי**, דביר, תשכ"ח)
חולמים עליך; מצבה (**שירים בכסות הערב**, ידיעות אחרונות, תשס"ב)
גנבו לי את השמים (**באלם קמילה**, עצמון, 1976)
שלג, תפילה לנהג בכביש המנהרות (**שמע אדו-ני**, אבן חושן, 2004);
שנים התפלשתי בעפר נכרי (משירי טווס הזהב, כרמל, 1995); עץ הזית 2002 (**מבחר וחדשים**, מוסד ביאליק והקיבוץ המאוחד, 2003)
עפר מארץ ישראל; מוות; חיים; לשון (**כף הקלע**, הקיבוץ המאוחד, 1989); לחיות בארץ ישראל (**לחיות בארץ ישראל**, עם עובד, 1984)
אהבת הארץ; מעין אחרית הימים (**שלווה גדולה**, שוקן, 1980); יהודים בארץ ישראל (**ולא על מנת לזכור**, שוקן, 1975); שירי ארץ ציון
ירושלים, שיר טו (**מאחורי כל זה מסתתר אושר גדול**, שוקן, תשל"ז)
עיר התמיד (**כל השירים**, הקיבוץ המאוחד ומוסד ביאליק, 1999)
עדיין לא (**מבחר שירים**, הקיבוץ המאוחד, 2005)
ארץ (**מסע איילה**, הקיבוץ המאוחד, 1994)
מוסיקה של סתיו ירושלמי (**אספן סתווים**, מוסד ביאליק, 1993)
על סלעי יהודה; ערב (**בשעריך מולדת**, אחיעבר, תרצ"ה)
לבי עם טלליך מולדת; אורני הכרמל (**כל השירים**, זמורה ביתן, 1988)
הסיוט הזה (**כל השירים עד כה**, הקיבוץ המאוחד, 1995); סביב לירושלים (**אהבת תפוח הזהב**, ספרית פועלים, 1959)
הוי ארצי הורתי (**שירת רחל**, דבר, תשכ"א)
תעודה (**סדר השירים**, ספרית פועלים, 1986); אבנים (**להפך**, הקיבוץ המאוחד, 2006)
אהבתי סלעי ארצי (**שירים**, מסדה, תשל"ג)
ריחות (**בין ערפלים**, הקיבוץ המאוחד ואגודת הסופרים העברים, 1973)
בדרך לעין חרוד (**שירים באשדודית**, אנדלוס, 2003)
ירעאל (**אבני גויל**, ספרית פועלים, 1971); עמל (**בגלגל**, דבר, תרפ"ז)

מעשי חכמים

המשיח נולד ביום החורבן	(ירושלמי ברכות ב, ד (ה ע"א))
הפרה רצה לבבל	(ירושלמי מעשר שני ה, ב (נו ע"א))
חוני ישן בימי גלות בבל	(ירושלמי תענית ג, י (סו ע"ד))
בחירת מקום בית המקדש	(תנחומא קדושים י; ילקוט שמעוני דברים לג, רמז תתקנ"ז; בראשית רבה כב, ד)
ריב קין והבל	(בראשית רבה כב, ד)

סיפורים קצרים

אלוני נסים	להיות אופה (הינשוף, הקיבוץ המאוחד, 1998)
בן נר יצחק	עתליה (אחרי הגשם: שלושה סיפורים, כתר, 1979)
ברנר יוסף חיים	המוצא; עצבים (כל כתבי יוסף חיים ברנר, דביר, 1964)
הזז חיים	הדרשה; אדם מישראל; רחמים (סיפורים נבחרים, דביר, תשל"ז)
המנחם עזרא	אבי (סיפורים מירושלים, משרד הביטחון, 1981)
הנדל יהודית	קבר בנים (אנשים אחרים הם, הקיבוץ המאוחד - סימן קריאה, 2000)
יהושע א"ב	מול היערות; בתחילת קיץ 1970; מסע הערב של יתיר (כל הסיפורים, הקיבוץ המאוחד, 1993)
מנגיסטו גרמאו	חלום בדמי כבוד (זוכה תחרות הסיפור הקצר הארץ, 2010)
סמילנסקי יזהר	השבוי; חירבת חזעה (שבעה סיפורים, הקיבוץ המאוחד, 1971)
עגנון ש"י	ברית אהבה; מעשה המשולח מארץ הקדושה ת"ו; השנים הטובות (אלו ואלו, שוקן, 1998)
עוז עמוס	דרך הרוח (ארצות התן, עם עובד, 1989)
שחם נתן	שבעה מהם (סתיו ירוק, ספרית פועלים, 1989)

חזרה לתוכן

שמוש אמנון	זרזירים (כתבים: סיפורים מוקדמים, אביב, תש"ס); גלגלי העולם (אתי מלבנון, הקיבוץ המאוחד, תשמ"א); מלכה בירושלים (כתבים, סיפורים מאוחרים, אביב, 2000)
שנהר יצחק	פרזון (ספורי יצחק שנהר, מוסד ביאליק, תש"ך)
תמוז בנימין	תחרות שחייה (מבחר סיפורים, כתר, 1987); חולות הזהב (חולות הזהב, כתר, 1987)
רומנים	
אלון אמונה	ותכתבו: אהובתנו (ידיעות אחרונות, 2010)
אלמוג אהרן	שבוע בתש"ח (משרד הביטחון, תשמ"א)
אביגור-רותם גבריאלה	חמסין וציפורים משוגעות (קשת, 2001)
אפלפלד אהרן	מכוות האור (הקיבוץ המאוחד, 1980)
נבו אשכול	נוילנד (זמורה ביתן, 2011)
באר חיים	נוצות (עם עובד, תש"ם); חבלים (עם עובד, תשנ"ח)
בר יוסף יהושע	עיר קסומה (הקיבוץ המאוחד, 1979)
דויטש חיותה	אם אשמע קול אחר (עם עובד, 2002)
הורן שפרה	היפה בנשים (קשת, 1998)
יהושע א"ב	המאהב (שוקן, 1977)
לפיד שולמית	גיא אוני (כתר, 1991)
מגד אהרן	מסע באב (עם עובד, תשמ"ד)
נאמן יעל	היינו העתידי (אחוזת בית, 2011)
סבתו חיים	תיאום כוונות (משכל, 1999); בואי הרוח (ידיעות אחרונות, 2008)
סרי דן-בניה	עוגיות המלח של סבתא סולטנה (כתר, תשמ"א)

עגנון ש"י	תמול שלשום (שוקן, 1998)
עוז עמוס	סיפור על אהבה וחושך (כתר, 2002)
עמיר אלי	תרנגול כפרות (עם עובד, תשמ"ו)
ענברי אסף	הביתה (ידיעות אחרונות, 2009)
קניוק יורם	חימו מלך ירושלים (עם עובד, 1965)
קנז יהושע	התגנבות יחידים (עם עובד, תשמ"ז)
שילה שרה	שום גמדים לא יבואו (עם עובד, 2005)
שלו יצחק	פרשת גבריאלי תירוש (עם עובד, 1964)
שמיר משה	הוא הלך בשדות (ספרית פועלים, 1947); הגבול (זמורה ביתן, 1997); במו ידיו - פרקי אליק (עם עובד, תשל"ג)

מחזות

אלתרמן נתן	כנרת כנרת (הקיבוץ המאוחד, 1973)
יהושע א"ב	לילה במאי (שוקן, 1974)
לרנר מוטי	אלזה (אור-עם, תש"ן); חבלי משיח (אור-עם, תשמ"ח)
סובול יהושע	גיבור מעמד הפועלים (אור-עם, תשס"ו); כפר (אור-עם, תשנ"ו); ליל העשרים (אור-עם, תשנ"א)
שמיר משה	הוא הלך בשדות (אור-עם, 1989)

מסה ועיון

אחד העם	חיקוי והתבוללות (על פרשת דרכים, דביר, תשכ"ח)
אליצור אורי	אוהבים אותך (נקודה, אייר תשנ"ח)
אלמוג עוז	אחרית הדבר (הצבר - דיוקן, עם עובד, 1997)

הראבן גיל

דו"ח אהבה לא רומנטית, על הבחירה השמחה לגור בירושלים (פנים 28, עמ' 19-28)

יהושע א"ב

בחיפוש אחר הזמן הספרדי האבוד (הקיר וההר, זמורה ביתן, תשמ"ט)

צמרת צבי

למרות הכל, אהבת הארץ (פנים 35, עמ' 4-15)

עלייה, משבר ואיחוי

הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין

(מסכת כתובות יג יא)

צריך לפתוח את הבית למזרח
שיכנס בצִהָרִי הַבָּקָר, שיבוא
בעצמות הבית
שמש.

(שלי אלקיים)

ישראל כמדינת הגירה שמאחדת בתוכה עולים מארצות שונות, ייצרה ספרות ענפה העוסקת בנושא זה. יצירות פרי עטם של עולים מגלויות שונות מתארות את העלייה לארץ ישראל על שלל גווניה - ציפייה והתלהבות, תלאות הדרך, והמפגש עם המציאות בהגעה ליעד הנכסף. כדרכן של חלומות גדולים המתגשמים, גם המעבר לארץ ישראל כרוך לא אחת באכזבה ובקשיים. לאלו נוסף האתגר של ייסוד חברה בעלת אתוס וערכים משותפים תוך שימור המאפיינים המייחדים כל עדה ועדה. היצירות הספרותיות שלהלן מציגות התמודדויות שונות עם אתגר זה, וחושפות קשת של רגשות המלווים את העולים לארץ ישראל.

שירת ימי הביניים

רבי יהודה הלוי

הבא מבול; יפה נוף; לבי במזרח; לך נפשי בטוחה או חרדה; ציון הלא תשאלי (ח' שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, מוסד ביאליק ודביר, תשנ"ב)

שירה מודרנית

אבן חיים יהודה

בתיכון היוקרתי בו למדתי; נפש ספרדי הומיה; המשורר הלאומי (שנים עשר שירים, כרמל, כתב עת לשירה גיליון 14, 2010)

אדף שמעון

שדרות (המונולוג של איקרוס, גוונים, 1997)

אליהו אלי

מתחת לפני האדמה (אני ולא מלאך, הליקון, 2008)

אלפי יוסי
בהר אלמזג
ביטון ארז

ביאליק חיים נחמן
בן הראש מואיז
בת מרים יוכבד
בנאי פרץ
גולדברג לאה
הס אמירה
חקק בלפור
חקק הרצל
טשרניחובסקי שאול
יעקב יעקב
מרדכי שחר מריו
משעול אגי
סיון אריה
עוזר יוסף
עמיחי יהודה
פן אלכסנדר
קיסר עדי
שלום שטרית סמי

סיפורים קצרים

סרי דן-בניה
ברנר יוסף חיים

חלום ציוני של אבי (**כוח משיכה - שירים 1977-2013**, ספרית פועלים, 2013)

על שתיקתם של התימנים (**אם תראו סוכה עפה**, הקיבוץ המאוחד, 2004); הערבית שלי אילמת (**צימאון בארות**, עם עובד, 2008)
אלקסקס אולפראן (**ספר הנענע**, עקד, 1979); דברי רקע ראשוניים, פיגומים; שיר זוהרה אלפסיה; תיקון הריחות (**ציפור בין יבשות**, הקיבוץ המאוחד, 1990)

אל הציפור; ברכת עם (**שירים**, תשמ"ג-תש"ן)
עליתי לארץ ישראל (**לחם החלום**, ירון גולן, 2000); חד (**קצרה הדרך**, מובן, 2014)
ארץ ישראל (**שירים**, ספרית פועלים, 1963)
נעילה (**יפעת ולא משהו אחר**, ספריית פועלים, 1982)
אורן (**מוקדם ומאחר**, ספרית פועלים, 2003)

סלימה את דומעת (**כמו בכי שאין לו עיניים להבכות**, עם עובד, 2014)
במסגרת בתוך הרוחות (**אם נלקח מהשקט**, שלהב"ת 1978); אבא עולה לארץ ישראל; גלות (**ואז בקץ היוחסין**, שלהב"ת ירושלים, תשמ"ז)
מבט לחומות ירושלים (**זריחה בין הזמנים**, שלהב"ת ירושלים, 2003); ואין לי פותר (**הזמן הגנוז**, שלהב"ת ירושלים, 2003)
אומרים ישנה ארץ [שני נוסחים] (**שירי שאול טשרניחובסקי**, דביר, תשכ"ח)
גנבו לי את השמים (**באלם קמילה**, עצמון, 1976)
אבי (**גל**, גיליון 19)

שירה בציבור (**מבחר וחדשים**, מוסד ביאליק והקיבוץ המאוחד, 2003)
סיפור על הסבתא (**ערבון**, מוסד ביאליק והקיבוץ המאוחד, 2001)
יש קרע; כתל חדש; מכתב אחרון שירה בציבור (**שם ומלכות**, עקד, 1990)
והגירת הורי (**שירים 1948-1962**, שוקן, תשל"ז)
עדיין לא (**אלכסנדר פן, השירים**, הקיבוץ המאוחד, 2005)
אני המזרחית (**שחור על גבי שחור**, גרילה תרבות, 2014)
בדרך לעין חרוד; ואלה שמות; ושיננתם לבניך; מיהו יהודי ואיזה יהודי הוא (**שירים באשדודית**, אנדלוס, 2003)

מסע האופניים של אבא (**אדם שב אל ביתו**, כתר, 2009)
מסביב לנקודה; עצבים (**כל כתבי יוסף חיים ברנר**, דביר, 1964)

דגן אביגדור

דעי נעמה

הראבן שולמית

טביב מרדכי

יערי יהודה

מטלון רונית

מנגיסטו גרמאו

סבתו חיים

עגנון שמואל יוסף

עוז עמוס

פקרובסקי לאוניד

שייר בלה

רומנים

אפלפלד אהרן

ברטוב חנוך

זיידמן בוריס

לפיד שולמית

סבתו חיים

עגנון שמואל יוסף

עוז עמוס

עמיר אלי

מחזות

אלתרמן נתן

רפאל וויינטה שמואל

תומר בן-ציון

הסבלים (סיפורים ירושלמיים, דביר, 1983)

על השפה (תחרות הסיפור הקצר הארץ, 2013\25)

העד (בדידות, עם עובד, תשמ"ב)

כינורו של יוסי (דרך של עפר, עם עובד, 1964)

הברית המשולשת (סיפורי יהודה יערי, אוגדן, 1969, כרך ד, עמ' 70-76)

אח קטן (זרים בבית, הקיבוץ המאוחד, 1992)

חלום בדמי כבוד (תחרות הסיפור הקצר, הארץ, 2010)

שברי לוחות (אמת מארץ תצמח, ידיעות אחרונות, 2001)

בלבב ימים; ברית אהבה (אלו ואלו, שוקן, 1998)

אבא (בין חברים, כתר, 2005)

מטאטא (מטאטא וסיפורים אחרים, ספרית פועלים, 2012)

פעמיים (פעמיים, הקיבוץ המאוחד, 2011)

מכוות האור (הקיבוץ המאוחד, 1997)

שש כנפיים לאחד (עם עובד, 1973)

המינגווי וגשם הציפורים המתות (עם עובד, 2007)

גיא אוני (כתר, 1991)

בואי הרוח (ידיעות אחרונות, 2008)

תמול שלשום (שוקן, 1998)

סיפור על אהבה וחושך (כתר, 2002)

תרנגול כפרות (עם עובד, תשמ"ו)

כנרת כנרת (הקיבוץ המאוחד, 1973)

גולגותא-מונודרמה (צוותא, 2008)

ילדי הצל (עמיקם, 1963)

מסה ועיון

בן עזר גדי

הכהן דבורה (עורכת)

חבר חנן

יד בן צבי

קימורלינג ברוך

שמעוני בתיה

המיתוס הפרטי של יהודי אתיופיה (פנים: כתב עת לתרבות, חברה וחינוך, 2003, גיליון 26)

יחסם של חכמי התלמוד לעלייה לארץ ישראל (קיבוץ גלויות: עליה לארץ ישראל, מיתוס ומציאות, יד יצחק בן צבי, 1998, שער ראשון)

לא באנו מן הים: גאוגרפיה ספרותית מזרחית (ח. חבר, י. שנהב, פ. מוצפי האלר (עורכים) מזרחים בישראל, מכון ון ליר והקיבוץ

המאוחד, 2002, עמ' 191-211)

הגר"א ונסיונותיו לעלות לארץ ישראל <http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/sinay/hagra-4.htm>

מהגרים דוברי רוסית (מהגרים, מתיישבים, ילידים, עלמא-עם עובד, 2004, עמ' 410-440)

האחר כותב חזרה (מכאן 3, תשס"ג עמ' 33-46)

זמנים מודרניים

משונה להיות אשה

פשוטה, ביתית, רפה...

כשהם טסים בחלל

(זלדה)

השפעתה של הקידמה ניכרת בכל תחומי חיינו. התפתחות המדע תרמה לשיפור החיים החומריים של בני האדם, והדמוקרטיזציה של הידע תרמה לשוויון ביניהם. קצב החיים הוא, ויכולותיו הטכניות של האדם הרקיעו שחקים. מישורים רבים בחיינו היומיומיים אינם כשהיו, והם ממשיכים לעבור שינוי ותמורה בלתי פוסקים. תופעות אלו היו אמורות להפוך את האדם בעולם החדש למאושר, אך לא כך הם פני הדברים. דווקא בעידן זה הגיעה בעיית משמעות החיים לשיא חסר תקדים. המציאות של התפוררות הצורות המסורתיות של החיים החברתיים כמו השבט והמשפחה, התפתחות העולם הטכנולוגי, המערכות הכלכליות הגדולות ומוסדות המדינה המודרנית של יחיד אין שליטה בהם, הייצור של כלי נשק להשמדה המונית וההתפתחות המואצת של העולם הדיגיטלי – כל אלו יצרו מצוקה אנושית גדולה שבבסיסה ניכור, חוסר אונים, בדידות והיעדר פשר לחיים.

תופעות אלו נותנות את ביטויין בספרות, המרבה לתאר את מבוכתו של האדם אל מול עולם מהיר ותעשייתי, את אבדן זהותו האינדיווידואלית ואת תחושת היותו בורג קטן במכונה אדירה. התמודדותו של האדם עם מבוכה זו לובשת פנים שונות ביצירות הספרות: יש והיא תבוא לידי ביטוי בגעגוע סנטימנטלי לעולם ישן ותמים, ויש שהיא תתבטא באירוניה, בהומור ובסרקזם.

התלמידים הלומדים יחידה זאת יבחנו את מקומה של רוח האדם בתוך מבוכה זו, כפי שהיא משתקפת במילותיו של ג'רון לניאר: "להיות אדם אין פירושו להיות עוד פונקציה לחיצה. להיות אדם זו הרפתקה, מסתורין, אמונה ביד המושטת"⁵.

5 ג'רון לניאר, משמעותנו ההולכת ונמחקת: מניפסט לעידן הדיגיטלי (אתה לא גאדג'ט, אודיסיאה 2014)

שירים

אביו שלמה	תיקון תדמית (במראות הצובאות , הקיבוץ המאוחד, 1976); סיפור מרי הדברים (תעוקת השכבות , ספריית פועלים, 1987)
אטינגר אסתר	ובחלומי (לילה ויום , הקיבוץ המאוחד, 2011)
אלבו דן	תל-אביב עוד לא חורף (הערות אחדות על השקט , ספרית פועלים, 1991)
אלתרמן נתן	הלילה הזה, הסער עבר פה לפנות בוקר; שדרות בגשם (שירים שמכבר , הקיבוץ המאוחד, 1972)
גרינברג אורי צבי	ביתו של אדם (אצ"ג כל כתביו , כרך ט', מוסד ביאליק, 1991); מסוד המנוצחים (אנקריאון על קוטב העיצבון , מוסד ביאליק, 1928)
ברכט ברטולד	הזמנים החדשים (גלות המשוררים , הקיבוץ המאוחד, 2003)
זך נתן	לפעמים בשעות המאוחרות (כל השירים ושירים חדשים , כרך א', הקיבוץ המאוחד, 2008)
זלדה	גאה כאחד המזלות; הלווייתנים; משירת הסתרים; על העובדות; רצון שיכור מסוכסך (שירי זלדה , הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה)
חסון עמיחי	רמי לוי בתלפיות (מדבר עם הבית , אבן חושן, 2015)
חלפי רחל	ציוצים קוסמולוגיים (מקלעת השמש , הקיבוץ המאוחד, 2002)
טשרניחובסקי שאול	נוקטורנו (כל השירים , שוקן, 1952)
כרמי ט.	שיעור לדוגמא (דבר אחר , עם עובד, תש"ל)
משעול אגי	עץ הזית 2002 (קורים דברים , הקיבוץ המאוחד, 2007); ווייז (ערה , הקיבוץ המאוחד, 2013)
עמיחי יהודה	שיר הרקפת (שירים 1948-1962 , שוקן, 1977)
פוגל דוד	על שפת הכרך (כל השירים , הקיבוץ המאוחד, 1998)
ראב אסתר	על אבדן החיים המתוקים, עיר חוף (כל השירים , זמורה ביתן, 1994)
רביקוביץ' דליה	בובה ממוכנת; סינדרלה במטבח (כל השירים עד כה , הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה)
רחל	אקליפטוס (שירת רחל , דבר, תשמ"א)
שחר יודית	זו אני מדברת אליך (זו אני מדברת אליך , בבל, 2009)
שקלים אסתר	שרקייה (שרקייה , כנרת, זמורה-ביתן, 2006)

סיפורים

בשביס-זינגר יצחק	המפתח (ספרית פועלים, 1978)
זרחי נורית	החדשה האחרונה מבבל (אמן המסכות , זמורה ביתן, 1993)
יהושע א"ב	מסע הערב של יתיר (מסע הערב של יתיר , הקיבוץ המאוחד, 2009)
נאדיר משה	ההפקדה (הארץ , 2008)
עגנון ש"י	פרנהיים (עד הנה , שוקן, 1952)
עוז עמוס	דרך הרוח (ארצות התן , כתר, 2009)
פרץ י"ל	ארבעה דורות ארבע מתות (כל כתבי י"ל פרץ , כרך רביעי ספר ראשון, דביר, תשכ"ו)
צ'כוב אנטון	מועקה (מבחר סיפורי צ'כוב לבתי הספר התיכוניים , יסוד, 1957)
קארבר ריימונד	דבר קטן וטוב; קתדראלה (דבר קטן וטוב , כתר, 1997)
קסטל-בלום אורלי	הבריגדות השחורות (הספר החדש של אורלי קסטל-בלום , כתר, 1998)
קפקא פרנץ	מול שער החוק (המשפט , שוקן, 1992)
קרת אתגר	להטוט כובע (געגעועי לקסינג'ר , זמורה ביתן, 1994); צינורות (צינורות, זמורה ביתן, 2002)

רומנים

אורוול ג'ורג'	1984 (עם עובד, 2003)
אייטמטוב צ'ינגיס	והיום איננו כלה (עם עובד, 2007)
בולגקוב מיכאיל	לב כלב (ידיעות אחרונות)
בן כנען מיקי	אם החיטה (הקיבוץ המאוחד)
גולדינג ויליאם	בעל זבוב (עם עובד, 2011)
פריש מכס	הומו פאבר (ספרית פועלים, 1971)

קנטי אליאס

קולות מארקש (כרמל, 2000)

קפקא פרנץ

המשפט (שוקן, 1992)

מחזות

איבסן הנריק

אויב העם (בית-צבי, מודן, 1919)

דירנמאט פרידריך

ביקור הגברת הזקנה (אור-עם, 1983)

מילר ארתור

מותו של סוכן (אור-עם, 1986)

צ'כוב אנטון

גן הדובדבנים (אור-עם, 1976, ארבעה מחזות, עם עובד, תשכ"ט)

מסה ועיון

טאוב גדי

הקדמה למרד השפוף (המרד השפוף, הקיבוץ המאוחד, 1997)

ישי שלמה

פתח דבר, פרק א - עידן האדם הגלובלי, פרק ג - שלושת הכוחות המנהיגותיים מעצימים את האדם הגלובלי בעידן האדם הגלובלי (עידן האדם הגלובלי, מרכז האדם הגלובלי, 2014)

כהנוב ז'קלין

למות מיתה מודרנית (בין שני העולמות: מסות ופרקי התבוננות, כתר, 2005)

פוסטמן ניל

אובדן הילדות (ספרית פועלים, 1986)

פרק ז'ורז'

חלל וכו': מבחר מרחבים (בבל, 1999)

לב-און אזי

קהילות מקוונות (רסלינג, 2015)

חזרה לתוכן

שקופים

...עשרים וארבע שעות ביממה שבעה ימים בשבוע

אנחנו כאן, אמה לאמה מתחת לאדמה

מצאת החמה עד לצאת הנשמה

(יודית שחר)

הספרות משמשת זירה שבה נבחנות שאלות הקשורות לחברה וליחסי הכוחות שבה. בעיסוק בנושא 'שקופים' נדון באנשים יחידים, בנשים יחידות ובקבוצות, שהחברה הופכת אותם לבלתי נראים מסיבות שונות.

נבחן את הדברים מנקודת המבט של מי שמכונה 'שקוף' ומעיד כך על עצמו, מזווית הראייה של החברה המתבוננת באלה הנחשבים 'שקופים', ומעמדתו של היוצר, הבוחר לבטא מחאה או הזדהות, להשמיע קול גלוי או קול סמוי, תוך שימוש בדרכים ספרותיות מגוונות.

נעקוב אחר דימויי 'שקופים' אשר מקבלים צורה וסגנון משתנים לאורך השנים, ונבדוק האם ומה נשתנה במהלך הדורות.

הדיון ביצירות אלה עשוי להוביל לצביעת ה'שקופים' בצבע שיש לו נוכחות ברורה וקול נשמע, ואלה יחייבו התייחסות ומחשבה מחודשות, ביקורתיות ומתקנות.

שירת ימי הביניים

אשכים לבית השר (ח' שירמן), **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, ספר ראשון, חלק ב', מוסד ביאליק, ירושלים, תשט"ו)

ר' אברהם אבן עזרא

אמת מארץ חדל חדול (א' חזן), **השירה העברית בצפון אפריקה**, מאגנס, ירושלים, תשע"ה)

ר' שלמה חלואה

שירה מודרנית

תפילה לענייה כי תעטוף (לילה ויום, הקיבוץ המאוחד, 2011)

אטינגר אסתר

מתחת לפני האדמה (אני ולא מלאך, הליקון, 2008); תפילת לילה (מחאת כפיים, מקום לשירה, 2014)

אליהו אלי

איך עושים עירקי (איך עושים עירקי, ספרית פועלים, 1981); היסטוריה קצרה מאד; חלום ציוני של אבי; חתימת אצבע של אמא (כוח משיכה - שירים 1977-2013, ספרית פועלים, 2013)

אלפי יוסי

הכובסת (סוזאן, פרדס, 2015)

אלפרט ורד

כשאני חושבת על עצמי (כשמשיות קיץ בסופת הוריקן, כרמל, 2005)

אנג'לו מאיה

חזרה לתוכן

שיר זוהרה אלפסייה; תיקון הריחות (מנחה מרוקאית , עקד, 1976); שיר קניה בדזינגוף (ציפור בין יבשות , הקיבוץ המאוחד)	ביטון ארז
יזכור (קצרה הדרך , מובן, 2014)	בן הראש מואיז
אם את שוב (לא מעודן , הליקון, 2011)	בן יאיר סיגל
דירה להשכיר (לפתע פתאום האדמה , כרמל, 2005)	גרינבאום אלישבע
מרגרט אן (באה המלכה למלך , מסדה, 1992)	זרחי נורית
רמי לוי בתלפיות (מדבר עם הבית , אבן חושן, 2015)	חסון עמיחי
גלות (ואז בקץ היוחסין , שלהבת, 1987)	חקק בלפור
קופסא שחורה (מזרח ירח , טנג'יר, 2015)	חתוכה שלומי
גנבו לי את השמיים (באלם קמילה , עצמון, 1977)	יעקב יעקב
שיעור לדוגמא (שירים, מבחר 1951-1994 , דביר, 1994)	כרמי ט.
השכנה הרעה (שירי זלדה , הקיבוץ המאוחד, 1985)	זלדה
סימה עובדת בסטקיה (האש הרגילה , הקיבוץ המאוחד, 2011); קריאת הקללות; תביא איזה חידוש (מי שנפלה עליו מפולת , הקיבוץ המאוחד, 2014)	ניר אלחנן
המנון העובדים הזרים (כוח סוס , זמורה ביתן, 2013); קו העוני (גן עדן לאורז , זמורה ביתן, 1996)	סומק רוני
אני המזרחית; שחור על גבי שחור (שחור על גבי שחור , גרילה תרבות, 2014)	קיסר עדי
פרנסה (כל השירים עד כה , הקיבוץ המאוחד, 1995)	רביקוביץ' דליה
בהיר, זו אני מדברת (זו אני מדברת , בכל ומשכל, 2009)	שחר יודית
בדרך לעין חרוד (שירים באשדודית , אנדלוס, 2003)	שלום שטרית סמי
	מעשי חכמים
(בבלי עבודה זרה ח ע"א)	הימים מתקצרים

דגים	(בבלי תענית כד ע"א)
יתושים	(בראשית רבה פרשה לד)
בגדים	(בבלי שבת לא ע"א)
גרים	(בראשית רבה, פרשה ע)

סיפורים קצרים

אנדר מוני	לא עלינו (חצי חלון, חצי מראה, משכל, ידיעות אחרונות, 2016)
בארון דבורה	איש התוכחה; כריתות; שברירים; שפרה (פרשיות, מוסד ביאליק, 1968)
ברדוגו סמי	חיזו בטטה (ילדה שחורה, בבל, 1999)
בשביס-זינגר יצחק	המפתח (המפתח, ספרית פועלים, 1978)
גוגול ניקולאי	האדרת (סיפורים פטרבורגיים, הספריה החדשה, 1992)
ג'ויס ג'יימס	אוולין (דבלינאים, סיפורים, הקיבוץ המאוחד, 1971)
גלספל סוזן	חבר מושבעות כמותה (מגדר - כתב עת, גיליון ראשון, 2012)
גרסיה מארקס גבריאל	איש זקן מאוד עם כנפיים עצומות (הסיפור העצוב שלא ייאמן על ארנדירה התמה וסבתה האכזרית, שוקן, 1986)
מופסאן גי דה	בואטל; העלמה פרל (הירושה, עם עובד, 1977)
מוריסון טוני	רצ'יטיב (האנתולוגיה החדשה, הספריה החדשה, 2000)
מטלון רונית	אח קטן (זרים בבית, הקיבוץ המאוחד, 1992)
מנגיסטו גרמאו	חלום בדמי כבוד (תחרות הסיפור הקצר, הארץ, 2010)
מנספילד קתרין	הזכוב (הספרות, כרך א', 2, 1968)
סלינג'ר ג'יי.די	יום נפלא לדגי הבננה (תשעה סיפורים, מחברות לספרות, 2005)
סמירה עזאם	השעון והאדם (השעון והאדם, עקד, 1970)

עוז עמוס

פקרובסקי לאוניד

צ'כוב אנטון פבלוביץ

קאמי אלבר

קפקא פרנץ

קרת אתגר

רחמים יחזקאל

שטיינברג יעקב

שייר בלה

נובלות

קלודל פיליפ

רומנים

אפלפלד אהרן

ברברי מוריאל

ברגמן חדוה

ברונטה שרלוט

ד'אגיייר פרד

דוסטויבסקי פיודור

מקבריייד ג'יימס

דרך הרוח (ארצות התן, עם עובד, 1984)

מטאטא (מטאטא וסיפורים אחרים, ספרית פועלים, 2012)

כינורו של רוטשילד; לישון (מבחר סיפורי צ'כוב לבית הספר התיכוניים, טברסקי, 1966)

האלמים (גלות ומלכות, הקיבוץ המאוחד, 2016)

הגלגול (משרד הביטחון, 1975)

הנהג שרצה להיות אלהים (הקייטנה של קנלר, זמורה ביתן, 1998)

מים (פיגומים, הקיבוץ המאוחד, 2009)

העיוורת; בת הרב (כל כתבי יעקב שטיינברג, דביר, 1957)

פעמיים (פעמיים, הקיבוץ המאוחד, 2011)

הנכדה של מר לין (מודן, 2012)

קאטרינה (כתר, 1989)

אלגנטיות של קיפוד (כתר, 2009)

אוויר בצורת נערה (זמורה ביתן, 2015)

ג'ין אייר (ידיעות אחרונות, 2007)

זיכרון ארוך (עם עובד / פרוזה אחרת, 1997)

החטא וענשו (ידיעות אחרונות, 2005)

צבע המים (כנרת, 1999)

מק'קורט פרנק

האפר של אנג'לה (ספריית מעריב, 1997)

סבתו חיים

כעפעפי שחר (ידיעות אחרונות, 2005)

סטוקט קתרין

העזרה (מודן, 2009)

סטיינבק ג'ון

של עכברים ואנשים (הספריה הקטנה, 2011)

ספרן פוייר ג'ונתן

קרוב להפליא ורועש להחריד (כנרת זמורה ביתן, 2007)

עגנון ש"י

סיפור פשוט (על כפות המנעול, שוקן, 1966)

עמיר אלי

תרנגול כפרות (עם עובד, 1987)

פאסילינה ארטו

הטוחן המיילל (עם עובד, 2015)

קיד סו מונק

החיים הסודיים של הדבורים (כנרת זמורה ביתן, 2004)

קנטי אליאס

קולות מארקש (כרמל, 2000)

שילה שרה

שום גמדים לא יבואו (עם עובד, 2005)

מחזות

ליון חנוך

אשכבה - מחזות 10 (הקיבוץ המאוחד, 1999)

מילר ארתור

מותו של סוכן (אור-עם, 1986)

שו ברנרד

פיגמליון (אור-עם, 1984)

מסה ועיון

אופנהיימר יוחאי

מה זה להיות אותנטי - שירה מזרחית בישראל (רסלינג, 2012)

ארנרייך ברברה

כלכלה בגרוש (בבל, 2004)

ארץ אחרת

לחם עוני: ישראל בעיני העשירון התחתון (ארץ אחרת, גיליון 20, פברואר 2004)

דרום תל אביב (ארץ אחרת, גיליון 62, ספטמבר 2011)

קציעה עלון

לשכון בתוך מילה - הרהורים על זהות מזרחית (עורכת: קציעה עלון, גמא, 2015)

חזרה לתוכן

מלחמה ושלום

עת לאהב ועת לשנא עת מלחמה ועת שלום (קהלת ג, ח)

יצירות הספרות הרבות שנכתבו אודות מלחמות ובעקבותיהן מעמידות בספק את האמירה הנודעת 'כשהתותחים רועמים המוזות שותקות'. המציאות מראה שדווקא מלחמה היא תופעה המזמנת הוגי דעות, סופרים ומשוררים להשמיע את קולם ולייצר ספרות ענפה של פובליציסטיקה, פרוזה, שירה ופזמונים בשפות ובתרבויות שונות. אך טבעי הוא שמרבית היצירות הספרותיות מציגות עמדה פציפיסטית, ונושאות אופי של מחאה תוך שהן מתארות את נוראות המלחמה ואת זוועותיה. ספרות זו תתאפיין בהדגשה של האופי התוקפני של האדם, של כוחנות המנהיגים ושל החייתיות שמתגלה בשדה הקרב. אך יש והספרות תציג גם את סיפורן של 'מלחמות צודקות', המונעת מרצון להציל חפים מפשע מפני תוקפנות, ותדגיש את הגבהים המוסריים המתגלים בעת לחימה, תוך הצגת אירועים של אומץ לב ונכונות להקרבה עצמית למען חבר, עם או מולדת.

היצירות השייכות לנושא זה כוללות סוגים שונים של רומן מלחמה, שירים פטריוטיים בצד שירי מחאה, סיפורים העוסקים באבסורד של המלחמה ובשכול, מחזות מודרניים ומאמרים פובליציסטיים המייצגים עמדות מגוונות בנושא מורכב וטעון זה.

נושא זה הוא בעל משמעות רבה במדינת ישראל, במיוחד עבור תלמידי תיכון העומדים לפני גיוסם לשירות צבאי או לאומי. הנושא עשוי להיות טעון מבחינה פוליטית, ולכן יעמיד אתגר מעניין בפני המורים והתלמידים גם יחד. ההתמודדות עם מגוון הדעות המובעות ביצירות ספרות עבריות ומתורגמות תאפשר שיח פתוח, ותסייע בגיבוש השקפת עולם, תוך לימוד ובירור של מושגי מפתח כמו – אידיאולוגיה, לאומיות, לאומנות, פטריוטיות, פציפיזם 'מוחלט' או 'מותנה', קולוניאליזם ופוסט-קולוניאליזם.

שירת ימי הביניים

ר' אברהם אבן עזרא

אשורר שיר במלחמה ערוכה [שחוק האישקאקי – השחמט] (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, ספר ראשון, חלק ב', מוסד, ירושלים, תשט"ו)

ר' דוד בוזגלו

צבאות ערב יצאו לקרב (א' חזן, **השירה העברית בצפון אפריקה**, הוצאת מאגנס, ירושלים, תשע"ה); בינו נא מורדים (י' בן שבת, **שירת דוד**, בר אילן, תשע"ה)

ר' שמואל הנגיד

ראה היום בצרתי (ח' שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, ספר ראשון, חלק ב', מוסד ביאליק, ירושלים, תשט"ו)

שירה מודרנית

אבידן דוד

הכתם נשאר על הקיר (**משהו בשביל משהו**, ספרית פועלים, 1987)

אודן ויסטן היו

בלוז לפליטים (**מאזנים**, כרך פ"ז גליון 2 ניסן תשע"ג)

אלתרמן נתן	מגש הכסף (הטור השביעי א', הקיבוץ המאוחד, תשל"ז); אל תתנו להם רובים (שירים 1931-1935, הקיבוץ המאוחד, 1984); הנה תמו יום קרב וערבו (שירים מכבר, הקיבוץ המאוחד, 1999)
ברכט ברטולד	גנרל; הטנק שלך (גלות משוררים, תרגם ה' בנימין, הקיבוץ המאוחד, 1978)
גולדברג לאה	האמנם (מוקדם ומאוחר, ספרית פועלים, 1968)
גלבץ אמיר	ואחי שותק (כל השירים כרך א', הקיבוץ המאוחד, 1987)
גלטשטיין יעקב	בלדה (שירה מודרנית, עורך: בנימין הרשב, עם עובד 1992)
גפן יונתן	הנסיך הקטן מפלוגה ב' (שירים, כנרת)
חזק בארי	בבכי אותי תקצור (בבכי אותי תקצור, הקיבוץ המאוחד, 1974)
חלפי אברהם	אל אלוהי המלחמות (שירים א', הקיבוץ המאוחד, תשמ"ז)
חסון עמיחי	ניסיון במוטוריקה עדינה (מדבר עם הבית, אבן חושן, 2015)
כהן אליעז	תפילה לנהג בכביש המנהרות (שמע אדוני, אבן חושן, 2004)
ליון חנוך	שחמט (מה איכפת לציפור, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד, 1987)
עמיחי יהודה	אל מלא רחמים; הבלדה על השיער הארוך והשיער הקצר; משלושה עד ארבעה בחדר (שירים 1948-1962, שוקן, 2002)
טניסון אלפרד	הסתערות הבריגדה הקלה (עוד משירי טניסון וברידג'ס, אופיר, 1981)
שימבורסקה ויסלבה	סוף והתחלה (סוף והתחלה, גוונים, 1996)

סיפורים קצרים

אלון אמונה	בן האמה (קוראות מבראשית, עורכת: רותי רביצקי, משכל, 2008)
אמיר גפי	לחיל הכי חתיך בצה"ל (עד גיל 21 תגיע לירח, כתר, 1997)
הנדל יהודית	קבר בנים (אנשים אחרים הם, ספרית פועלים, 1950)
יהושע א"ב	מסע הערב של יתיר (כל הסיפורים, הקיבוץ המאוחד, 1993)

יזהר ס.	השבוי; חירבת חזעה (סיפור חירבת חזעה ועוד שלושה סיפורי מלחמה , זמורה ביתן, 1989)
לואידור יוסף	יואש (סיפורים , מסדה, 1976)
עוז עמוס	דרך הרוח (ארצות התן , עם עובד, 1972)
סלינג'ר ג'יי. די	יום מושלם לדגי הבננה (תשעה סיפורים , מחברות לספרות, 2005)
קאמי אלבר	האורח (גלות ומלכות , הקיבוץ המאוחד, 2016)
קסטל-בלום אורלי	סוביודיצה (מזרח מערב , אביב, 1998)
שחם נתן	אמת של חסד (דגן ועופרת , ספרית פועלים, 1948); שבעה מהם (סתיו ירוק , ספרית פועלים, 1989)
תמוז בנימין	תחרות שחיה (סיפורים , כתר, 1987)

רומנים

גארי רומן	עפיפונים (עם עובד, 1993)
טרומבו דלטון	ג'וני שב משדה הקרב (תמוז, 1974)
מגד אהרן	מסע באב (משכל, 2010)
מקבריייד ג'יימס	נס בסנטה אנה (כנרת זמורה ביתן, 2003)
מיריביליס סטראטיס	המורה זהובת העיניים (עם עובד, 1990)
מקיואן איאן	כפרה (עם עובד, 2003)
סבתו חיים	תיאום כוונות (ידיעות ספרים, 1999)
צוויג סטפן	העולם של אתמול (כנרת זמורה ביתן, 2005)
קניוק יורם	חימו מלך ירושלים (עם עובד, 1965)
רמרק אריך מריה	במערב אין כל חדש (זמורה ביתן, 1982)
שלו יצחק	פרשת גבריאל תירוש (עם עובד, 1964)
שמיר משה	הוא הלך בשדות (עם עובד, 1998)

דרמה

ברכט ברטולד

קין עמוס

מסה ועיון

אליצור אורי

גולדברג לאה

מגן זאב

צ'רצ'יל וינסטון

קוק אברהם יצחק הכהן

אמא קוראז', שלושה מחזות (עם עובד, 1991); מעגל הגיר הקווקזי (אור-עם, 1983)

החייל האמיץ שווייק, קומדיה בשתי מערכות על פי יארוסלב האשק (עמיקם, 1966)

חטאנו שלא הקמנו את 'בצלם' (נקודה, ערב ראש השנה תשנ"ה, ספטמבר, 1994)

על אותו הנושא עצמו (השומר הצעיר, 8.9.1939)

דמיין: על ג'ון לנון ואהבה (תכלת 8, 1999, עמ' 90-131)

דם יזע ודמעות; הייתה זו שעתם היפה ביותר; לא חבו רבים כל כך (באומים ששינו את העולם, מטר, 2008)

המלחמה (אורות, מוסד הרב קוק תשנ"ב)